

MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

SAJA KUUEKÜMNE TEINE NUMBER : MAI 2026

HIND 5€

9 772346 662013

#162: VANEMLUS

LOO UUSI TEADMISI

SILD TULEVIKU TEADMISE JUURDE ALGAB SINUST

TULE DOKTORIÕPPESSE

Uuri lisa: tlu.ee/tyhi/sisseastumine

TOIMETUS

Peatoimetaja	Aleksander Tsapov aleksander@muurileht.ee
Tegev- ja sotsiaaltoimetaja	Henri Kõiv henri@muurileht.ee
Kirjandus- ja teadustoimetaja	Maia Tammjärv maia@muurileht.ee
Muusikatoimetaja+	Mark Alexander Ummelas mark@muurileht.ee
Kultuuritoimetaja	Peeter Kormašov peeter@muurileht.ee
Keeletoimetaja	Pille Sepp pille@muurileht.ee
Müügi- ja reklaamijuht	Janet Kijuzin janet@muurileht.ee
Kujundus	Mirjam Reili mirjam@muurileht.ee
Praktikant	Anna Elisabeth Rimmelg
Illustraatorid	Andrei Kedrin, Ave Taavet, Jaan Pavliuk, Jaan Rõõmus, Liisa Kruusmägi, Liisi Grünberg, Lillian Hob, Maria Dimancea, Maria Izabella Lehtsaar, Martin Eelma, Nadezda Andrejeva, Stella Salumaa, Vahram Muradyan
Fotograafid	Alana Proosa, Anna-Maria Vaskovskaja, Iris Kivisalu, Johanna Reinvald, Ken Mürk, Marli Kiisk, Renee Altrov, Silje Riin Rand, Tõnu Tunnel
Kirjatööbid	Overused Grotesk (RandomMaerks)
Kolleegium	Brigitta Davidjants, Signe Ivask, Jens Jaanimägi, Karola Karlson, Helgi Saldo, Berk Vaher
Väljaandja	SA Kultuurileht TOETAB KULTUURIMINISTERIUM
Trükk	PRINTALL • Tiraaž: 4500

SAADA MEILE

- Uudiseid ja pressiteateid: uudised@muurileht.ee
- Kirju, heliplaate, raamatuid ja muid väljaandeid Müürilehe aadressile Voorimehe 9, 10146 Tallinn
- Müürilehele pakke saates palume märkida aadressaadiks kindlasti „Müürileht“.

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troopib silmapaistev mõtteselgus. Palavalts oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustatsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

- Telli Müürileht püsilepinguga 2.20€ eest kuus: tellimine.ee/muurileht
- Reklaami Müürilehes: muurileht.ee/reklaam

INFO TELLIJATELE

Müürilehe levi korraldab Express Post. Kui värske leht õigel ajal kohale ei jõua, siis võta ühendust Express Posti klienditeeninduskeskusega telefonil (+372) 617 7717 või kirjuta aadressil tellimine@expresspost.ee.

Esikaanel Merike Estna. Foto: Aleksander Tsapov

Müürilehe tootmisel kulutatakse vähe energiat, kasutatakse minimaalselt saastavaid kemikaale ning arvestatakse maailma metsade keskkonnasõbraliku, sotsiaalselt õiglase ja majanduslikult elujõulise majandamisega.

MÜÜRILEHT MAI 2026

#162 VANEMLUS

VANEMLUS (LK 5–27)

- ARVAMUS
- 6 Mida siis ikkagi selle iibega teha?
– Kaarin Kivirähk
- SOTSIAALIA
- 7 Vanemluse binaarsusest
– Mark Alexander Ummelas
- 8–10 Isata kasvanud lastest
– Henri Kõiv
- 20–21 Kahetsetud vanemlusest
– Katarina Budrik
- 24 Teise ema päevik
– Hebo Rahman–Eccles
- 25 Reageeri (üle) ja tee draamat!
– Brigitta Davidjants
- 26–27 Vanematega suhtlemise lõpetamisest
– Helena Aadi
- PERSOON
- 13–17 Intervjuu Merike Estnaga
– Aleksander Tsapov
- FOTO
- 18–19 Mähkimisruum kui pelgupaik
– Keithy Kuuspu
- HARIDUS
- 22–23 Vanemad õpetajate autoriteeti õhnestamas
– Peeter Kormašov

KULTUUR

- ARVUSTUSED
- 28 2026. aasta „Eesti lood“
– Piia Õunpuu
- 29 Lühifilmide kassett „Tuli tuha all“
– Joosep Ehasalu
- 31 Uued plaadid

PÄEVAKAJA

- KESKKOND
- 32 Ökokriitiline vaade eurolauludele
– Eiko Ojala
- HUUMOR
- 34 Lehekülg vihasel lapsevanemale
– Andreas Kübar

JUHTKIRI

Eesti otsib järeltulijat

Aleksander Tsapov, peatoimetaja

Eesti riigis on üks mure, mõne jaoks pisem, teise jaoks tontlikult eksistentsiaalne – sünnib vähe lapsi. Õigemini, viimase saja aasta jooksul pole sündinud Eestis nii vähe lapsi kui möödunud aastal – 9092. Ja mida vähem lapsi sünnib, seda suuremaks muutub kinnisidee seoses võimalike lahendustega selle trendi ümberkeeramiseks. Siinse rahvastiku kahanemist ja sellega kaasnevat ühiskondlikke väljakutseid on pandud süüks muidugi eelkõige naistele ja seda on teinud enamasti mehed. Aga patuoainad on leitud teisigi: individualism, väljaränne, majanduslik ebakindlus, infantiilne hedonism, feminism, üldisem hirm tuleviku ees jms. Loll, kes kergesti süüdlast ei leia, eks. Aga süüdlast ei ole olemas või tegelikult pole olemas rahvastiku taastootmise probleemi – see pole ei minu ega ka kellegi teise mure, kui liibenumbrid on, nagu need on. Vanemaks saamine on sügavalt isiklik otsus, see ei kuulu rahvale, see ei kuulu riigile, see ei kuulu rahandusministeeriumi raamatupidamisele ega valjuhäälestele natalistidele, kes sellest pidevalt õhkavad. Sügavalt isiklik otsus ei tähenda, et see on alati planeeritud ja läbitunnetatud, tihti on see ju vastupidi, aga see on isiklik isegi siis, kui kõik hiljem vanemana pekki läheb. Või see on läinud pekki juba lapsena, kasvades vanematega, kes kuritarvitasid oma uut positsiooni igast asendist. Ja siis on otsused, mis kunagi ei teostu.

Loomulikult on see tore, kui meil on piisavalt makse maksivad inimesi, et pidada üleval neid, kes enam ei saa või ei suuda. Samuti eeldab riigi ootus kestmisele kriitilist massi inimesi, kes oleks valmis seda kaitsma. Igasugused asjad on toredad, aga toredad asjad pole ka igavesed. Keegi ei peaks hakkama vanemaks, et mingit optimaalset majanduslikku mudelit või kaitsesõudusid üleval hoida, eriti kui boonused selle ülalhooldmise eest ei ole võrdselt jaotunud. Keegi ei peaks hakkama vanemaks seetõttu, et vastasel juhul ei tunne ta end täisväärtusliku ühiskonnaliikme või lihtsalt inimesena. Samuti on palju neid, kes tahaks, aga ei saa, ning ka nemad peavad õõsel magama, hommikul ärkama ja olema keegi kellegi jaoks. Ja samamoodi on õigus saada vanemaks igaühel, ükskõik mis punaseid lippe see kellegi jaoks tõstatab. Reprodutiivne loterii ei mõtle sellistes terminites nagu „õiglase“, „rahvus“ või „SKP“. Kui oled kasvanud ühe või mõlema vanemata, siis on sul hea võimalus olla ise vanem, kes on pühendunud. Või sa teed valiku, et sa

isegi ei ürita mäe nimega Vanem tippu jõuda, see on okei. Või sinust saab seessama vanem, keda kellelgi pole, ja vaadaku ise, mis temast saab. Ka see on traagiline paratamatus. Olukorrale, kus need otsused pole enam isiklikud, on nimetus – totalitaarne ühiskond.

Aga järeltulijate diskursus ei suuda püsida isiklikes raamidest, ikka ja jälle kuuleb juttu, et kuidas on võimalik luua mingisugused ideaalsed tingimused, mis panevad kõiki vanemaks saada soovima. Ma ei tea, linnulennult vaadates on Eesti juba päris hea koht, kus lapsi saada – kvaliteetne sünnitusabi, normaalne haridus, pigem turvaline, kliima rohkem maitse asi jne. Makrovaates on päris paljud eeldused juba täidetud. Aga kui sisse suumida, siis värvid kuhtuvad, linnulaul kaob metsa taha ja elutubades seavad end sisse tondid: koduvägivald, sõltuvushäired, laste seksuaalne väärkohtlemine, ülekantud põlvkondlikud traumad, vaesus. Kes soovib, võib näiteks lugeda uuesti **Henri Kõivu** 2023. aasta intervjuud lastekaitse **Anna Frankiga**, kes rääkis muu hulgas, kuidas laste seksuaalset väärkohtlemist varjatakse Eestis kollektiivse pingutuse tulemusena. Väimse tervise abi kättesaadavust nii tulevastele peredele, lastele kui ka sünnitusjärgses depressioonis vaevlevatele vanematele pole ma veel maininudki.

Lõpuks ei pruugi keegi loobuda vanemaks pürgimisest isegi neil äärmuslikel põhjustel, vaid võib olla „lihtsam“ sisetunne, et üleüldisem keskkond oma väikeses detailides – linnaruumist kuni mähkimistubadeni – ei paku sulle tuge. Kuna otsus on sügavalt isiklik, on seda ka lõpuks vastutus. Tajutud vastutus ongi aga muutunud väga suureks: perfektno tootmine raseduse ajal, õige kodune aadress habitud kooli ja lasteaia jaoks, õige vanemussolk sotsiaalmeedias, need kõige õigemad tegevused igas arenguetapis, et laps oleks tulevikus konkurentsivõimeline, hoolistline emadus, valgustatud isadus, õige piiride seadmine, õige see, teine ja kolmas. Õigesti kureeritud kaasaegne vanemlus. Ja lõpuks juhtub ikka nii, et sa ei saa vanemaks ja kahetsed, saad vanemaks ja kahetsed, saad vanemaks ja oled õnnelik, ei saa vanemaks ja oled õnnelik. Ning kuskil taustal mängib ikka sama hoiatusplaat Eesti rahvastiku kahanemisest ja sul on sellest täiesti ükskõik, sest see ei aita sul mitte ühelgi moel oma sügavalt isikliku otsusega toime tulla.

Head Müürilehe vanemluse teemanumbri lugemist!

Luule Triin Paja

Emadus

1
talvel matsid naabrid kolm kitsetalle
kaks sündisid külma ülasekimbuna
kolmas asetati ahjupealsele
vaibus rauges.

kas see talv oli valus
sest lapsed on valuvaigistavad?

see talv ei soovinud ma ihuda enda luukogust luulekogu.

jõin nende emapiima klaaspudelist emapiim ei lakka voolab ka lapseta
kes on laps kas mina
või kolm väikest rindkereharfi õunapuude all?

2
kui palju mahub emaduse laivalalguvat eredat valu looma sisse?

vanavanaema lehm ei suutnud peale sünnitust jalgu alla võtta.
sünnitusjärgne halvatus.

selleks pidi valmis olema.

nagu tapamaja
elusloomaturu kõrval pealinnas
kõigeks pidi valmis olema.

3
raseda jänese helekollane rippuv kõhualune
puudutas rapsipõldu.
ta päikeseloidud aeglased sammud mõtlen emadele.

kormorani munadele astuti peale mõtlen emadele.

valgus kudeveekogus on laps
kuid minu kõht ei saa portaaliks
ei hauakambriks ei pärlmutrist ehtekarbiks mõtlen emadele.

kevadepõltses puu haudade kohal pulmakleidiks mõtlen emadele.

Hiidalgimärkmed

1
kui magasid väljasurnud linnu sulgedega täidetud padjal, mida nägid unes?

öö kasvas ja hämardus su sees
nagu kaevuri tumedad kopsud.

lainete tahmased, määrduvad varem su sees,
kivisaar su sees,
kohmakad ja südamlilikud linnu su sees –

kas iga puudutus hoiab endas õrnuse lubadust,
hoiab endas vägivalla lubadust?

2
meremees süütas tule
hiidalgimärkmed rasvase ihuga.

linde võis korjata nagu kive,
nad ei läinud eest ära,
keegi polnud neid varem aeruga löönud,

sulekogu ja hülgekütt kumasid,
hiidalk, sa ei tea, et mõni sõber on löökilõks
ja hirm on enesekaitse,

kõik olid su jaoks lapsed,
su silmad olid merevaigunööbid Jumala mantli –

3
kivisaarel on iga kivi olnu kolju.
hiidalk, kõik olid su jaoks lapsed.

nagu vanavanaema: põld, mille saagi
hävitasid röövikud, kuid vanavanaema
vaid naeratas, kõik olid ta lapsed.

väikesed kivid mu ümber
nagu aknasse lennanud linnu murdunud kaelalülid,
väikesed kivid, kes te olite enne hirmu?

Triin Paja on luuletaja ja hobiaednik.

See artikkel räägib muinaseestlaste aukandjast; Christoph Paolini raamatu kohta vaata artiklit [Vanem \(Paolini\)](#)

Vanem tähistab kogukonna, seltsi või haldusüksuse juhti.

- Isa** on meessoost lapsevanem
- Isa (Jaapan)**, linn Jaapanis Kagoshima prefektuuris
- isa (religioon)**, mõiste religioonist
- Īsā (islam)**, Jeesuse nime vaste arabia keeles عيسى
- Isa (naisenimi)**
  - ISA** tähendab järgmist:
    - israeli kosmoseagentuur**

Vaata ka [abielu](#)

"Ema lapsega". (Gustaaf Soreli)

I astme sugulus

- Isa**
- Ema**
- Vanemad – isa ja ema
- Poeg**
- Tütar**
- Lapsed – pojad ja tütred

Vaata ka [emadus](#), [sugulussuhted](#), [surrogaatema](#), [üksikema](#)

See artikkel räägib inimeste sugulusest; muusika mõiste kohta vaata artiklit [Helistike sugulus](#); romaani kohta vaata artiklit [Sugulased \(romaan\)](#)

Vanem

Beebiroosa

Värvi koordinaadid

Hex kood

- SRGB^B** (r, g, b)
- CMYK^H** (c, m, y, k)
- HSV** (h, s, v)

Allikas

- B:** Normaalne
- H:** Normaalsed

(Ümber suunatud leheküljelt [Sugulus](#))

Baby blue (HTML)

Vaata ka [Lapsepõlv](#), [Lastekaitse](#), [Lapse õiguste](#), [Lapse huvi õil](#), [Loode](#), [Imik](#), [Väikelaps](#), [Maimik](#), [Kainik](#), [Nooruk](#), [Vaeslaps](#), [Eesti Lastefond](#), [Lapstööjõud](#), [Lapsporno](#), [Lapsnäitleja](#), [Lastekirjandus](#), [Lastelaul](#), [Lapsekeel](#), [Lastekool](#), [Laste väärikoheldamine](#), [Lapse heaolu](#), [Abivajav laps](#), [Lapse seksuaalne väärkohtlemine](#), [Laste vaesus](#), [Lapsehooldus](#)

Kaks imikut.

Laps on **inimene**, kes ei ole veel täiskasvanuks saanud. Laps on **poiss** ja naissoost laps **tüdruk**.

ÜRO lapse õiguste konventsioonis mõistetakse lapseks 18-aastasest inimest, kui lapse suhtes kohaldatava seaduse põhjal ei loeta teda varem täisealiseks.

V ja enama astme sugulus

- Ellema, elivanaema, elivaarema, elivaarvanaema, iidvavanaema, iidvaarema, iidvaarvanaema, iidlema (8. kd)
- Ellisa, elivanaisa, elivaarisa, elvaarvanaisa, iidisa, iidvanaisa, iidvaarisa, iidvaarvanaisa, iidleja (8. kd)
- Kõuk –

Järglane on sugulisel või suguta paljunemisel tekkinud **isend**. Järglase või mitu vanemat.

„Su ema“ nali on pilkenali, mis solvab selle inimese **ema**, kelle kulul tehakse nalja^[1]. Peamine „su ema“ nalja kasutamise mõte on solvata inimest, kes on väga „su ema“ sõnaga seotud, ruma, le, väheasele, lihtsimekkuse, rassile, vaesuse^[2].

„Su ema.“

Emme suguvõsa aadlivapp

Emme suguvõsa aadlivapp

III astme hõimik

- Nääl** – naise vanem
- Käli** – naise õde
- Küdi** – mehe vanem
- Nadu** – mehe õde
- Langud** – mehe tütar

IV astme hõimik

- Kälimees** – naise vanem
- Källis** – mehe vanem

Foto:KerttiMajamaa

Mis siis ikkagi selle iibega teha, kaske, kaske

Vaatamata sellele, et kõik märgid viitavad maailmalõpule ja elukallidus kasvab iga päevaga, saadakse ikkagi lapsi. Miks on siis nii, et murelikud ja demograafilist katastroofi ettekuulutatavad sõnavõtud ummistavad eetri?

Kaarin Kivirähk

Eesti ajaloos pole mitte kunagi nii vähe lapsi sündinud kui praegu. Taruiraraa, hakkab jälle pihta. Iibejutt on minu kõrvu jõudnud, niikaua kui oma elu mäletan, nagu mingi lõppematu rahvalaul. Kas see jutt on mõjutanud kuidagi minu lapsesaamise otsust? Eii! Kas see jutt on mind vihastanud ja närvi ajanud? Oojaa, eriti just siis, kui olen ise ohverdanud oma lapse jaoks higi, verd ja pisaraid.

HÄRRADE MURE

Enamasti kirjutavad sellest, et lapsi sünnib vähe, vanemad konservatiivsed härrad. Natuke imelik on lugeda neid noortele naistele suunatud manitsevas toonis artikleid inimestelt, keda ilmselt ei kohta liivakastis mängimas, halge lapsega perearsti ukse taga või korraga poekotti, kelku ja väikelast kandes linnaliinibussis tasakaalu hoidmas. Nemed ei pea panema oma tervist loosirattasse nimega rasedus ja sünnitamine, nad ei ärka igal öösel mitu korda, et oma kehaga üht väikest olendit rahustada, nad ei lõpeta tööpäevi varem, et lasteaeda joosta, ega oota lapsekäruga tuisuses peatuses järgmist madala sisenemisega trammi. Võib-olla on ka peremudelid muutunud, aga eeskätt on muutunud pereplaneerimise võimalused. Ma pole kindel, kas kõik need ennenvanasti varastes kahekümnendates vanematele sündinud lapsed ikkagi sündisid vanemate väga suure tahtmise tõttu või olid asjad lihtsalt nii.

Järsku võiks need mehed keskenduda rohkem näiteks sellele, kuidas (vana)isana oma lapsi ja lapselapsi toetada, kuidas oma tervist hoida, et lastelastele olemas olla, või sellele, mida saaks teha töandjana lapsevanemate töö- ja pereelu ühildamise lihtsamaks muutmiseks. Ilmselt aga ei tule need võimupositsioonil mehed elu sees selle peale, et nad mõnel teemal eksperdid ei ole.

Jah, vahel võtavad sõna ka konservatiivsed naised, kes süüdistavad väheses sündimuses tihti emarolli mitteväärtustamist ja „valesid“ emasid. Nähes ise, kui erinevad on iga ema kogemused sel teekonnal, ei kujuta ma isegi ette, kuidas võib mõni ema teist hukka mõista.

Rohkem saan aru sellest, kust tulevad mõtted emarolli mitteväärtustamisest ühiskonnas. Emadus ja kodune elu on olnud nii pikalt naiste peamine roll, et naiste õiguste areng on suuresti keskendunud naiste vabastamisele köögist ja lastetoast. Kodused emad ei leia alati endale selles uues maailmas kohta, feminism oleks nad justkui unustanud. Või kas on? Viimasel ajal on näiteks Feministeerium avaldanud mitmeid artikleid ja *podcast'*e lapsevanema elust, kumus avatakse suur feministlik näitus emadusest. See on tore, aga muidugi veel vaid väike piisk meres.

Emaroll ei ole *cool*, tundsin ma isegi seda tiitlit vastu võttes. Eriti kui sellega kaasneb segadus, kisa, mitte ilus ja instagrammitav formaat. Pärast sünnitust oodatakse edukalt naiselt üsna peatset seniste tegemiste juurde naasmist, nagu poleks vahepeal midagi juhtunud. Delfi pealkirjades tuakse rõõmsalt välja, et see ja teine on jälle tagasi laval, teles või poliitikas. Kohe suurepärases vormis, alati olemas hilisõhtustel üritustel, nagu see oleks kõigile kättesaadav. Aga millist pühendumist, enesearengut ja tahtejõudu nõuab tegelikult valik või vajadus jääda vähemaks või rohkemaks ajaks koduseks, võtta aeg maha muust karjäärist ja keskenduda kellegi teise eest hoolitsemisele? Kas saaks kuidagi teha nii, et kõik kodused emmed tajuksid samuti oma tööd väärtuslikuna – tõesti ühiskonna pjedestaalile tõstetuna? Sama kehtib teiste hooletöö tegijate kohta: ämmaemandad, õed, (naiste)arstid, lasteaia- ja kooliõpetajad. Püstitagem neile monumente, andkem ordineid, kutsugem need presidendi vastuvõtule tehisintellektiexpertide asemel.

Minu jaoks ei ole lapsesaamine Eesti rahva päästmine, vaid eneseteostus, kosmiline tripp, ebamaiselt suure armastuse loomine ja elu *update*. Aga ühtlasi vajab see projekt kogukonna tuge, sh rahalist.

ENESETEOSTUS, KOSMILINE TRIPP

Tihti kriibib miski ka liberaalsemates iibeteemalistes sõnavõttudes. **Kristi Saare** on rääkinud oma sotsiaalmeedias sellest, kuidas naistele konverentse korraldades on kerkinud küsimus, kuhu siis osalejad oma lapsed jätavad. Aga kas ei võiks küsida sama ja ühtlasi organiseerida lapsehoiud igal suuremal konverentsil, sest kuhu me tõesti oma lapsed jätame? **Kersti Kaljulaid** kirjutab suurepäraselt¹, et imikust tuleb inimene kasvatada ei kusagil mujal kui kohvikus, muuseumis või poes. Samas nendib ka, et peaksime lapse kisa trollis taluma, sest tegu on tulevase maksumaksjaga. Sündida maksumaksjaks – milline kohutav perspektiiv! Kas ei võiks mõelda, et me peaksime aitama emal vankri bussi tõsta lihtsalt sellepärast, et ta on inimene, keda tuleks aidata? Minu jaoks ei ole lapsesaamine Eesti rahva päästmine, vaid eneseteostus, kosmiline tripp, ebamaiselt suure armastuse loomine ja elu *update*. Aga ühtlasi vajab see projekt kogukonna tuge, sh rahalist, sest

lapsevanem on haavatavamas positsioonis kui tavaline täiskasvanu.

Tegelikult mind ikkagi üllatab meeletult, et Eestis nii palju lapsi on. Mu ümber sünnib aina uusi beebisid, mänguväljakul peab seisma kiigejärjekorras, sobivaid lasteaiakohti on puudu ja Kalamajas jalutavad aina vastu uued emad uute vankrite ja uute vastsündinutega. Mõned ei saa mitte ainult ühte last, vaid teise, kolmanda ja üks mu sõbranna isegi neljanda. Me otsime endale head kaaslast, kogume raha, ootame kahte triipu, elame üle raseduste katkemisi, näeme hirmus palju vaeva, et saada lapsi teaduse abiga. See kõik on suur ettevõtmine ja raske töö, aga seda tehakse. Vaatamata sellele, et kõik märgid viitavad maailmalõpule, elukallidus kasvab iga päevaga ja mitte kuskilt ei paista, et poliitika peresõbratikumaks muutuks. Inimesed panevad vastu.

Muidugi pean ütlema aitäh meie rahvusliku taastootmise ideoloogiale, tänu millele on meil ikka päris imeline ja paindlik vanemahüvitise süsteem, mille-sarnast ei ole vaat et kuskil maailmas. Eesti lasteaia-

ja koolisüsteem on imeodav ja kvaliteetne, lastel on Eestis piisavalt turvaline, et saata neid üksi kooli ja trenni. Kuid empaatia ja hool – mis seondub nii lapsevanema enda kohustustega, aga mida tahaks tunda ka laiemalt lapsevanema rollis olles – ei ole ilmselgelt neoliberaalse ühiskonna *top 5* väärtuse hulgas. Minu jaoks aitakski ühiskonda lapsesõbralikumaks (ehk inimsõbralikumaks) muuta rohkem solidaarsust poliitilistes otsustes. Kui linnaruum muutuks inimkeskseks, kultuuriasutused ligipääsetavamaks, tökohad paindlikumaks, lasteaia- ja kooliõpetajate palgad kõrgeks, inimesed tolerantsemaks, mehed hoolivamaks ja teadlikumaks. See juba lookski väga hea pinnase selleks, et saaks elada rõõmsas mullis nagu Bullerby külas. Ja palju seal Bullerbys neid lapsi oligi?

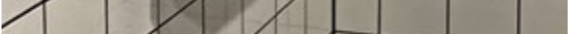
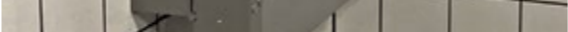
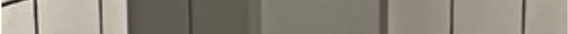
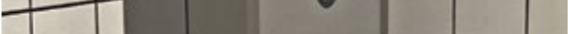
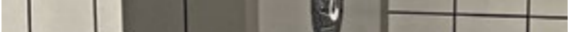
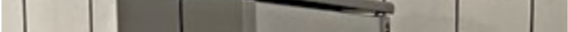
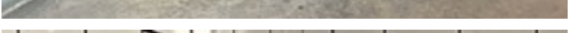
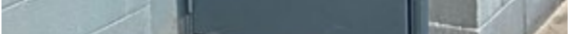
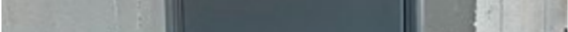
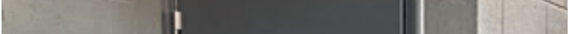
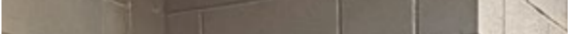
Kaarin Kivirähk on kaheaastase lapse ema, kes muul ajal töötab Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuses ja toimetas kunstiajakirja A Shade Colder.

^[1] Kaljulaid, K. 2026. Kui rahvas ei armasta lapsi, siis miks peaksid noored riigi säilimise nimel pingutama? Õhtuleht, 24.02.

Vanemluse binaarsus

Ühiskondlikul tasandil raamistame vanemlusega seonduvat soolise binaarsusega ning loome seeläbi vaikumisi kuvandi emadest kui vanematest ja isadest kui eostajatest. Aga vanemluse binaarsuses on kaheks osa-pooleks hoopis vanem ja laps.

Mark Alexander Ummelas

Eesti on mugavusühiskond, aga laste saamine on kõige ilusa ja emotsionaalselt rikastava kõrvalparatamatult ka vägagi ebamugav. Võrreldes tänapäevase palgatöö olemusega on laste saamine hoomamatult raske ja intensiivne töö. Olgugi et finantsilisel elujärjel, geoloogilikal ja kliimasoojenemisel on iibe kontekstis tähtis roll, ei taha paljud naised lapsi sünnitada, kuna meie ühiskonnas levinud arusaamade järgi tegeleb lapse kasvatamisega üks inimene – ema.

Tihtipeale tuginetakse ühiskondlikes hoiakutes pret-sedendile, nii-öelda loomuliikusele. Ema toob lapse ilmale, laps on temast esimestel kuudel kehalises sõltuvuses. Tissid. Isa käib jahil (loe: sõidab bemmiga kontorisse), ajab taga mammuteid (loe: klõpsib Exceli tabeleid) ja toob saaklooma (loe: mediaanpalga) koju. Ühesõnaga, „loomulikku“ peremudelit järgiv isa vaatab päev läbi ekraane ja istub. Ühiskond aplodeerib, vähemalt peab isa peret üleval ja pole oma sekretäriaga Kanaaridele kolunud, mees tunneb end väestatuna nagu mammutikütt ja hõimupealik. Naine – saab hakkama. Vähemalt on tal laps, kellest rõõmu tunda, ja mees, kelle eest hoolitseda.

UNISEX-SÜNNITUSMAJA

Akadeemia peatoimetaja **Toomas Kiho** väitis mõõdnud aastal Postimehes naljatledes¹, et iibeprobleemi lahendamiseks „tuleb anda ka meestele õigus sünnitada ja avada *unisex*-sünnitusmajad... Aga kuni inimene on bioloogiline liik, on see vaid haige kujutus, mis ei vii tulemuseni“. Nojah, seekord siis nokunali. Siiski on hämmastav termini „*unisex*-sünnitusmaja“ kasutamine, olgu see iroonilises kontekstis või mitte. Sellele mõeldes tuleb silme ette baaris piljardit mängiv mees, samal ajal kui tema naisele tehakse 40-tunnise sünnituse käigus viendat epiduraali. Mis see mees ikka sünnitusmajas teeb? Kokkuvõttes raamistatakse asi pealtnäha progressiivselt ja siiral: „[Peame pidama] nende, kes sünnitavad, karjääriks laste kasvatamist.“ Justnimelt nende, kes sünnitavad, nemed kasvatavad. Kus on isa? Töö!? Mängib piljardit?

Kus on mähkimislaud? Kümne punkti küsimus... NAISTE VETSUS! Või siis „EMA ja lapse toas“.

Kirjandusteadlane **Maarja Vaino** otsustas tugineda iibeteemalisel riigikogu konverentsil² samuti argumendile „mehed ei saa sünnitada“. Järgnenud mõttekäigust jäi kõlama ka idee, mille kohaselt ei saa isa kuni lapse kolmanda eluaastani ema asendada, kuna sel perioodil tekib lapse turvatunne. Kas ideaalses peremudelis ei tekita siis isa lastele turvatunnet? Päris kurb. Mis siis saab, kui isa peaks juhtumisi lapsega üksi koju jääma? Taaskord, me räägime ideaalsest peremudelist. Lahkudes sulgeb ema ukse, isa avab pudeli ja laseb lapsel kruvikeerajaid seinakontakti pista? Või on õige eesti isa, põliste ja murdmatute Vaino, et äärmusfeministidest naised tahavad endale „meeste õigusi“ ja „käituda nagu mees“, viidates sellele, et laste asemel tehakse karjääri. Sellest kumab läbi, et Vaino vastandab laste saamisele mees olemist. Jällegi, last saab kasvatada ainult see, kes sünnitab. Eostaja on töö! või mängib piljardit.

Eesti juhtivad intellektuaalid otsustavad võtta sõna iibe ja perepoliitika teemal. Mängitakse bioloogiliste argumentide ja pereväärtustega, millele vastandatakse Lääne progressivismi, ajuvaba postmodernismi ja äärmusfeminismi. Ainult et lapsesaamisega seonduvatest soorollidest ja bioloogilistest paratamatustest rääkides on kuidagi ära unustatud, et vanemaid on tegelikult kaks.

TUNNEL

Olukorras, kus traditsiooniline isa mängib päevad läbi piljardit, on lapse ema seisus, kus ta peab lisaks röökvale titele hoolitsema ka täiskasvanud tite eest. Talle süüa tegema, pesu pesema, kodu koristama. On täiesti mõistetav, kust seesugune suhtumine tuleb – kõigest mõne põlvkonna eest jõudis isa vahepeal

18-tunniste vahetuste järel söekaevandusest isegi koju magama. Aga kas tänapäevani peaks kehtima vaade, mille kohaselt seisneb „isa“ roll selles, et lapse kasvatamisse sekkutakse alles siis, kui viimasel on aru peas ja jalad all? Siis saab neile juba igasuguseid asju õpetada, nagu **Kris Käerner** seda teha kavatseb.³

Muidugi, bioloogilisel tasandil on kaks sugu reproduktsiooni seisukohalt olulised. Aga kui laps on käes, mängivad soorollid üpris väikest... rolli. Lapse sünni järel algab täiesti uus näidend pealkirjaga „Tunnel“, mis kestab mitu aastat. Pearollides Vanem, Vanem ja Laps. Improvisatsioonilise näidendi põhilisteks aspektideks on magamata ööd, kirjeldamatud rõõmupursked ja emotsionaalne virvarr. Pearollis oleval lapsel on vaja püksi kakkada, põrandale lastada, vanemaid kallistada ja oma toas klotse vastu seinale loopida.

Vanem peab lapsele keset ööd mähkmeleõbe peale Sudocremi panema ja päeval selgitama, et koer teeb tõepoolest „auh-auh“. Seejärel kuulama paar kuud järjest iga päev kirjeldamatult rõõmuvatav, aga täiesti enneolematut *statement'*i: „Koer teeb „auh-auh“.“ Kui laps näeb esimest korda lehma ja tekib lühis, et kas see on nüüd „auh-auh“ või „mää“, siis peab vanem rahulikult selgitama, et korrektn e fraas on hoopis „muu“. Kõike seda saab vist teha ainult ema, tema ju sünnitas. Isa saab... mängida piljardit!

EMA JA LAPSE TUBA

Lähem poodi, lapsevancriga. Ja ninasõõrmed tunnetaavad tugevaid aroome. Kus on mähkimislaud? Kümne punkti küsimus... NAISTE VETSUS! Või siis „EMA ja lapse toas“. See, kas ma saan lapsevanemana avalikus ruumis oma laste mähkmeid vahetada, sõltub tihtipeale sellest, missugune aparaatuur mul püksis on, samas kui lapse püksis olev kaka on konstant. Isaks saades anti mulle haiglas tore raamat, milles kirjutati, et ma võiks vahepeal beebidega veits naltsi teha ja mängida, samas kui emadele suunatud kirjanduses kirjutatakse detailselt vaktisiiinidest ja haigustest, rinnapõletikest, kaalukõveratest ja piimapudelite steriliseerimisest.

Kus on mähkimislaud? Kümne punkti küsimus... NAISTE VETSUS! Või siis „EMA ja lapse toas“.

Värskel isana sain ka soolitus, et vahepeal võiks ma kodus pesu pesta või süüa teha, et laste emal kergem oleks. Täiesti loogilised ja tänuväärsed soovitused, aga ilusas maailmas peaks olema tegu vaikiva arusaamaga, millegi enesestmõistetavaga. Kahjuks on vaikivaks eelduseks see, et töölt koju jõudvat meest ootab naeratav naine, kes ulatab perepeale viskiklaasi, laual aarab hanepraad ja lapsed... on vait! Lapsevanematenas käime abikaasaga õhtuti väljas, aga vahetustega. Keegi peab kodus lapsukest valvama. Abikaasalt küsitakse alatihti: „Oi, aga kes lapsi valvab? Kas mees on lastega kodus? Kuidas ta küll hakkama saab? Oi, ta on ikka nii tubli!“ Ma olen mees, ma olen nii tubli, sest ma olen kodus lastega, kelle ma ise tegin? Seevastu, kui mina baaris kolmandat sassi tellin, ei esitata mulle küsimust, et kuidas mu naine ikkagi lastega hakkama saab. See, et naine on lastega kodus, on iseenesestmõistetav.

Kui me suudaks ühiskonnana mõista, et lapsevanemaid on tegelikult poole rohkem, kui pealtnäha tundub, et ka meessoost inimesed on täiesti võimelised mähkmeid vahetama, okset koristama ja nutvati imikut maha rahustama, leiaks märksa rohkem naisi, et tõepoolest võiks lapsi teha. Veelgi enam, äkki mõni mees tõmbab onuehinoolliku fraasi kasutades „pehmaks ära“ ja otustab mõnel nädalapäeval ise süüa teha, koristada, pesu voltida? Äkki näeks naine, et vau! Elukvaliteet on käegakatsutav nähtus! Võib-olla võiks kunagi veel lapsi saada? Äkki tagab eesti rahvuse püsijäämise soorollide lagundamine?

^[1] Kiho, T. 2025. Kui mehed ei sünnita, siis ei sünnita keegi. – Postimees, 17.10.
^[2] VAATA JÄRELE – Miks meil lapsi ei ole? Riigikogus arutati Eesti rahvastikukriisi üle. – Postimees, 10.03.2026.
^[3] Zjukova, N. 2026. VIDEO – „Ta saaks loomilis küsata vähemusi ja tulistada pumbaga!“ Striimer Kris Käerneril lasteteemalise šokeeriv sõnavõtt paneb kulmu kergitama. – Elu24, 14.03.

Foto: Hans Soosaar / Tallinna Linnarhivi fotokogu, TLA.1465.1193

Isadest, kes ei olnud oma lastest teadlikud. Isadest, kes küll olid oma lastest teadlikud, kuid ei olnud neile olemas. Isadest, keda lihtsalt polnud. Isadest, keda ei pidanudki kunagi olema. Elkõige aga nende lastest.

Henri Kõiv

Märtsi algus. Plikk kaamos on jätnud eestlaste niigi ni-gelavõitu vaimsele tervisele oma pitseri. Nii olen minagi tulnud vaimu turgutama *stand–up*–etendusetele, mille pealkiri lubab vaimsest tervisest mitte rääkida. See tundub usutav, sest lavale on tol õhtul lubatud ainult tavalised eesti mehed.

Ja siis see kõlab, ühe tavalise eesti mehe suust: „Head lapsed, need kasvavad isatal!“ Sel hetkel ma muidugi muigan, aga seest käib läbi õrn jõnksatus. Kas ma olin hea laps? Kas miinusmärgiga vanemlus löi plussmärgiga järglasi? Kui palju isata kasvamine meid üldse defineerib? Kas sellest võib kujuneda lapsepõlve-trauma? Ja kas isata on võimalik kasvada ka perekonnas, kus isa on justkui füüsiliselt olemas? Tundus, et kõige turvalisem viis nendele küsimustele vastata on teha sellest üks ajakirjanduslik lugu.

TEADLIK ÜKSIKEMADUS

Paar nädalat hiljem vestlengi selle tavalise eesti mehega, kellel nimeks **Kaarel**. Kaarel pani isata kasvamise nalja sisse, kuna talle meeldib jälgida, kuidas inimesed reageerivad. „Paljud hakkavad kohe lohutama,“ selgib Kaarel, kes ise ei võta ühe vanema puudumist sugugi traagiliselt. „Sellistest peredest võivad kasvada

täiesti normaalsed inimesed,“ ütleb ta veendunult.

Aga millistest peredest? Kaarel on selles mõttes tõupuhas isata kasvanud laps, et ta pole oma isaga kordagi kohtunud. Ta teab üksnes nii palju, et sündis kõrvalhüppe tulemusena ning tema isal on teine pere, kus kasvavad kaks last. Ta ei tea isegi, kas need on tema poolvennad või –õed. Samas ei olnud Kaarel sugugi planeerimata laps. Tema ema oli väga ise-seisev ning vastassoo suhtes mingeid illusioone ei hellitanud. „Ta ei tahtnud, et teda poputatakse, ja ta ei tahtnud ka ise mitte kedagi poputada. Ütles, et sellist meest niikuinii ei leia,“ kirjeldab Kaarel ema hoiakut. Piltlikult öeldes tuli hankida spermadoonor ajal, kui spermapanka veel ei eksisteerinud, sest last soovis Kaarli ema kindlasti saada.

Niisiis oli tegemist teadliku üksikemadusega, mis oli 80ndatel *apparently a thing*. Ka **Peetri*** ema otsustas teha lapse mehega, kellega tal polnud plaaniski koos elama hakata. Peetri ema oli 26 ja lastetu ajal, mil ühiskondlik norm oli pakitud lausesse „kaksikümmend kaks, viimane taks“. Seega võis otsuse taga ühe kur-savenna sõbraga asi n–õ ära teha olla ka väljast tulnud surve. Peeter ei tea, milline kokkulepe emal mehega, kellega ta pole ise kunagi kohtunud, täpsemalt oli.

Oma ema otsust ja teadlikku üksikemadust ta aga heaks ei kiida: „Milline naine otsustab järsku, et ta kasvatab algusest peale last üksinda? Ei saa nii olla, et kõik mehed on sead – vaata ringi!“

MIINUSMÄRGIGA KOHALOLU

Muidugi, ringi vaadates võib välja tulla, et kõik mehed pole küll sead, kuid paljud siiski on. Nii vestlen näiteks **Piiaga***, kes tunneb, et temagi on isata kasvanud. Inimene, keda tema oma bioloogilise isana tundis, tekitas temas lapsepõlvest saati ainult häbi. Tema vanemad ei elanud koos, kuid Piia käis korra–paar kuus oma isal külas. Need kohtumised illustreerivad toonaste isade kasvatuslikku panust, mis seisnes praktilises õpetuses, kuidas liigutada kõrvu ja nina–sõõrmeid ning saavutada meisterlikkus keele rulli ajamises. Aastaid hiljem, kui Piia juba ülikoolis tudeeris, hoidis isa ennast tubli lapsevanemana telefonitsi arengutega kursis, küsides iga nädal ammu täisikka jõudnud tütrelt kohusetundlikult, kas gaasid käivad ikka läbi ning ega purihambad ei valuta. Nende koo-miliste kogemuste pinnalt võrsub tõdemus: „Ta ei olnud kindlasti olemas olev isa, aga ta ju päris puudu ka ei olnud.“ Ja ta ei olnud ka vägivaldne!

Nagu olid **Kai*** isa(d). Kai esimestel eluaastatel oli tema bioloogiline isa vangis. See oli üks röömsa-maid perioode tema lapsepõlvest, sest kui isa üks-kord vangist vabanes, algas kodus peks ja joomine. Tema käest kuulen, kuidas isade olemasolu võib olla suurema miinusmärgiga kui nende puudumine. Ühel öösel põgenes Kai ema koos kahe lapsega kodust ja paiknes ümber Võrumaa kagutippu. Külla, kus ta ei teadnud mitte kedagi. Lootuses, et abikaasa teda üles ei leia. Lahutamine oli 80ndatel taunitud. Naiste turvakodusid ei eksisteerinud. Politsei pere-vägivallale ei reageerinud. „Signaal ühiskonnast oli selline, et olid taolisesse perekonda ise sattunud ja pidid sellega ise toime tulema,“ meenutab Kai.

„Kas sa kunagi üldse hoolisid? Kas sa üldse teadsid, milline inimene ma olen?“ Just need on küsimused, mida Kai oleks tahtnud oma isalt küsida.

„Kas sa kunagi üldse hoolisid? Kas sa üldse teadsid, milline inimene ma olen?“ Just need on küsimused, mida Kai oleks tahtnud oma isalt küsida.

„Kas sa kunagi üldse hoolisid? Kas sa üldse teadsid, milline inimene ma olen?“ Just need on küsimused, mida Kai oleks tahtnud oma isalt küsida.

Põgenemine oli tema ema katse kontroll elu üle tagasi võtta, kuid aasta hiljem leidis Kai isa nad üles. Taaskohtumine oli jube: ema peksti peaga vastu gaa-sipliiti, köök oli verd täis, oma jao said ka kaks väikest last, vanim neist äsja esimesse klassi läinud Kai. Ja siis sättis isa ennast uude kohta sisse, leidis kiiresti uued joomakaaslased, käis vahetevahel kodus kar-jumas ja peksmas, kuni saadeti mõned aastad hiljem viieks aastaks Nõukogude vangilaagrisse. Kai ainsaks helgeks mälestuseks isast on kummilehm, mille isa ratta sisekummi kasutades ära paikas. Oli see isata kasvamine või isa kiuste kasvamine?

STIGMATISEERITUD NORMAALSUS

Kuulen ka ühest pühapäeva–isast. Teate küll, sellises isast, kes saab nädalavahetusel oma lapsega kokku, et minna koos sööma või kinno, koolivaheaegadel võib pühapäeva–lapsevanemast saada mitme–päeva–lapsevanem. Lisaks tuleb välja, et tegemist polnud mingisuguse rongaisaga. Isa toetas poega kasva-tanud ema rahaliselt, näitas regulaarselt oma nägu. Võttis vastutuse, et olemas olla. Selline oli **Andrei** isa. Aastaid hiljem leiab Andrei, et tema isa tegi rohkem, kui teeb enamik isasid. Mingis mõttes ongi see kõige positiivsem kadunud isa lugu, mida kuulen. Ometi pole ka Andrei viimased kuus aastat oma isaga sõnagi vahetanud.

Andrei ei mäleta, et ta oleks lapsepõlves kordagi mõelnud, et kasvab elatuüpillises peres. See oli reaalsus, milles tuli elada. Ringi vaadates oli mitmeid sõpru, kes elasid samamoodi ainult koos emaga, või siis hoopis vanavanematega või oli ema leidnud endale uue elukaaslase. **Meritit*** kasvatas näiteks valdavalt vanaema, sest alaealisena esimese lapse sünnitanud ema pidi samal ajal koolis käima. Hiljem tekkis ema ella teine mees, keda Merit tutvustas sõpradele oma bioloogilise isana. Ainult tema parim

sõbranna teadis, et tegemist on kasuisaga. „Kui ta seda mõnikord mainis, üritasin kiirelt teemat vahe-tada. Hullult häbenesin ja arvasin, et olen seepärast teistest halvem,“ meenutab Merit toonaseid tundeid.

Ühtpidi oli isata kasvamine normaalsus, teisalt käis sellega kaasas ka häbimärgistamine, mida lapse-d vaistlikult tajusid. Või siis vanematelt õppisid. Kai ema pani lastele südamele, et nad väljaspool kodu jumala eest mitte kellelegi ei räägiks, mis kodus toi-mub. Tähtis oli säilitada kogukonna silms mingigi austusväärsus, kuigi väikeses kohas kõik loomulikult teadsid katkistest peredest.

VAIKUSEMÜÜR

Kaarel ei tea oma isa nime. Aga tal on kodus ümb-rik, kus see kirjas on ja ilmselt ka lühike lugu juures. Selle sai ta oma emalt pärast täisealiseks saamist. Selline oli nende kokkulepe, kui Kaarel lapsena isa kohta uurima hakkas. Ümbrik tähendas, et ta saab ise otsustada, millal see avada. Tegelikult on tal see korra juba ära kadunud. Õnneks andis ema uue, kuid see kogub kuskil sahtlis tolmu. Praegu mõtleb Kaarel, et ta ei avagi seda mitte kunagi. „Mida see teadmine mulle annab?“ küsib ta vastu.

Reeglina isata kasvanud lastel sellist ümbrikku, nagu Kaaril kodus, pole. Samas näiteks Peeter teab erinevalt Kaarlist oma isa nime. Selle soostus ema talle pika pinnimise peale avaldama, kui Peeter oli teismeli-ne. Nii sai poeg vähemalt guugeldada, mis mees ta isa on. See oli ühtlasi üks viimaseid vestlusi, mille ta emaga isa teemadel pidas. Kuulen korduvalt, kuidas peredes käib vaikusemüüri ladumine. Kellud on käes nii vanematel kui ka lastel. Alati käepäraseks mõrdiks on ebamugavustunne, hirm ja häbi.

Vaikimine on paljudes sellistes peredes vaikesei-sund. Nagu ka ootus, et äkki keegi hakkab ühel hetkel ise rääkima. Mine tea, võtab ehk isegi vastutuse. Kai ei rääkinud oma vennaga neid ümbritsenud vägivallast

oma naise ja kahe lapsega maale elama kolis. Majja, mida tuli hakata remontima. Just ehitustööde käigus on ta nüüd oma peas korduvalt isa sajananud: „Pekki, kus sa nüüd oled, kui mul sind vaja on?“ Tal on üksinda mõllamisest siiber, eriti kuna iga tegevus võtab tal kolm korda rohkem aega kui isaga kasvanud mehel, kellel on olnud lapsepõlves võimalus akutrelli käes hoida. Peeter mäletab oma kooliajast, kuidas tööõpe-tuse tunnis eristusid teistest selgelt need lapsed, kellel isa kodus polnud: „Nad olid täielikud kãpardid, kãelisl osavust oli minimaalselt.“ Kuigi nüüdseks on Peeter vahetanud ise põrandaid, soojustanud seinu ja hoidnud igapäevaselt käes akutrelli, saadab nega-tiivne sisekõne teda jätkuvalt.

Aga kas isa on tõepoolest peres vaja ainult selleks, et akutrelli käsitlemist õppida? Andrei rããgib mulle seepeale loo oma meheliikuse tundmaõppimisest. Tal hakkasid suhteliselt varakult kasvama nõokarvad, mis andis klassikaaslastele hea ajendi kooliküsa-miseks. See kestis päris pikalt ja Andrei ei osanud sellega mitte midagi ette võtta. Raseerimisest, pard-list ja žiletist polnud ta toona sõnagi kuulnud. „Mul polnud kellegagi sellest rããkida, kuni lõpuks ütlesin emale, et mind kiusatakse ja see ei meeldi mulle,“ meenutab Andrei. Ema rãakis omakorda isaga, kes tuli ühel nädalavahetusel raseerimiskomplektiga ja selgitas esimest korda, mismoodi raseerimine käib.

Andrei sõnul oli palju sarnaseid hetki, kui oleks ku-lunud ära võimalus kellegagi rããkida, et üldse aru saada, mis noore inimese kehas toimub. Aga sellist meest, kellega tundlikus eas suhteid arutada või ennast inimesena mõtestada, polnud kuskilt võtta. Mis muidugi ei tähenda, et isaga kasvanud pojad neid vestlusi tingimata omavahel peavad. Latt on madalal kõigi isade jaoks.

MÜÜTILINE ISAFIGUUR

Ometi rããgitakse jätkuvalt isafiguurist, keda laps kas-vamiseks vajab. Sellest kuulen näiteks vesteldes **Mati Ilmjãrvega**, kes on MTÜ Isata Laste Heaks juhatuse liige. Tegemist on 2009. aastal loodud MTÜga, mis pakkus mõnda aega päevakeskuse teenust isata lastele. Laual oli soe toit, tugiisikud andsid õpiabi ning regulaarselt korraldati väljasõite ja ühisgevusvi. Nüüdseks on raha ja aktivistide nappuse tõttu jäänud alles ühistegevused, mida paar korda aastas lastele pakutakse.

Ilmjãrv on endine kriminaalhooldusametnik ja töö-tanud koolis ka sotsiaalpedagoogina, lisaks nime-tab ta ennast sügavate põhimõtetega kristlaseks. Tema kogemus näitas, et isata kasvanud lapsed tegid koolist poppi, sattusid politsei huviorbiiti, muutusid n–õ probleemseks. Ilmjãrv seostas seda meheliiku eesküju puudumisega: „Neil lastel polnud sotsiaalselt mudelit, keda eeskujuks võtta.“ Puuduvat kodust autoriteeti kompenseeritakse paremal juhul trennis või huvitegevuse kaudu leitud eeskujudega, aga Ilm-jãrve sõnul on ka selge risk, et autoriteetne isafiguur võidakse leida kuskilt noortekambast.

Ilmjãrv nimetab seda protsessi sotsiaalseks isadu-seks, mida tema MTÜ püüdiski lastele pakkuda, viies neid kokku tuntud inimestega, nagu **Raivo E. Tamm** või **Baruto**. Päevakeskuses käisid abiks ka TTÜ tuden-gitest tugiisikud, kes olid neile lastele justkui vanema venna eest. Muide, huvitava! kombel oli raske leida päevakeskusesse vabatahtlikult panustama pere-konnapeadest mehi. Ilmjãrve sõnul loevad mehed hoolikalt oma aega ja raha: „Oma pere on kõigi meeste jaoks prioriteet.“ Selle loo valguses tahaks muidugi lisada #notallmen.

Sotsiaalsest isadusest kuulen oma allikatelt võrd-lemisi vähe. Andrei mainib, et ta on otsinud endast vanematelt meessoost sõpradelt seda, mida isa talle ei pakkunud. Aga see polnud mitte autoriteet, vaid kinnitus ja heakskiit, mida ta oma isalt peaaegu mitte kunagi ei saanud. Merit on olnud suhetes endast palju vanemate meestega, ka tema praegune elukaaslane on temast märgatavalt vanem. Autoriteedi asemel pakuvad sellised suhted Meritile ennekõike emot-sionaalselt stabiilsust.

Merilin Mandel peab isafiguuri iganend kontsept-siooniks: „See on jäänud ajast, mil olid väga ranged piirid seoses sellega, mida emad ja isad tohtisid teha. Klassikaline isafiguur on väga üheüblaline, nagu ka klassikaline emafiguur.“ Talle kasvatuspõhholoogi-na ei tähenda see termin mitte midagi. Ta ütleb ka, et

< eelneb

lapsed ei oska isafiguuri puudumise pärast ise muret tunda. „See mure tuleb pigem täiskasvanutelt, lapsed võivad selle üle võtta.”

Mandel soovitab keskenduda sellele, kuidas tuua lapse vaatevälja võimalikult palju oskusi, omadusi ja huvisid. Tema kogemuse põhjal on liigne soostereo-tüüpidesse ja konservatiivsetesse kasvatusmeeto-ditesse kinnijäämine probleem, mis iseloomustab just eelkõige isasid. „Kui isa pole, siis võib lastel olla rohkem vabadust, et avastada hobisid ja huvisid, mis neile meeldivad,” toob ta välja ühe võimaliku üksikemaga kasvamise positiivse tahu.

Mida rohkem eri huvidega täiskasvanuid lapsega tegeleb, seda rohkem sisendeid laps Mandli sõnulti saab. Need sisendid pole jaotatud rangelt meeste ja naiste või emade ja isade vahel. Tema jutt tundub küll teoorias ilus, kuid 14–aastaseid poisse on mul siiski raske ette kujutada ema või vanaemaga raseerimi-sest rääkimas. Hakkajaid akutrelli kasutajaid naiste seas õnneks juba leidub.

EMADEST SÕLTUB PALJU

Meheliku eeskuju puudumisest olulisemaks peab Merilin Mandel asjaolu, et isata kasvanud lapsed ei pruugi näha kõrvalt, kuidas toimib üks lähisuhe. Mulle räägitakse küll kasuisadest, kellest mõni on olnud lap-se jaoks lähedasem kui tema bioloogiline ema, mõni teine aga sadist, kes õhtuti lastetuppa puges, et ka-sulapsi natukene kägistada. Mis tähendab, et ka kahe vanemaga peredes ei pruugi laps kogeda, milline näeb välja turvaline ja armastav lähisuhe. Mandel ütlebki veendunult, et lapse jaoks on isata kasvamisest kah-julikum, kui ta kasvab üles peres, kus domineerivad ebameeldivad dünaamikad. „Lapsevanema vaimne tervis on lapse arengu üheks olulisimaks indikaato-riks,” lausub ta meie vestluse käigus kuldsed sõnad.

See on ka miski, millega isata kasvanud lapsest en-gnast lohutavad. Et nad ei pidanud elama keskkonnas, kus naeru ja kallistamise asemel lendasid üksteise suunas teravused või miks mitte ka nõud. Lood, kus isad efemeerse kujuna aeg-ajalt lapsepõlves oma nägu näitavad, kõlavadki traumaatilisemalt. Piia isa armastas näiteks neile kodutelefonile helistada ja lihtsalt vaikides torru hingata. Selline väike žest oma kohalolu näitamiseks. Kai mäletab aga eredalt, kuidas tema kasuisa tõstis ta ühel talveõhtul kodust ukse taha. Väljas oli kahekümnekraadne pakane, Kai oli paljajalu ja T–särgi väel. Üksest sisse ta nutvat tüdru-kuut enam ei lasknud. Õnneks korjas üks naabrimees lapse peagi külateelt üles.

Kuigi Merilin Mandel märgib, et üksikvanematel võib olla rohkem kontrolli oma vaimse seisundi üle, tuleb minu vestlustest korduva motiivina välja üksikemade habras emotsionaalne olukord, millest tükike on ka lastele edasi pärandatud. Meriti ema näiteks ei talu-nud laste nuttu ega vingumist. Sellisele käitumisele järgnes reeglina malakas. Tegelikult ei meeldinud talle lapsed põhimõtteliselt. Ta on nimetanud neid tütre ees korduvalt nõmedateks ja vastikuteks. Kuid ka Merit oli alles laps, kes õppis ema kuulates varakult oma emotsioone maha suruma ja ema omade eest vastutama. Emotsionaalne töö käis täie hooga ning on jätkunud hilisemas elus, kus Merit üritab oma haavata-vusit näiteks töösituatsioonides karmi kaitsekilbi taha peita. Piia ema oli seevastu mingil perioodil pidevalt stressis, sest perest eraldi elanud isa varitses teda hommikuti teel tööle. Osaliselt seetõttu oli ema kons-tantselt väsinud ja hoidis pigem omaette. Piia võttis nähtust õppust ja tunneb vajadust täiskasvanuna kõigeiga ise hakkama saada.

Ka Kaid kimbutab lapsepõlves külge jäänud komme kõik ise ära teha. Ta oli peres väike täiskasvanu, kes pidi samal ajal, kui ema tööl käis, väiksema venna ja õe eest hoolitsema. Hommikuti oli ema jätnud lauale poenimekirja ja retsepti. Kõige vanemal lapsel lasus kohustus ema juhtnõõride järgi talitada. Seejuures tuli arvestada ema obsessiivse rangusega: lihätükid tuli lõigata õiges suuruses ja õiget kiudu pidi, supp pidi olema piisavalt selge, aluslinas ei tohtnud olla ühtegi kortsu, iga päev tuli koristada. See oli viis, kuidas kolme last kasvatanud ja vägivaldseil meesfigure taluma pidanud naine kontrollis elu, mis oli suures plaanis kontrolli alt väljunud. Tuul klammerduda pisiasjadesse.

Merilin Mandel kordab, et puuduvast lapsevanemast tunduvalt rohkem mõjutavad lapsi need täiskasvanud, kes on tema ümber olemas. Nemad on need, kes kas-

vatavad lapse üles inimeseks, kes ta tegelikult on. „Kui neid ümbritsevad ülkihvitid ja toetavad täiskasvanud, siis neist kasvavad toredad ja toetavad inimesed. Kui mingil põhjusel on nende ümber palju stressi, vägival-da ja alkoholi, siis nendest ei kasva nii kergesti eluga toime tulevaid inimesi,” selgitab Mandel.

MUSTRITE VÄLTIMINE

Kuigi minu kuuldud lood sisaldasid tihti palju stressi ja (emotsionaalset) vägivalda, on kõigist allikatest, kellega vestlen, kasvanud siiski elus hakkama saa-vad inimesed. Kes töötab juhtival ametikohal, kes on ühiskondlikult aktiivne, kaks inimest on ise lap-sevanemad, üks kohe selleks saamas. See muidugi ei tähenda, et need inimesed oma deemonitega ei maad-leks. Kuuest viis räägivad mulle viisitudest psühholoogi kabinetti. Ainult kaks elavad koos pikaajalise partneri-ga, üks on oma abikaasast lahutatud.

Mismoodi kandub isata kasvamise kogemus hilise-masse ellu edasi? Kas isata kasvanud lastest saavad tulevikus isad, kes oma pere hülgavad? On ilma toimi-va peremudelita kasvanud lapsed üldse võimalised pere looma? Andrei tunnistab, et tema jaoks on suhete loomi-ne ja lähedus alati keerulised olnud. Ta on näinud kõrvalt inimesi, kellel see tuleb palju loomulikumalt välja. Andrei on olnud lähisuhapes klassikaline vaikiv mees, kellel on suuri raskusi oma tunnete väljendamisega. Ta oskab nüüd küll tänu teraa-piale paremini teadvustada, mis tema sees toimub, kuid nendele tunneteale adekvaat-selt reageerida on endiselt keeruline.

„Ma ei näinud üles kasva-des mitte ühtegi täisväärtus-likku suhet,” ütleb Piia, kes oli seejärel üle kümne aasta ise toksilises suhtes. Ta tunneb suhetes teravat hülgamishirmu, kuid pole kindel, kas see on seotud isa puudumisega. Ometi on ta võtnud vastu otsuse, et järglasi ta saada ei soovi. „Ei taha oma neuroose kellelegi teisele edasi anda,” ütleb ta selgituseks.

Täpselt samal arvamusel oli aastaid ka Merit, kes saab aga sügisel esimesest korda emaks. Kaks triipu rasedustesti! muutsid tema suhtumist üleöö. Tõsi, mõned hirmud saadavad teda veel ka praegu: „Ma kahtlustan, et mingid isata kasvamisega seotud haavad lähevad lahti alles siis, kui mul laps on sündi-nud ja ma hakkan teda reaalselt kasvatama.” Meriti jutust on tajutav, et ta tahab eelkõige pakkuda lap-sele seda, mida tema mitte kunagi ei saanud. Neil on juba partneriga plaan, et isa võiks jääda lapsega lapsehoolduspühkusele.

Kui üldse, andis kogetu lastele pigem suunise, kui-das hilisemas elus mitte käituda. Kai välbis pikka aega alkoholi, sest kartis sarnaselt isaga viinakuradi küüsi langeda. Ta kuulutas gümnaasiumis kõigile, et tema enne 27. eluaastat tanu alla ei lähe, sest tajus sellel riski ema saatust korrata.

Piias on liigne alkoholitarbimine ja suitsetamine alati võõristust tekitanud ning ta tunneb ennast sa-geli halvasti, kui ta diivanil lõsutab, sest just sellises asendis mäletab ta isa, kes esialgu vabast tahtest, kuid hilisemas eas teraviseprobleemide tõttu diivani külge oli aheldatud. Ka Andrei teab päris kindlasti, et ta ei taha olla nagu isa.

Kui uurin korduvate mustrite kohta Merilin Mandliit, ütleb ta alustuseks, et lapsi mõjutab ennekõike see, mis neid ümbritses, mitte see, mida polnud. Mandel on pigem kogenued, et üksikvanemaga peres kasva-nud lapsed oskavad hinnata seda tööd, mida lapse kasvatamine endast kujutab, mistõttu nad teevad vanemlusega seoses teadlikuma otsuse.

VANEMLUS

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

KOHTUMINE TUNDMATUGA

Kuigi vaikusemüürid võivad olla kõrged ja paksud, leidub neid, kes koguvad julgust, et üle müüri hüpata. Peeter näiteks on jõudnud teha internetis kõvasti detektiivitööd ning tuvastanud, et tal on tõenäoliselt temast pisut vanem poolõde, kelle sünnipäev on täpselt üheksa kuud enne Peetri oma, mis tähendab, et põhimõtteliselt täpselt samal päeval, kui tema oletatav poolõde sündis, veetis Peetri isa aega juba teise naise seltsis.

Peeter tahaski just oma poolõega ühendust võtta. Ta on alati unistanud suurest suguvõsast ja see on kõige käegakatsutavam võimalus hõimlaste ringi laiendada. Kohe isaga kontakti astuda tundub riskant-sem. Peetril hoiab sarnaselt Kaarliga tagasi tunne, et kadunud poeg hakkab kellegi olemasolevat pereelu lõhkuma. Oma vanemate heaolu eest emotsionaalse vastutuse võtmine jätkub ka täiskasvanueas.

Merilin Mandel leiab, et kui inimesel on soov oma bioloogilise vanemaga kontakti astuda, on tal selleks õigus, kuid ta toonitab, et see ei pruugi olla maail-ma muutev kogemus ei heas ega ka halvas mõttes. Mandel soovitab ootuseid pigem madalal hoida: „Tihti otsivad ka adopteeritud lapsed oma vanemad üles ja eeldavad sellest kohtumisest mingit äratundmishetke, kuid seda ei pruugi tulla.”

Mandel julgustab enda jaoks läbi mõtlema, mis on sellise kohtumise eesmärk. Kas täiskasvanuikka jõudnud laps tahab, et tal oleks selle inimesega edas-pidi side või mitte (arvestades, et tõenäoliselt kasvab sellest sõprusuhe, mitte vanemlus)? Mis tundega tahetakse kohtumiselt lahkuda? Oma olemuselt võib esmakordne kokkusaamine meenutada pigem töö-vestlust, kus mõlemad on valminud ette mingid küsimused. See kõik võib olla veider, mida Mandel soovitab ka ausalt tunnistada: „See on mõlema jaoks

Puuduvast lapsevanemast tunduvalt rohkem mõjutavad lapsi need täiskasvanud, kes on tema ümber olemas. Nemad on need, kes kasvatavad lapse üles inimeseks, kes ta tegelikult on.

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

enneolematu olukord. Ei pea teesklema, et kõik on mega *chill!*”

Kõigi sisemusse kogunenud etteheidete lettli la-dumist Mandel pigem väldiks, kui eesmärk on pike-maajalise suhte algatamine: „Neid vestlusi saab pida-da ka hiljem ja teistmoodi.” Ta julgustab kohtumisele minema avatud meelega ning olema valmis selleks, et sideme tekitamine on aeglane protsess.

ARMID JA PÄÄSTERÕNGAD

Kokkuvõttes võib öelda, et isa puudumine ei muuda kedagi ei heaks ega halvaks. Vähemasti pole see määrav faktor. Kahtlemata võivad sellistest peredest pärit lapsed langeda koolist välja, minna kuritegeli-kule teele, moodustada ise katkisi perekondi, hüljata oma lapsi, kuid selliste negatiivsete stsenaariumite realiseerumine nõuab tihti enamat kui isa puudu-mine. Ja isegi kui isata kasvanud lapse ümber on vägivaldamustrid või täielik emotsionaalne hüljatus, säilib ka nendes oludes agentsus. Kuulen lugusid, kus päästerõngaks osutub kord kool, kord loodus, kord kirjandus. Mõne teise lapse jaoks võis sarnast rolli etendada vabalt sport, näitering või punkmuusika.

Agaa isegi kui neist lastest sirguvad funktsioneeri-vad kodanikud, kes maksavad makse ja kasvatavad iivet, võivad sügaval nende sees olla armid, mille peale on kasvanud nüüdseks tugev koorik. Kui need armid lahti kakkuda, tuleb hakata vastama elu eba-meeldivatele tuumküsimustele. Kas ma olen piisavalt väärtuslik? Kas ma olen armastusväärne? Kas ma olen hea? Just nendeks puhkudeks võib vaja minna sisendusjõulisi mantraid. Näiteks: „Head lapsed, need kasvavad isata!” Mhmh.

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

*Tärniga tähistatud allikate nimed on muudetud.

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

Lugejakiri: Kes on süüdi?

Pühendusega mu* kallitele sõpradele ja lugemiseks nende vanematele.

🎶*Kes on süüdi, kes on süüdi, seda tahan teada ma...*🎶

See tuntud ja lõbus laulurida Kreisiraadio kuldvarast käivitab paljude eestlaste peas kohe rõõmsa meloodia. Paraku ei ole järgneva kirjutise sisu sugugi sama helge. Mida rohkem ma viimasel ajal oma sõpradega vestlen, seda sagedamini kerkeb minus küsimus: **kes on süüdi?** Minu lähimad sõbrad on sündinud valdavalt 1980nda-te lõpus ja 1990ndate alguses, keset Eesti ülemine-kuaja keerist. On mõistetav, et nii suured sotsiaalsed muutused raputavad ka tugevaid inimesi, ent ometi ei jäta mind küsimus, kuidas oli toona harjumuspäraseks peetud lastekasvatus üldse võimalik.

<p>Lubage mul esitleda isiklikku, paraku valusat galeriid oma lähedastest sõpradest.</p>	
<p>Sõber 1 – kasvab üles agressiivse isaga. Peres oli kaks tüdart – isa peksis ema ja alandas lapsi igapäevaselt.</p>	
<p>Sõber 2 – isa ja ema olid salasuhtes. Kui laps oli paariaastane, kadus isa jäädavalt – nad pole kunagi kohtunud ega suhelnud. Rahalist tuge ei olnud. Ema muutus terroriseerivaks.</p>	
<p>Sõber 3 – sügavas joobes isa peksis vähemalt kord nädalas ema, vahel ka lapsi. Sõim, karjumine, alandamine, tapanisõhvardused. Taustal must äri, inimeste piinamine.</p>	
<p>Sõber 4 – isa oli pidevalt tsüklis ja suitsiidne, ema kadus aeg-ajalt kodust.</p>	
<p>Sõber 5 – ema psühhopaatiliste joontega ja suitsiidne, isa küll hoovil, ent pidevalt joobes.</p>	

Sõber 6 – **ema manipulaatiivne nartsissist**, isa lahkus varakult teise pere juurde; laps jäeti sageli **väiksena üksi koju**.

Sõber 7 – ema vaikne, **isa kadunud, kasuisa sadist** – pidevalt **alandas oma kasupoega**, kes oli õpi-tulemustelt võimekaim laps väikelinnas. Sõber lõpetas vabaturmaga.

Sõber 8 – ema asjalik, **isa „andekas” joodik** – ehitas maju, kuid poos ühes enda ehitatud majas ennast ka üles.

Sõbrad 9, 10, 11 – üksikemad, kes kasvasid lapsi, **isad kadunud**. Teate küll seda lauset: „Tal ei olnud isa.”

Jne jne jne jne.

Sellele lisandusid kasinad majanduslikud tingimu-sed ja üldine vaesus. Ma ei tea peaaegu kedagi oma lähedastest, kellel oleks olnud terve või isegi poole-nisti terve pere. Mõnel oli rohkem raha, aga mustrid kordusid.

Olen sellele palju mõelnud. Kas need olid päevad, mis ajasid inimesed tõesti nii segadusse, et tervete peredele loomine polnudki võimalik? Kas neoliberaalne mantra „igaüks on oma õnne sepp” oli nii sügavale juurdunud, et lapsed unustati? Või oli Eesti taasis-e-seisvuse algus võrreldav Berliini müüri langemise järgse vabadusjoovastusega – nagu teine noorus, kus laste jaoks lihtsalt ei jätkunud aega ega ka ruumi?

Alati jääb võimalus, et lapsi ei saagi hoolimata kõiki-dest pingutustest „õigesti” kasvatada, sest mingisu-gune trauma on ikkagi vältimatu. Suure tõenäosusega vajasid meie vanemad hädasti psühholoogilist abi ajal, mil vaimne tervis oli tabutema. Sest nende vanemad olid omakorda tulnud vaesusest, sõjast või Siberist, mis oli jätnud tugeva jälje perekonda, kas **sentimen-taalsusel ja hellusel polnud kohta**.

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

*Lugejakirja autor on toimetusele teada.

Kõige rohkem mõjutavad lapsevanemate käitumist ja suhteid lapsega vanemate enda emotsionaalne seisund, vanemate suhted üksteisega, vanemate suhted lapsega ja vanemate suhted ühiskonnaga.

kõik see on tehtud, saab end tunda täiskasvanueas täisväärtuslikuna. Selle taustal tekib paratamatult küsimus: kuidas on üldse võimalik, et minust ja mu sõpradest said „funktsioneerivad inimesed”, kui meie lapsepõlv mõodus pigem kuskil Võrtsjärve–äärsetel *beach party*’del **purjus täiskasvanute vahel roo-mates** või autos/korteris oodates, kuni vanemad olid „ära”? Või peredes, kus **kiitus ja hea sõna olid kauged külalised ning laitus igapäevane**, kus va-nemad olid ise kimpus endaga, kus **karjuti ja joodi** või lahkuti laste juurest nagu ebameeldiva tökohustuse eest? Kohati tundub, et lapsed ise ehk praegused 30–40–aastased on võtnud vastutuse, et kõige kiuste tuleb edasi minna, hoolimata sellest, mis oli – vaikida enda ja teiste ees maha see, mis toimus. Alternatiivi suurt ei olegi.

Kui süüdlast ja vastutajat pole võimalik üheselt mää-rata, siis tulemust saab kirjeldada küll: lapsed – sh minu sõbrad – ei kogenud piisavalt vaimset, majanduslikku ega sotsiaalset turvatunnet. Sageli ka mitte vanem-likku armastust. **Selliste inimeste jaoks tähendab „kodu” pigem valu, hirmu ja traumat kui turvalist paika**.

Praegu väljendub see **ärevuses, madalas enese-hinnangus, depressioonis, katkises paarisuhte**-tes ja end pidevalt ebaturvalliselt tundes. Seda võiks leevendada teraapia, kuid Eestis on see sageli kätte-saamatu lüksus. Odavamad variandid on aj kannatada, b) tuimestada end mõnuainetega või peol käimiseга, c) jagada oma valu sõpradega – ikka ja jälle samu lugusid. Ülalkirjeldatud sõprade puhul võib täheldada, et **kogu see valu elab neis edasi**. Parimal juhul on see kannatus sublimeeritud loomingsus, halvimalt juhtudel on endalt elu võetud. Peamiselt aga **elatak-se pideva ärevuse, enesesüüdistamise ja hirmu foonil**, mis on tulnud kodust kaasa. Eneseusk minu sõpruskonnas on habras.

Oma sõpru vaadates küsin ma endalt sageli, kas katkised inimesed tõmbavad katkisi. Kas kuskil on olemas sõprusringkonnad, mille moodustavad ta-sakaalukates peredes kasvanud inimesed, kes siiani oma vanematega harmooniliselt läbi käivad? Või on see juhus – mingi kummaline aastatepikkune tähtede seis, mis on toonud mind just nende inimeste keske-le? Ja miks tegelevad nii paljud mu sõbrad loomingu ja kultuuriga? Kas see on väli mineviku valu ümber töötada?

Hiljuti tekitas Eestis palju kõneainet prantsuse kir-janiku **Édouard Louis**’ looming. Tema, kes kasvas samuti vaeses ja katkises peres kuskil Prantsusmaa pommiaugus, käsitleb seda teemat sotsiaalse de-terminismi kaudu: halbade poliitiliste otsuste tõttu sattusid tema vanemad olukorda, kus hea elu võima-lused puudusid. Süü langeb seega süsteemile ning poliitikutele – ja osaliselt ka indiviidile, kelle valikud olid piiratud (nagu kirjaniku isal). Ma ei tahaks siiski täielikult nõustuda, sest **kuhu jääb inimese, meie vanemate, isiklik vastutus?**

Kas Eesti üleminekuaja raskused olid tõesti nii suu-red, et vanemlik vastutus või inimlik *common sense* jäi tagaplaanile? **Meil ei olnud isegi sõda, nagu on praegu Ukrainas**. Kas vanemad ei peaks mitte soo-vima oma last kaitssta – kui mitte täiuslikult, siis vähe-malt vältima sihiliku vägivalva põhjustamist? Isiklikult pole ma kunagi leidnud vastust küsimusele, kuidas näiteks üks isa võib olla **hommikust õhtuni puru-purjus, peksta valimatult oma naisi ja lapsi**, nagu homset polekski. Ja kuidas toonased noored emad lasid sel juhtuda? Kas tõesti ühiskondlik vallasema staatus tundus hulleml kui laste kaitsmiseks mehe juurest põgenemise?

Kuna Eestis arutletakse parasjagu palju selle üle, miks sünnib vähe lapsi – kas põhjus on sotsiaalsete garantiide nappuses, ebapiisavates toetustes või infra, sobiva partneri puudumises või noorte muu-tunud vallikutes (väga okei on ka mitte lapsi saada) –, siis lubage mul pakkuda veel üks võimalik vastus.

Kui ma vaatan oma sõpru – neidsamu, kellest ees-pool juttu oli –, siis **kellegi meist pole lapsi**. Mõelen sageli, et kas me intuitiivselt kardame, et toome siia maailma uusi inimesi, kes peavad midagi sarnast kogema? Või kahtleme sügavalt isendas, et kas suudame end piisavalt usaldada, et olla lapsevane-mana paremad kui meie üleminekuaja emad–isad.

Ühtlasi ootan vastulauset meie vanematelt!

05.06

VON KRAHL

BEATS FROM THE VAULT

Reede 12.06.2026
Paavli Kultuurivabrik

www.bftv.ee

ORDO ROSARIUS EQUILIBRIO SWE
FORGOTTEN SUNRISE
APPARATUS & APPARATA
UNDERVILLE

Põhjala

Päris Eesti õlu.

www.pohjala.beer

kringel

**Hubane vegankohvik
Tallinna kesklinnas**

Pakume terve päeva hommikusööki,
maitsvaid lõunaid ning
käsitööna valminud pagaritooteid.

Koidu 101, Tallinn

E-R 8-17 L-P 9-17

www.kringelkohvik.ee

+372 5919 6222

Kus siis lapsed on?

**Müürileht jätkab traditsiooni, kus kohtume
Eestit Veneetsia kunstibiennaali
esindava kunstnikuga enne vahetut avamist,
et vestelda nii elust kahe riigi vahel,
vanemlusest kui kunstist.**

Intervjuu **Merike Estnaga**. Küsis ja pildistas **Aleksander Tsapov**

61. Veneetsia biennaali Eesti paviljoni kunstnikuks valis rahvusvaheline žürii 2024. aasta sügisel avalikul konkursil Merike Estna, kelle nimi on loodetavasti lugejatele juba tuttav. Minu esimesest ja seni viimasest intervjuust Estnaga on möödunud seitse aastat, mis tundub maailmas vahepeal toimunud sündmuse arvestades nagu sajand. Tookord valmistas ta ette oma isikunäitust „Tuleviku tont täis mineviku mälestusi“ Malmö moodsa kunsti muuseumis, mille tarvis tal valmis muu hulgas ka neljaosaline monumentaalteos „Ohustatud aegade ookean“ – seda nüüdseks erakogusse kuuluvat monumentaalmaali võib vaadelda kui batüskaafiga hiidmillimallikate kolooniasse sisenemist. Kahe intervjuu vahele mahtuv „sajand“ on toonud tema ellu suuri muutusi – elu ja töö Eesti ning Mehhiko vahel, kaks korda lapsevanemaks saamise ja nüüd ka uue monumentaalprojekti Veneetsias. Jätkunud on aga tema loomingulised püüdlused seoses elava maaliga, mistõttu ta alustabki peagi Veneetsias n-ö avalikus hiidateljées viis kuud järjest iga päev 22 suu-rest lõuendist koosneva teose maalimist.

Sean sammud Don Bosco saalelaste noorte-keskusesse, mille hoovis on endine kirik, mida kasutatakse nüüd pallimängusaalina. Selles „pühas võimlas“ käib kibe töö, sest terve põrand tuleb katta tuhandete keraamiliste plaatidega, mis on talvel ARSI kunstilinnakus glasuuridega põletatud, ehitatakse ka metallist tugistruktuuri, kuhu vinnatakse hiljem samuti Tallinnas valmis pingutatud lõuendid. Keskusesse pääseb kitsast ja vaiksest kõrvaltänavast, sissepääsus tervitab kohe Itaalia katoliku preestri **Giovanni Melchiorre Bosco** kuju – mehe, kes asutas 19. sajandi keskel Torinos esimese varjupaiga, millest on kasvanud praeguseks kooli- ja haridusõrgustik. Avanevast suurest asfaltteeritud hoovist, kus saab mängida korv-, võrk- ja jalgpalli, astungi peagi valmivasse Eesti paviljoni „Lekkiva taeva maja“, kus vaatavad vastu nii korvpallirõngad kui ka tervet ruumi kattev hiiglaslik religioosne laemaal. Leiame Estnaga vaiksema nurga ja luban keset kiiret installiperioodi tema ajaga säästlikult ringi käia.

Oled nüüd viiendat päeva Veneetsias oma projekti „Lekkiva taeva maja“ installimas ja valmistud paviljoni avama. Kuidas on tunne ja meeleolu kohapeal?

Väga mõnus. Kõik on siamaani ideaalselt sujunud. Aega veel on, midagi võib ka teistmoodi minna, aga mul on olnud ülilhea tiim nii Tallinnas kui ka siin. Alati on kasulik teha koostööd inimestega, keda sa juba tunnud ja kes tunnevad ka sind. Kõik sai valmis ja pakitud pool päeva enne tähtaega, üsna imeline on siamaani olnud. Tavaliselt kipub ikka projektidega niimoodi olema, et viimased päevad ja ööd on pingelised.

Veneetsia biennaal on pikk protsess ja Eesti paviljoni puhul on üks eeltöö alati sobivate ruumide leidmine. Mis kohti sa külastasid, enne kui praegusesse kirikust spordisaaliks ümber ehitatud hoonesse jõudsid? Mis sind siin võlus ja mis huvitavates kohtades sa veel skautimise ajal käisid?

< eelneb

Külastasime ülipalju kohti, ma täpselt numbrit ei tea, aga arvan, et ligi kolmekümmet. See oli eelmise aasta aprillis. Sümpaatsaid ja põnevaid ruume oli palju, näiteks üks vana ja lagunenud kirik, aga see oli raskemini ligipääsetavas kohas. Giardini lähedal oli tegelikult laguuni ääres üks ruumide kompleks, endised poepinnad, aga need oleks eeldanud projekti täiesti ümber tegemist. Mul oli algusest peale monumentaalsuse ja kohapeal maalimise idee ning esialgu olin üsna kindel, et tõenäoliselt tuleb teha kompromisse kas monumentaalsuse või asukoha suhtes. Giardini lähedale ma isegi ei lootnud sellist suurt ruumi saada. Üsna skautimise lõpus tõi meie kohalik sidemees Marco meid siia katoliikliku saalelaste ordu noorte- ja hariduskeskusesse ja siis oli kohe selge, et see on õige koht. Esiteks on väga selgelt näha, et siin ei ole üritatud midagi peita, üks kiht asetseb teise peal – endine kiriklik funktsioon ja spordisaal jooksevad kokku. Täpselt sama lähenemine on minul maalides, pigem selline kollaažilik, ehitan kiht–kihilt asju üles. Teiseks muidugi mastaap ja enneolematult hea asukoht. Ühtlasi on see funktsioneeriv kogukonnakeskus, tänavalt sisse astudes jõuad päris elanike Veneetsiasse. Hommikupoolikuti on siin vaikne, aga pärast kooli tulevad lapsed, mängivad igasuguseid pallimänge, toimuvad tangotunnid, peetakse sünnipäevaid jne. Siin on ikkagi n–õ päris Veneetsia, meeleolu on imeline. Lisaks kõigele on sümpaatne, et meie makstav rent ei lähe oma *palazzo*’sid üüratute summade eest rentivatele vana raha perekondadele, vaid toetab pigem kohalikku toimivat kogukonda.

Mõne päeva pärast saabub koos su elukaaslase vanematega Mehhikest su enda pere. Kas elu läheb siis kraadi võrra intensiivsemaks?

See oli üldsegi mu abikaasa idee, et tuleksin kohale nädal enne neid, et rahulikult tõesse sisse elada. Alguses tundus see mulle ennekuulmatu ettepanek, aga tegelikult oli see väga hea mõte. Mul on väikesed lapsed ja oma korterisse jõudes sain aru, et see on paras surmalõks. Olen seal päris palju asju ära tõstnud ja laste tulekuks ette valmistanud.

Oled andnud nii kodumaisele kui ka välispressile kümneid intervjuusid, sinu meediasuhtlus ei lõppe meiegi praeguse vestlusega. Kas tunned, et tahaksid pigem juba pea ees lõuendisse sukelduda ja värvipurkidega rääkima hakata?

Täiega! Võib-olla kõige ootamatum ongi olnud see töömaht, mis intervjuude andmisega kaasneb. Kõike muud oskad kunstnikuna oodata – suur produktioon, palju tööd, koosolekud arhitektide ja disaineritega jne. Aga meediasuhtluse intensiivsus ja see, kui palju jõudu ja aega see võtab, on olnud ikkagi paras pähkkel.

Meie intervjuu ilmub Müürilehe vanemlusele keskenduvast numbris. Vanemaks saamist ja kasvamist kirjeldatakse üldiselt kui inimese elu üht suurimat transformatsiooni, kas oled nõus sellele alla kirjutama?

Ma arvan küll ja mul on hea meel, et saan oma elus selle läbi teha. Mõned inimesed on öelnud, ka mõned mu sõbrad, et nende jaoks vanemlusega palju ei muutunud. Minu elu muutus 150 protsenti. Ma ei tea, kuidas need inimesed elavad, kelle elu ei muutu. Minu jaoks tuli vanemus kindlasti õigel ajal ja on olnud hästi põnev.

Kuidas sa seda muutust kogesid, kas see tuli plahvatusena või vaikselt?

Esimese lapse sünniga kaasnes paras šokk. Mu esimene laps Kõu oli hästi intensiivne, teine laps Lumi on hästi rahulik. Lastel on ka suur vahe ja võib-olla oleme ise ka teise lapsega palju rahulikumad. Alguses oli meil abikaasaga mõlemal parajalt vaip–alt–ära–tunne. Kuidas ise ellu jääda, kuidas laps ellu jääks, need olid põhiküsimused esimesed pool aastat. Teise lapsega, kui ta oli kahe ja poole kuune, kolisime Mehhikest Tallinnasse, läksin täiskohaga tööle ja kõik on olnud hoopis teistmoodi. Üldiselt on laste saamine teinud mind märksa rahulikumaks ja õnnelikuks, ärevust on vähemaks jäänud.

Lapsevanemus on nagu makroraad, mis puudutab kasvõi ajaplaneerimist.

Ma arvan küll jah. Minule sobib see hommikul vara ärkamine. Läksin ka varem hommikul kümneks stuudiosse,

Mõned inimesed on öelnud, ka mõned mu sõbrad, et nende jaoks vanemlusega palju ei muutunud. Minu elu muutus 150 protsenti.

aga nüüd olen selleks ajaks juba sõiduvees. Enne olin stuudiosse minnes ikka veel uimane ja istusin maha, jõin kohvi. Praegu algab hommik juba sellise megaaktiivsusega, et stuudiosse jõudes on mul käised üles kääritud.

Oleks see üldse mõeldav, et rasedus ja emadus ei oleks pärast esimese lapse sündi piitlikult ja sümboolselt su loominguusse sisenenud?

Ma arvan, et on ikka mõeldav, sest tegelikult need teemad ei jõudnud päris pikka aega mu loominguusse. Mu esimene laps oli umbes kolmeaastane, kui tegin esimese maali, mis seda puudutas. See tuli üsna

aeglaselt ja kiirenes pigem teise lapse ootusega. Sain samal nädalal teada, et mind valiti tegema Veneetsia Eesti paviljoni ja et ootan oma teist last. Seetõttu on kõik omavahel väga põimunud.

Kuna pakkusin algusest peale projekti, mis eeldaks pikalt kohapeal maalimist ja perega Veneetsiasse kolimist, siis see pani muidugi mõtlema küll. Meil on olnud abikaasaga ka hetki, kui on natuke seest õõnes tunne, et kuidas see kõik toimima hakkab, ja mingid otsad on siiaamaani lahtised. Meil on palju tuge vanavanematelt. Imetlen inimesi, kes saavad hakkama ilma sellise tugivõrgustikuta. Üksikvanemana hakkamasaamist on eriti raske ette kujutada, see tundub müstika.

Vanemaks saamine ja lapse sünd on seotud tugevalt kaotus- ja surmahirmuga. Kui palju oled ise pidanud selliste hirmudega tööd tegema?

Üsna palju. Eriti teise lapsega. Siis mind hakkasid järjest rohkem huvitama ajaloolised naiskunstnikud, kes on olnud emad, ja ajalooliselt on see olnud naise perspektiivist tihedalt surmaga seotud. Põhimõtteliselt jõuavad kõik lood sinna, et enamikul suri laps kas siis juba sünnituse ajal või väga vara, või nad surid ise sünnitades või sünnituskomplatsioonide tagajärjel, või nende emad olid juba surnud, kui nemad sündisid jne. See oli ikkagi ülieksistentsiaalne hetk. Kuna sünnitasin viimase lapse Mehhikest, ei suutnud ma hoiduda vaatamast statistikat, kui palju naisi Mehhikest sünnituskomplatsioonide tõttu sureb. See protsent on seal tunduvalt suurem kui Eestis, aga Mehhike o muidugi üliisuur. Sul võib olla ligipääs väga kvaliteetsele arstibrile ja vastupidi.

Kas Eestis ja Mehhike kogemus olid sinu jaoks väga erinevad?

Sünnitusjärgselt armastatakse Mehhikest rohkem ravimeid ja valuvaigistust. Selles mõttes on lihtsam hakkama saada. Ja mul läks paranemine seal kiiremini. Ühtlasi oled seal vanemana vähem üksi jäetud – kuigi lapse immuunsus on esimesel kuul väga õrn, käisid enam–vähem kõik sugulased ja sõbrad meil esimese kuu jooksul juba külas. Nii oli endal palju lihtsam mentaalselt hakkama saada sünnitusjärgse faasiga. Mehhikest o muidugi kogu külskäämine teistmoodi. Seal ei oota keegi küllakutset ega eelda kohale tulles, et sul on laud kaetud ja pärast koristad kõik ise ära. See käib kuidagi palju orgaanilisemalt ja pole nii palju pinget.

Meestelt üldiselt ei küsita pärast lapse saamist uuesti tööle hakates, kuidas nad küll toime tulevad. A priori on eeldus, et põhilise hoole- tööga tegeleb lapse ema. Kui tihti on sulle suunatud küsimusi või vihjeid, et väike laps ja suur loominguuline projekt korraga, kuidas see küll võimalik on?

Kuna viimasel ajal on sellest projektist nii palju juttu olnud, siis võib-olla seda on hakatud vähem küsima, aga üks muidugi küsitakse. Parajalt üllatav, et mu abikaasalt keegi selle kohta midagi ei uuri, aga minult ikka küsitakse, et kus su lapsed siis on? Minu Veneetsia projektis on ka ajaloolisi viiteid. Mind hakkas huvitama 16. sajandi naismaalikunstnik **Lavinia Fontana**, kelle abielulepingus oli kirjas, et temast ei saa põhilist laste kasvatajat ja kodumajapidajat, vaid tema töö on juhtida oma maalistuudiot ja selle kaudu peret elatada. Minu arust täiesti uskumatu tegelikult, et tol ajal sai toimida selline ülifeministlik lähenemine, kui veel praegugi on tavaline küsimus, et kus siis lapsed on.

Sinul midagi sarnast abielulepingus kirjas ei ole?

Meil kusjuures on abieluleping, aga seda seal kirjas pole. Oleme mõlemad kunstnikud ja võtame peretööd vaheldumisi rohkem enda peale. Mina ei olnud lastega täiskohaga kodus, vaid esimese lapsega kolm ning teiseaga kaks ja pool kuud. Ma ei oota seda ka oma abikaasalt. Meil on hea tugivõrgustik, mis on lubanud niiviisi teha. Loomingulise inimesena pikalt täiskohaga lastega kodus olla on väga raske. Meie lapsed on meie jaoks esikohal ja me väga naudime nendega koos olemist, aga see pole meie elu ainuke komponent. Kui me ei saaks oma loominguuga tegeleda, kannataks ka lastega olemise aeg ja me poleks inimesed, kellega keegi tahaks koos olla.

Rahvusvaheline kunstimaailm keerleb ümber pideva network'imise, messide, biennaalide ja muu aeganõudva ning sellesse arhitektuuri ei ole lapsed sisse disainitud. Või on ajad sinu hinnangul muutumas?

Mulle tundub, et nii mõnedki noored kunstnikud julgavad emaks saada, võib-olla rohkem kui siis, kui mina olen 20–aastane. Mõnes mõttes on ehk rohkem aksepteerimist ja arusaama, et emadus– või vanemluskogemused võivad olla erinevad. Aga isiklikult arvan, et minul oleks see väga noore kunstnikuna olnud kindlasti raske. Kunstiväljal on palju õhtuseid liikumisi, avamised ja kõik muud toimingud. Ja võib-olla see on ka õige hetk minu karjääris, et saan seda

jätukub >

< eelneb

Meil on palju tuge vanavanematelt. Imetlen inimesi, kes saavad hakkama ilma sellise tugivõrgustikuta.

niimoodi jagada, et õhtuti ikkagi olen enamasti ju kodus ja hommikuti ka.

Räägime veel korra Mehhiko ja Eesti teljest. Mis kultuurilisi erinevusi sinu meelest veel on peredena toimimises või laste ja vanemate suhetes? Mehhikos on pere ikkagi ülioluline, suurem perekond-suguvõsa on hästi kokkuhoidev. Võib-olla on asi selles, millisesse peresse olen ise sattunud, seal on kindlasti ka teistsuguseid mudeleid. Kui vaatan oma abikaasa vanemaid, siis see on miski, mille poole püüelda, see, kuidas nad omavahel suhtlevad, kuidas nad teineteist hoiavad ja kuidas igapäevaselt läbi saavad. Seal on nii palju lugupidamist, sõprust ja armastust. Mehhiko kultuuri väärtustatakse kindlasti igat päeva, igat eluhetke. Eestis on kombeks ikkagi paljuskki tulevikku vaadata või oodata, ma ei tea, puhkust. Kogu aeg midagi, mis peaks tulema. Mehhikos elatakse pigem hetkes ja väärtustatakse seda, mistõttu pere või sõpradega kohtutakse palju-palju rohkem. See ongi elu normaalne osa, seda ei saa edasi lükata.

Kuidas on Mehhiko visuaalkultuur sind kunstnikuna mõjutanud või mismoodi seal üldse kunstnikuna asju peab ajama?

Üldiselt on asjaajamine ülilkeeruline, kogu Mehhiko kogemus on olnud mulle mentaalselt hea koostis. Ole kannatlik ja lase asjadel minna, ole ja arene. Asjad ei juhtu kindlasti nii, nagu lubatakse või öeldakse, ja see on tavaline. Aga visuaalkultuur või isegi tavaline tänavapilt on väga intensiivne nii sotsiaalselt kui ka visuaalselt, see on tõenäoliselt mõjutanud palju ka minu maalikeelt. See kihistumine ja intensiivsus, mis on viimastel aastatel mu maalides olnud, ma ei ole seda niimoodi tahtnud. Nüüd olen pool aastat Eestis olnud, Eesti talve üle elanud, eks siis paista, mis mul siin Veneetsias tuleb, võib-olla midagi võrdlemisi rahulikumat. Pääkesevalgus on seal ka erinev. Eestis võib päike paista, aga see päike on teise valguse, teise intensiivsusega, toonid on külmemad ega helenda niimoodi näkku nagu Mehhikos.

Kunstniku perspektiivist mõjutab Mehhikos ilmselt rohkem ka see, mis klassi oled sündinud?

Seal on tõepoolest päris tugev klassiühiskond, kesk-klass on väiksem. Sul on küll võimalik ka kunstiülikoolides tasuta haridust saada, aga see otsus ei sünni niisama. Selleks peab ikkagi olema mingi eelnev tutvuskunstiga ja selleks on ju vaja materjale. Kui olla pärit väga vaesest perest, siis kust need materjalid tulevad? Olen aru saanud, et kõigis üldhariduskoolides ei ole näiteks kunstõpetust. Eks igas riigis ongi omaid positiivsed ja negatiivsed küljed, aga klassistumine on üks peamine põhjus, miks oleme mõelnud oma lapsed võib-olla ikkagi Eestis kooli panna – lootes, et Eestis käivad ühes koolis koos eri ühiskonnakihtidest pärit lapsed ja see on lastele kasvamiseks tervislik keskkond, kus nad mõistavad, et kõik sõltub ikkagi neist endast, mitte sellest, kui suur on nende vanemate rahakott või millisesse peresse nad on sündinud.

Äkki sa meenutad oma esimest Veneetsia biennaali külastust või mõnda külastust, mis on olnud kuidagi meelde jääv?

Esimest korda käisin, kui õppisin Jaan Toomiku juhitud interdistsiplinaarsete kunstide magistrantuuris. Tõenäoliselt oli aasta 2007. Hiljem, kui olin maalidotsent, sai ise mitu korda tudengitega käidud, mis oli väga põnev. Võib-olla mu kõige intensiivsem kogemus oli aastal 2013. Siis käisin üksinda. Ma elasin Londonis ja selleks ajaks oli mul palju eri kohtadest pärit tuttavaid. Veneetsia avamised ongi ehk põnevad siis, kui oled juba eri kohtades elanud ja sõpru on igal pool ja siis saadki siin nendega kokku. See oli ka ilmselt elus esimene kord, kui mul oli natukene raha ja parajalt aega ja pärast ma ei läinudki kohe tagasi Londonisse, vaid mingite tuttavatega koos edasi Milanosse ja pärast sealt Rooma. See oli väga põnev reis tõi.

Sinu paviljoniprojekt paistab kindlasti silma oma ambitsiooni ja mastaabi poolest. 22 suurt lõuendit, 25 000 keraamilise plaadiga kaetud ruum, viis kuud kohapeal avatud stuudios maalimist. Ajalooliselt on monumentaalmaal olnud nn suurte meeskunstnike privileeg. Mäletan, et mõned aastad tagasi oli Veneetsia doodžide palees saksa kunstniku Anselm Kieferi ülimagalomaaniline projekt, selline suurem kui elu, ja tundsin, et see megalomaania ajab oksele. Oled sa mõelnud, et sellises monumentaalmaalis on oht mingisse auku või laukasse astuda?

Ma loodan, et mitte. Mulle on alati suur formaat sümpaatne olnud, aga lõplik teostus sai ikkagi valitud väga otseselt kontseptuaalselt ning arutatud läbi Varssavi moodsa kunsti muuseumi ja Eesti paviljoni kuraatori Natalia Siewlewicziga. Meil olid väga intensiivsed vestlused siin paviljonis kohapeal. Mul oli algusest peale see monumentaalne plaan, aga kui tulime eelmise aasta novembris koos kuraatori, portugali arhitekti Diogo Passarinho ja tiimiga siia, siis olin juba lennukis täiesti kindel, et see formaat, mis mul plaanis oli, jääb liiga väikseks selles ruumis.

Nende vestluste käigus otsustasime minna maksimumformaadi peale, just selleks, et tuua välja ka seda vastandumist ajalooliselt nii-öelda meesmaalikunstnike kasutuses olnud formaadile.

Sa maalid viis kuud pea iga päev kohapeal külastajate ees. Kas sul on ka ootuseid või hirme, mis sellega kaasnevad?

Ootan seda tegelikult väga, sest viimased pool aastat olen nii-öelda kavandeid teinud. Mitte küll klassikaliselt, et kavandan maalid valmis, vaid teen mingeid joonistusi, paberitööid jm. Aga ma ei ole maalinud lõuendile peaaegu pool aastat. Maalisin glasuuridega neid plaate, mida siin nüüd põrandale paigaldatakse. Ma väga ootan seda maalimist, see on minu jaoks tavaline protsess. Eelmine talv, kui ootasin teist last, töötasin peaaegu terve üheksa kuud hästi suureformaadilise seeria kallal, maalisin intensiivselt. Ja järgnenud on selline aeg, mil pigem valmistan ette. Oleme teinud nii palju eeltööd värvide valimisega, värvide tellimisega, kõige muuga, mis on selle näitusega seotud. Nüüd saan viimaks maalimisele keskenduda. Ma ei ole kindlasti tegelikult esineja tüüpi, see, et inimesed on samal ajal ruumis, on kindlasti paras väljakutse, eriti alguses. Samas on biennaali ajal tegemist üsna ideaalse stuudioga, mul on olemas suured valmis lõuendid, värvid, pintsliid, kõik, mida töö tegemiseks vaja on. Elus kipub ikka nii olema, et saad midagi ja pead midagi vastu andma – see, et inimesed on seal juures, on siis maks, mida pean maksma. Kontseptuaalselt ju tahangi seda näidata – elusat maali –, aga reaalsus on muidugi teistsugune, ma olen kunstnik, kes on harjunud ikkagi omaette stuudios maalima.

Kui kirjeldada lühidalt, siis kuidas su maali-protsess tehniliselt käib? Alguses valad lõuendi värviga üle ja siis hakkadki kihte ehitama?

Esimesed kihid valan enamasti põrandal lõuendile. Siis mingi pool aega maalin akrüülidega, sest kui panen akrüüli peale õli, ei saa ma sinna enam akrüüluga maalida. Õlikihid on viimased. Eks mul on mingid oma süsteemid, millega alustan, need on nagu mingi tala, millest kinni hoiari ja mis annab mulle enesekindlust. Aga samas proovin alati neist edasi minna ja neid lõhkuda. Ma arvan, et see formaat on nii suur, et see annab mulle selleks võimaluse.

Mulle näib, et maal on viimase kümne aastaga comeback'i teinud. Mida sa oled täheldanud rahvusvahelises maaliregistris, mis suundadesse maal liikunud on?

Maaliruum on ajas palju muutunud, mitte nüüd viimase kümne aastaga, vaid isegi varem, aga võib-olla viimase kümne aastaga on muutunud normaalsuseks, et maal ei tähenda lihtsalt pilti lõuendil. Maaliruum on laienenud, see võib olla mis iganes. Väga suuri muutuseid sellel alal ja selles diskursuses tõi teiste hulgas kindlasti näiteks Katharina Grosse, kes spreitas üle oma magamistoa koos kõigi asjadega, mis seal olid. Maali valgumine ellu on olnud hästi suur teema. Aga viimased kümme aastat on võib-olla isegi järjest

rohkem jälle ka lõuendiformaati kasutatud ja just käsitööd tehtud. Olen näinud nüüd tudengite puhul ka trende, et mingite varem kaasaegses kunstis tõrjutud tehnikate vastu on suur huvi tekkinud. Sellised ajaloolised, käsitöölised asjad, näiteks raamatuköitmine.

Millal nende hiliskeskaegsete miniatuursete palveraamatuteni jõutakse? Tahtsin tegelikult veel küsida sinult kui õppejõult, et mis sarnaneb noorte maalikunstitudengite puhul sellega, kui sa ise alustasid, ja mis on täielikult muutunud?

Mulle tundub, et mõned asjad on ikkagi üsna sarnased. Eks maalikunstnikuks – nagu igaks kunstnikuks – kasvamine on üks paras väljakutse. Maalikunstnikuna on ajalooline pagas, millega tuleb igapäevaselt võidelda, kuidagi palju rohkem pildil ja seda teatakse rohkem. Teiseks – mida kunstiväli võib-olla rohkem survestab –, on see ka ikkagi formaat, mida on mõnes mõttes lihtsam müüa. Kuigi pean oma kogemuse põhjal ütlema, et vahepeal oli minu arust trend just see, et maali, sellist noort maali võib-olla nii palju isegi ei osetatud, kuna oli arvamus, et seda ostetakse niikuinii, et ostame midagi muud, teeme oma investeeringu pigem mujale.

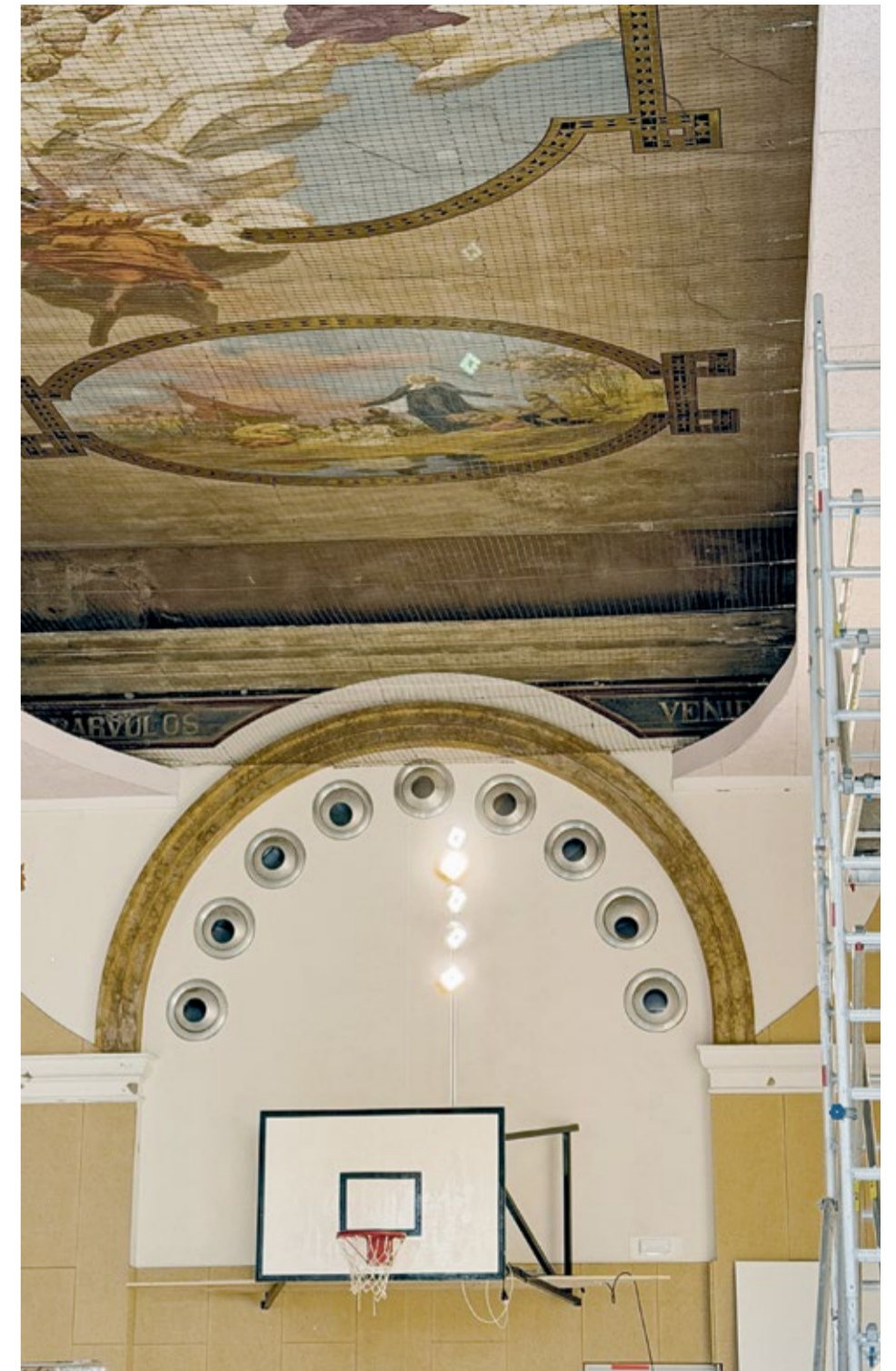
Kas oled planeerinud endale ka mingisuguse mahatuleku, kui siin oktoobris lõpetad, või pole see võimalik?

Mahatulek? Ma ei tea. Meil on tegelikult plaanis minna detsembris Mehhikosse. Lubasin meie Mehhiko perele, et järgmised jõulud ja aastavahetuse veedame seal. Aga muidu olen hakanud mõtlema, et kui mul on siin selline suurepärane paviljon-studio, siis mul on nii head tingimused maalimiseks. Kas mul tekivad pärast kohanemisraskused, kui avan uuesti oma väikse ARSi ateljee uksed? Samas, arvestades, et ma ei ole kõige traditsioonilisemalt töötav maalikunstnik, sest ma ei maali kogu aeg, on see üleminek võib-olla ka lihtsam. Teen maali siin valmis ja see on nii suur, et tavaliselt mul ongi vaja pärast hingetõmbepausi. Teen selle 22 x 6 meetrit viie kuuga ära ja siis mul on vaja umbes sama palju aega, et mitte maalida.

Oled viis kuud võõrutusravil.

Jah.

Mind hakkas huvitama 16. sajandi naismaalikunstnik Lavinia Fontana, kelle abielulepingus oli kirjas, et temast ei saa põhilist laste kasvatajat ja kodumajapidajat.

ÕPI NÄGEMA SUURT PILTI

TULE ÕPI MAGISTRIS

Nüüdiskultuur / Võrdlev filosoofia / Linnakorraldus / Keeleteadus ja keeleteoimetamine / Kirjalik tõlge / Kirjandusteadus / Ajalugu / Aasia uuringud / Ajaloo ja ühiskonnaõpetuse õpetaja / Eesti keele ja kirjanduse õpetaja / Eesti keele kui teise keele ja eesti kultuuri õpetaja / Võõrkeeleõpetaja

TALLINNA ÜLIKOOI
Humanitaarteaduste
instituit

Uuri lisa: tlu.ee/tyhi/sisseastumine

KIOSK NO3. Oi-oi, kus on mähkimislaud?

IKEA – suurepärase näide mähkimis- ja imetamisruumist.

KIOSK NO3. Kuna vetsus mähkimislauda ei ole, tuleb kohvitajate keskel kärus mähkida. Vedas, et ainult pissi oli...

Mina arvasin, et Kohalikus ei ole mähkimislauda.

Kohaliku tegelik mähkimislaud oli lihtsalt veidi peidus.

Helsingi lennujaamas on eraldi naiste ja meeste tualett ning ühes ruumis mähkimistuba ja sooneutraalne WC. Ruum oli puhas ja ilus, mähkimislaud ja kraan samuti olemas.

Ave ja Ivar käisid Maega Sitsiilias. Tingimused olid kaunid.

Mähkimisruum kui pelgupaik

Kirjutas ja pildistas Keitly Kuuspu

Isiklik lemmik. Fondazione Prada Milanos. Super uhke disain-WC ja mähkimislauda ei kuskil. Milanos vist ei sünni lapsi.

Kodus on nii.

Messikeskus... jätab sõnatuks.

Mähkimis- ja imetamisruum on „rahulik“, „privaatne“ ja „puhas“ koht, kus lapsevanemad saavad oma beebi eest hoolitseda. See ruum on mõeldud mähkimete vahetamiseks, vajaduse korral lapse toitmiseks, lühikeseks puhkepausiks, ning võiks luua turvalise ja mugava keskkonna nii lapsele kui ka vanemale.

Saanud värskelt emaks, on tunne habras ning tundlikkuse tundlad püsti. Kuigi vanasõna ütleb, et „pandi paksuks ja passib nüüd beebiga lihtsalt kodus“, olen siiski julgenud koduuste

No more children.

Kui Brüssel oli beebiga jube, siis Brüsselil lennujaam üllatas positiivselt.

Vihula mõisas oli mega lastetuba, kuhu meile toodi ka magustoit ja keelekaste.

vahelt välja minna ning sattunud nii meeldivatesse kui ka ebameeldivatesse ruumidesse.

Väga oluliseks on saanud näiteks kohviku valimine – aknad ja istumine akna all (et saaks vankri magava lapsega akna taha jätta), mähkimistuba, PUHAS mängunurk, söögiks midagi peale saiakeste ja hea kohv. Neid kohti ei ole palju, aga võrdluses linnaruum lapsega vs. siseruum lapsega võidab siseruum. Selles loos toon välja mõned meeldejäädavad näited Eestist ja mujalt.

Lapsed on elu õied – karuohakad

Käimasoleva sündimuse kasvatamise debati valguses on eriti oluline pöörata pilk sotsiaalse heakskiidu pjedestaali varjus kõssitavale tabuteemale – emaduse kahetsemisele.

Kirjutas **Katarina Budrik**, illustreeris **Diandra Rebase**

Ainuüksi fraas „ma kahetsen lapsevanemaks saamist“ võib tunduda paljudel instinktiivselt pühadusteotusena, kätkedes endas hirmu, häbi ja hukkamõistu. Samal ajal tajume pea eranditult sellele rakenduvat kõrgeimat sorti topeltstandardit: sama fraas mehe suust tekitaks küll teatavat pahameelt, kuid päädikis kiirelt õlakehitusega stiilis „no mida neilt meestelt ikka oodata“. Isa, kes lahkus pere juurest, ei ületaks uudiskünnist moel, nagu seda teeks teade pere hüllanud emast.

Erinevate tõlgenduste taga on ühiskondlik kujutelm emadusest kui roosamannavahulisest õnnest, täiuslikust eufooriast, naiselikkuse tipphetkest – selle kahetsemine tundub üdini absurdne. Emaduse idealiseeritud kuvand on läänelliku mõtteviisi kindel osa, mille sümptomid on igapäevaelus hõlpsasti äratuntavad: ema armastust peetakse garanteerituks veel enne lapse sündi, kuigi praktika näitab, et side ei pruugi alati tekkida. „Emme“ on esimene sõna universaalselt pea igal pool maailmas, kuigi see võiks vabalt olla „issi“ või „mamma“ sõltuvalt sellest, kes lapsega enim aega veedab. Emainstinkti jutustatakse kangelaslugusid, kuigi teadus on ebaleval seisukohal selle olemasolu ja tugevuse suhtes.¹

Realiseerides oma viljakust lähtuvalt isiklikust otsusest, ei ole me siiski vabad ühiskondlikest ootustest – individuaalne muutub kollektiivseks kahe triibu ilmumisel rasedustestile.

EMADUS KUI INSTITUTSIOON

Esseist ja romaankirjanik **Siri Hustvedt** on esseekogumikus „Mothers, Fathers, and Others“ (2021, ee „Emad, isad ja teised“) väga tabavalt tõdenud, et emadus on kahetasandiline: see on korraga nii naise suveräänne suhe oma viljakusega kui ka ühiskondlik institutsioon, millel on oma reeglid, rituaalid ja rühmitused. Kui esimese puhul toimib otsuse langetamine üksikisiku ehk sisemise „mina“ tasandil, siis teise puhul koguneb emaka ümber väliskonsultantide delegatsioon, mis surveb sünnitama teatud ajal, teatud viisil, teatud koguses. Realiseerides oma viljakust lähtuvalt isiklikust otsusest, ei ole me siiski vabad ühiskondlikest ootustest – individuaalne muutub kollektiivseks kahe triibu ilmumisel rasedustestile.

Andrea O'Reilly võtab oma 2019. aasta monograafias „Intersections of Mothering“ (ee „Emaduse ristumised“) lahti emaduse komponendid patriarhaalses ühiskonnas. Sisuliselt tugineb see kolmele peamisele sotsiaalselt kokkulepitud „müüdile“: 1) kõik naised soovivad saada emaks (essentsialiseerimine), 2) kõigil naistel on kaasasündinud oskus olla ema ja tunda emaarmastust (loomupärastamine) ning 3) kõik emad leiavad tähendust ja rõõmu ema olemisest (idealiseerimine). Just need müüdid, tugevamalt või nõrgemalt

sõnastatuna, kinnistavad emaduse idealiseeritud staatus, kuhu ei mahu kõigi elusate inimeste kogemused ja läbielamised.

Seetõttu tundub igati loogiline, et nii sotsiaalse ootuste keskele paiskumine kui ka kokkupõrge idealiseeritud vaatega emadusele, mis tugineb sootuks ebarealistlikele postulaatidele, võib põhjustada (väga põhjendatud) kahetsustunnet. Sellele võib omakorda lisanduda pettumus, kui ilmneb, et emadus, millele tehti suuremahulist reklaamikampaaniat, osutus üksildaseks, isoleerivaks ja hingetuks kogemuseks. Kuid miks me sellest pea üldse ei räägi, jättes emaduskahetuse viimaseks tabuteemaks vanemluse vallas (väga tänuväärne erand ilmus tänava Eesti Naise veergudel)?

KONSERVIAVAJAGA TABU KALLAL

Kui lasin sotsiaalmeedias lendu üleskutse jagada oma emaduse kahetsemise kogemust, siis ausalt öeldes eeldasin nullilähedast vastukaja. Tegemine on ikkagi raske teemaga, mida saadab suur avalik hukkamõist ning märkimisväärne risk oma lähedastele haiget teha. Reaalsus oli aga vastupidine – oma kogemust oli valmis jagama palju rohkem naisi, kui oleksin saanud

intervjuuerida. Empiiriline vaatlus kinnitas seega teema akuutsust ning kiivalt varjatud kannatust.

Alustame põhitõega: emaduse kahetsemine ei tähenda, et oma lapsi ei armastata või et neist ei hoolita. Pigem vastupidi – kõikidest intervjuudest kumas läbi vanemlik soojus ja vaieldamatu tahe tagada oma võsukeste heaolu. Emaduse kahetsemine väljendus pigem soovis aega tagasi pöörata, et teha teine otsus, või tõdemuses, et emaks saamine toimus valede oludes.

„Tundsin, et ma ei ole ema rollis naturaalne. Tegin kindlasti vale valiku,“ selgitab kahe lapse ema **Helen** Lõuna-Eestist. „Lapse saamine oligi pigem sotsiaalne surve kui teadlik otsus. Ma lihtsalt ei osanud seda noorena endale teadvustada,“ täiendab Helen, mis viib meid omakorda tagasi arusaamani emadusest kui institutsioonist. Samas, kolme lapse ema **Eliis**, samuti Lõuna-Eestist, ei muudaks oma otsust emaks saada, kuid mainib, et oleks võinud olla lapse sünniks paremini ette valmistatud, mis omakorda oleks aidanud emadust lihtsamini omaks võtta: „Oleksin võinud keskenduda karjäärile ja enda elu loomisele, töökohta ja kodu oleks võinud olemas olla. Oleksin võinud rohkem enda küla ja sõprussuhteid luua jne.“ Teisisõnu oleks hilisem vanemlus – mida riik praegu pigem ei toeta,

kaaludes võimalust ergutada toetustega sünnitama pigem nooremaid inimesi² – aidanud kaasa tugivõrgustiku loomisele.

Teine probleem väljendus väheses infos raseduse ja sünnituse kohta. Eliis kirjeldas seda järgmiselt: „Sünnitus oli ootamatu. Väljastusetapid said mulle

ainuüksi töö- ja rahakesket, vaid mainitakse võimalust suuremal määral ühiskonda *panustada*, midagi luua, midagi anda. Kas meile nii tihti esitletud vastasseis pereema ja karjäärinaise vahel võib olla väär ning tõeline vastandumine on perikeskse ja kogukonnakeskse dimensiooni vahel?

Naisi veab alt idealiseeritud ootus, et koos lapse sünniga marsib palatisse emainstinkt, mis kõik paika seab ning garanteerib õnneliku tuleviku.

selgeks alles sünnituse ajal. See oli minu jaoks väga kurnav ja traumeeriv, kuigi sünnitus kestis seitse tundi.“ Naisi veab alt ka mainitud idealiseeritud ootus, et koos lapse sünniga marsib palatisse emainstinkt, mis kõik paika seab ning garanteerib õnneliku tuleviku. „Kui laps mulle lõpuks palatisse minnes sülele anti, siis ma ei saanud aru, miks mulle. See tundus veider,“ jagab oma tundeid Eliis, kellel ei tekkinud emainstinkti kohe. Ta mõtles esialgu, et sünnitas lapse pigem partnerile.

Kolmandaks pudelikaelaks on üksildus ning tugivõrgustiku eeldatust väiksem kohalolu. „Tundsin end emotsionaalselt ja füüsiliselt ükski koos vastsündinud, kelle puhul ma ei teadnud, kuidas tema eest hoolitseda, kuidas tema vajadusi parimal viisil rahuldada ja kuidas temaga n-ö sõbraks saada,“ jagab Helen. Sellele võib lisanduda ka ränk stigma, mis emaduskahetusega kaasas käib. „Ma ei saanud magada ega süüa ja mul ei olnud rääkida kellegagi, kes mõistaks, mida ma läbi elan. Tundsin end nii süüdi selles, et ma ei naudi ema olemist,“ tõdeb Eliis.

Mulle väga imponeerib üks mõte **Peter Morgani** lavastusest „The Audience“ (2013, ee „Audients“): me kõik kanname endas elamata elusid. Palusin nii Helenil kui ka Eliisil sukelduda paralleeluniversumisse ning kirjeldada oma alternatiivset elu. Eliis oleks tegeleunud rohkem maailma päästva hobiga ja erialase tööga, milleks praegu ei ole jaksu ega aega. Helen oleks reisinud, lõõnud kaasa vabatahtlikes organisatsioonides ning astunud Kaitseallitu, osalenud nädalavahetustel õppustel. „Mu elu oleks sellisel puhul vaimselt rikkalik, värviline ja oleksin ühiskonnale kasulik, mitte lihtsalt kellegi ema. Ühtlasi saaksin ringi reisida ega peaks olema kinni samas linnas endise abikaasaga ainult seetõttu, et meil on lapsed,“ selgitab Helen.

Siinpuhul on huvitav, et lasteta elu ei kujutleta kui

MEETMED JA LAHENDUSED
Mõni konservatiivsem lugeja võib siinkohal küsida, miks me pühendame nii palju vaeva emaduse mahategemisele, eriti kui Eesti rahvas umbes viie minuti pärast *in corpore* välja sureb. Selliste lugude rääkimine aitab lõhkuda tabusid ja nendega kaasnevat stigmat. Me peame rääkima vanemluse varjatud poolest, et vähendada vaimset survet lastevanematele ning julgustada informeeritud valiku tegemist nende puhul, kel see teekond on veel ees. Rahva toimetuleku vaadetest ei vaja me kvantiteeti, vaid kvaliteeti – rohkem armastatud lapsi ja õnnelikke täiskasvanuid. Taoline arutelu toob kõige paremini esile praeguse süsteemi puudujäägid, eriti olukorras, kus riik murrab pead rahvastikupoliitika müsteeriumide kallal. Kui varasemad küsitlused on keskendunud *tõketele*, mis on hoitud naisi sünnitama, siis nüüd saame pöörata tähelepanu *kahetsustele*, mis osutavad vajakajäämistele.

Vaatleme uuesti eespool jagatud kogemusi. Esimesena torkab silma asjaolu, et ühel või teisel viisil mõjutab emaduskahetust vanus – nooremanna pole veel võimalik luua olmeprobleemide lahendamiseks vettpidavat tugiraamistikku, samuti on kerge langeda sotsiaalse surve ohvriks. Seetõttu võiks astuda sammu tagasi sünnitamise propageerimisele noorte seas, olgugi et riiklik huvi teema vastu on tingitud pigem soovist mahutada ühe naise fertiilsesse ikka võimalikult palju lapsi.

Teisalt läbib lugusid tugeva motiivina piiratud (või sootuks hävitatud) eneseteostus. Selleks ei ole ei aega, jõudu ega tihti luuga ka võimalusi, mida üksnes võimendab lastehoiuteenuste ebapiisavus. Siin me ei räägi tavalisest lasteaeadeadest – kuigi nende puhul on probleemiks nii kohtade olemasolu kui ka lühikesed tööajad –, vaid võimalusest jätta laps terveks õhtuks regulaarselt kellegi teise hoole, et investee-

rida aega endasse. Pere ja lähedaste puudumisel võiksime ühiskonnana kaaluda lapsehoidjateenuse vahendamist näiteks kohaliku omavalitsuse egiidi all.

VAJAME KUULAMISVÕIME EDENDAMIST

Emadus on vaieldamatult kangelaslegu ning suuri emotsionaalseid, füüsilisi ja rahalisi kulutusi nõudev ettevõtmine – sellele keegi vastu ei vaidle. Samas ei tasu seda kogemust idealiseerida, kohati isegi varjates sellega kaasnevaid negatiivseid külgi. Siinpuhul meenuvad mulle minu bioloogiaõpetaja sõnad, kes teatas naeruiselt, et kui noored naised ainult teaks kõiki sünnituse aspekte, siis nad keelduksid sünnitama. Seda näeme ka senimaani kasutuses olevas fraasis „rasedus pole haigus“, kuigi tegu ei ole tervise neutraalse seisundiga. Rasedus on kehale väga koormav, äärmuslikel juhtudel suisa surmav. Ka sünnitusega kaasnevad tüsistused võivad olla eluagseks – nende aspekte varjamine või pisendamise sooviga sünnitajat „mitte hirmutada“ aitab kaasa hilisemale emaduses pettumisele. Pereplaanerimisotsused peavad olema tehtud informeeritult ning kõike riske teadvustavalt.

Kõige selle valguses hakkas mind kummitama **Pragya Agarwal** kirjutatu: „Kui naised on tegemas valikut [lapsi saada], siis kas keegi üldse ütleb neile, et ole valmis – see saab olema väga raske? Ma ei arva nii. Emadus on mitmes mõttes elu muutev kogemus. Me ei tea, kuidas see meid muudab. Me ei saa midagi ennetavalt eeldada. Kõik, mida me peaksime teadma, on see, et suure tõenäosusega me ei ole samad inimesed, kes me olime enne selle läbielamist.“⁴

Emadus, nagu iga kogemus siin ilmas, võib tuua kaasa kahetsemise ja pettumuse – see on normaalne. Mis aga ei ole vastuvõetav, on selliste tunnete keelustamine tabu pitseringi – avalikus diskursuses peab olema ruumi igale emotsioonile ja kogemusele. Sellest tulenevalt järeldan, et paraku võib tähtsamaks elemendiks sündimuse edendamisel osutada kuulamisvõime.

¹ Rankin, L.; Krouskop, H. G.; Fisher, M. L. 2024. Mother-infant attachment from the perspective of young mothers: Does the data support a maternal instinct? – Social Science & Medicine, nr 357.

² Allikas-Parv, A. 2026. „Mu pojal on õigus mind vihata, olen selle välja teeninud.“ Lillia avameelselt olukorrast, kus emainstinkt lihtsalt ei teki. – Eesti Naine, 01.04.

³ Reformierakond tahab noorte lastevanemate vanemahüvitise suurendamist. – ERR, 27.03.2026.

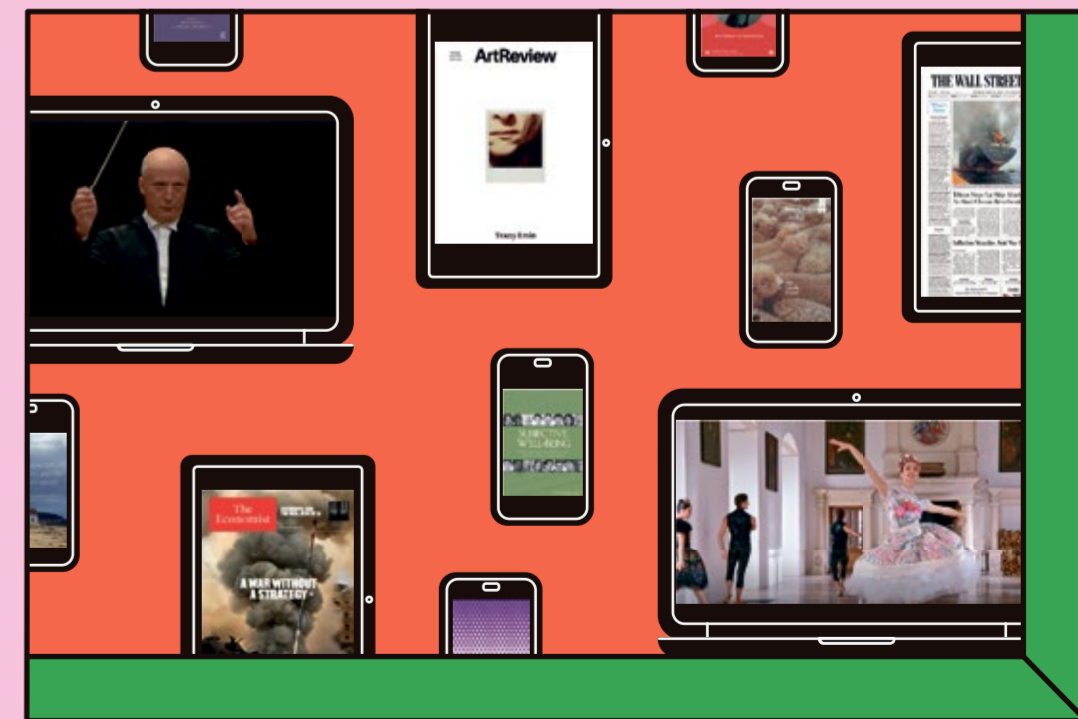
⁴ Agarwal, P. 2021. (M)otherhood. On the choices of being a woman, lk 331. Canongate Books.

Portaal avane!

Psst! Kas sa ikka tead, et sul on tasuta ligipääs?

Maailmatasemel ajalehed, ajakirjad, e-raamatud ja kultuur kutsuvad avastama.

RARA EESTI RAHVUS-RAAMATUKOGU

www.rara.ee/portaalavane

Teise ema päevik ehk Olla seaduslik, aga mitte veel 100% olemas

Hoolimata abieluvõrdsusest ei mahu kahe ema või isaga pered paljudele endiselt pähe. Kui segaduses juhtuvad olema ka arstid ja ametnikud, sünnib paremal juhul totraid, halvemal puhta ebaõiglaseid olukordi.

Hebo Rahman–Eccles

25. NOVEMBER 2025

Rahu on maa peale tulnud, tunnen ühtäkki. Ja tõesti, mõne minuti pärast kostab protseduuritoka uks tagant pisitilluke „vää–vää“. „Kutsu see... vanaema... või kes ta selline on, sila,“ kamanab ämmaemand öde.

Olen oma abikaasast üheksa aastat noorem, parajalt paks meesnaine oma parimates aastates, nagu üks kultuuriajakirjanik mind kunagi kirjeldas. Kell on pool kümme õhtul, meil on kõigil pikk päev seljataga, ei hakka teda parandama. Võite mind kasvõi jumal- emaks endaks genderdada, kui ma nüüd ainult oma last näha saaks.

„Võitke särk seljast,“ on ämmaemand endiselt konkreetne. Kuldsed tunni minutid jooksevad, erakordse keisri beebi vajab nahk–naha kontakti. „Aga rinnahoidja?“ Kehitus. Jätan ta selga, kuigi hiljem mõtlen, et poleks pidanud. Nad on seal Pelgulinna sündinutsmajas tuhanded tisse näinud.

Maailma väikseim inimene vaatab mind oma must–sõstrasilmadega. Minu laps. Laulsin läbi kõhuseina, laulan ka nüüd. „Kiisud on õues, tuul tuhiseb mööda... autod ei maga ka veel.“ Ühtäkki liitub kõrvaltoast mu kallikaaasa hääl, ootamatult kindlakõlaline, arvestades, et kirurg veel 10 minutit tagasi tal kättpidi kõhus oli. Tita saturatsioon on tõusnud 96lt 100le.

Saan aru, miks mu tuttav lesbivanem, samuti teine ema, keeldub igasugusest sünniteemalistest vestlustest osa võtmast. Tean nüüd, mida sõnaga „kesk–aegne“ silmas peetakse. Vaadata pealt, kuidas nad lükkavad sulle kõige kallimale inimesele nagu lehmale

Ja **Kai Haldre** hüüab taaskord ükselt naerusui: „Loodan, et me veel niipea ei kohtu!“

See on meie teine katse. Esimene lõppes kõhedalt üks ühele maarjakangrõllikus põrgus, kui 12. nädala skännil selgus, meie pisikesel polnud koljuluid. Saan aru küll, miks sellest romaan kirjutada.

Seekord polegi *nii cringe* valdavalt blondeid ja sinisilmsete taani doonorite nimekirja tudeerida (kes ja mis alusel neid Eestisse „tellib“, ei tea, aga küllap on mängus nõudlus ja pakkumine). Üks tumedam siiski leidus, et laps vähegi oma brunettide eesti sugulas–tega ühte nägu tuleks.

Inimesi ikka tihti huvitab, kuidas see kõik meie jaoks täpselt käib. Justkui polekski heterod viljatusravi põhiline klientuur. Käib nagu ikka: maksad oma 360 eurot spermadoosi eest ära ja iibenäljas riik plekib ülejäanu kinni. Heidad pukkii, jalad harkii, ja arst süstib kogunud liigutusega laadungi DNAd otse ovuleeriva munajuha suunas.

Seda muidugi juhul, kui su keha koostööd teeb ja IVFi vaja pole. Viljatusraviarstil on tegelikult väga kaval lesbipaare aidata – õnnestumismunbrid hüppavad kohe üles, sest enamasti pole asi ju viljatuses, vaid pisikeses logistilises probleemis.

„Doktor Haldre!“ kõlas lesbivanemate koor ühest suust, kui enne protsessi alustamist uurimistööd tegin, et millise arsti juurde minna. Ja tõepoolest, professionaalsus kuubis. Ma ei tundud end ilal kuidagi võõra või valena. Üleilila nähtu ja kaasatuna küll ka mitte, aga selles jääb üle ainult eestlust süüdistada.

Märtsis saabub võrdõigusvolinikult arvamus: jah, teid on diskrimineeritud. Meie jaoks on juba hilja, aga äkki aitab kedagi teist.

käe ilma libestita tuppe ja kruuvad veel üsas olevale titale mingi mõõdiku pealakke kinni.

„Me tegelikult ei saa teda ka lõputult piinata,“ sosis–tab armasmõistlik ämmaemand mulle, samal ajal kui tema kolleeg mu tapal sea häáli tegevast eluarmastust veenda üritab, et „sünnitus ongi selline“.

Mõtlen, et kümned tuhanded mehed on sedasama pealt näinud. Kus on teraapiagrupid? Nõretavad kogemuslood Delfi esikal? Ükski piiks, et kuidas on olnud seda kõrvaltvaatajana kogeda?

Ah, aga see kõik on juba möödas, trauma protsessi–miseks on aega ka hiljem. Me oleme nüüd perekond. „Congratulations to your husband, too.“

6. MÄRTS 2025

Jälle kabinet 441. Jälle see... tahaks öelda mürkoranž koridor, mis ometi haiglakõledust üle maalida ei suuda.

Kolm kuud hiljem saabub rahustav teade: kõik luud on olemas ja seal, kus nad olema peavad.

SÜGISTALV 2025–26

„But it’s different for a lesbian husband,“ seletab vaene perekonnaseisuametnik, kes tööpäeva viimasel veerandtunnil inglise keelt purssima on sunnitud. Oleme tegelikult tulnud abielulimiseks vajalikke dokumente tooma, Õnnepaleesse, isiklikult, sest kaasa on välis–maalane. Jutu käigus selgub, et nad ei taha mind mu oma lapse sünnitunnistusele kanda. Lihtsalt seetõttu, et me ei olnud abielus lapse eostamise hetkel, isegi kui sünni ajaks juba oleme. Oleks me mees ja naine, poleks mingit küsimustki, isegi kui lapse tegemise protsess on täpselt sama.

Sootu ja eatu, nagu ma olen, küsib ametnik igaks juhuks üle, mis on mu isikukoodi esimene number.

Nagu annaks see loa inimesi kuidagi erinevalt kohelda. „Ma pean ikkagi ministeeriumist üle küsima,“ tõrjub ametnik küsimust, et miks mu kaasa võiks suvalise Pärnu maanteel tuterdava mehe siia kabinetti tõmmata, kes ausõna peale sünnitunnistusele saaks, aga mina, kes ma lapse sünnihetkeks oma kaasaga abielus olen, ei kõlba.

Motivatsioonikiri iseenda lapse lapsendamiseks. Perearstikeskuse vahet saalimine, sest segaduses tohtrid ei tea, kas rauapuudus võib olla lapsendamist takistav seisund. Lõppematu kirjavahetus sotsiaal–kindlustusametiga. Võõra daami külaskäik, invasiiv–sed küsimused stiilis „Millal teie ema viimati öösiti mõtles, et tahaks oma abikaasa ära kägistada? Aga teie?“ (jah, siinkohal muidugi liialdan). Mina pödemas, kas see paaniliselt koristades märkamata jäänud tolmurull riituliserval võib osutada põhjuseks, miks mind kõlbmatuks vanemaks tunnistatakse.

Mitte midagi sellist poleks vaja, kui abieluvõrdsuse seadus päriselt toimiks. Mulle jääb siiani arusaamatuks, kuidas see kõik nüüd mu last täpselt kaitseks? Või riigi niigi nappe ressursse kokku hoivaks? Või mis kogu selle protsessi point oli?

Märtsis saabub võrdõigusvolinikult arvamus: jah, teid on diskrimineeritud. Meie jaoks on juba hilja, aga äkki aitab kedagi teist.

31. MÄRTS 2026

See on vist maailma naljakaim kohtuskaik. Lubja 4 to–peltuste vahel seisavad kaks performatiivselt hirmu–äratavat turvameest ja skännivad meid kõigiti läbi. Aatriumis ootab lillelises pliuusis daam, kes juhatab meid perekonnaasjade kohtusaali, mille võiks vabalt segi ajada mõne keskpäraselt rahastatud lasteaia mängutoaga.

Kogu „istung“ seisneb selles, et proua kohtunik ei suuda end nunnutamast tagasi hoida. „Ma ei ole kunagi kedagi nii armast näinud.“ Sama, austatud kohtunik, sama. „Legally adorable,“ naljatlen koduteel. Ja lõpuks ka legaalselt minu laps.

Kojujõudes avastan, et mu hambaravihüvitis on järs–ku suurenenud. Alla 1–aastase lapse ema, tõepoolest.

13. APRILL 2026

Sama ametnik, kes mind sügisel lesbimeheks tituleeris, ulatab meile korrigeeritud sünnitunnistuse. „Nüüd on kõik nii, nagu midagi poleks olnud.“ My ass.

„Where did you get... it... from?“ küsib tüütu naaber täielikus imestuses, justkui poleks ta meid pea viie–kuuseks saava titega umbes üle päeva näinud. Aga enam ei poegi see kõik nii naha vahele.

Olen päevast päeva nii *fucking* tänulik. Et elan ajal, kus üldse kväärina lapsevanemaks on võimalik saada. Tita vaatab mind ja naeratab grammike laiemalt kui kõigile teistele. Ma olen tema ema ja tema on minu laps. Veri olevat paksem kui vesi, see siin on aga täitsa tõkat.

Hebo Rahman–Eccles on kogemata ajakirjanik. Jumala poolt kväär ning meelegra lapse–vanem ja vanemlusest kõneleja.

SOTSIAALIA

VANEMLUS

Reageeri (üle) ja tee draamat!

Kuidas kasvatada tüdrukuid nii, et nad ennast kaitsta oskaksid ja julgeksid? Sest näiliselt rahumeelsete sõnumitega – ole viisakas, ära reageeri üle, ära tee draamat! – muudab koolisüsteem ja ühiskond laiemalt tegelikult tüdrukuid endiselt kaitsetuks.

Brigitta Davidjants

Viimasel ajal mõtlen ma jälle ahistamisest. Mis on veider, sest vahepeal minetas see teema kuidagi mu enda elus relevantsuse. Hämmastav, kuidas inimene unustab! Ja sama hämmastav on see, kuidas vanemlus viib tagasi elufaasisse, mis on kuhugi hämarusse vajunud.

Mis on siis juhtunud – lisaks sellele, et ma ise olen jõudnud sedavõrd väärikasse ikka, et keegi mind enam – õnneks! – ahistada ei taha? Ikka see, et ma kasvatan kahte poissi ja ühte tüdrukut. Ning taipan alles viimasel ajal, et olen rohkem muretsenud poiste pärast – et kuidas kasvatada neist normaalsed mehed. Sellised, kellel on õiged väärtused, lugupidamine teiste suhtes. Kes ei ahista ega kiusa. Ei vägivallatse. Kes julgevad olla tündlikud ega usu kogu seda „poisid ei nuta“ möga. Ja nii edasi.

Ja alles nüüd olen mõistma hakanud, et tüdrukuga on ikka ka ilgelt palju jantii. Ei, see pole tõsi!.. Tüdrukuga pole erilist jantii, ta ise on erakordselt tšilli. Aga on poistega tema ümber. Ja meestega.

Sest ma olen mures. Natuke veel ja ta hakkab saama kogu seda soovimatut tähelepanu, millega tüdrukuid ümbritsetakse. Seda, mille ma ise nii edukalt vanemaks saades ära olen unustanud.

Kord ütles tütar mulle kellegi kohta: „Ta kaenlaalused haisesid nagu purjus mees!“

„Ja kust sa tead, kuidas lõhneb purjus mees?“

„Nad istuvad trammis alati mu kõrvale.“

Ja mina alarmeerusin. Sest miks istub purjus mees mu üheksa–aastase tütre kõrvale? Ei olnud teist kohta või? Või äkki ongi mingi perv? Silme ette kangastus lapsena trammis nähtud mees, mantel eest lahti – tramm kõikus, ja kõik mantli varjus kõikus kaasa. Ja kui ka ei ole perv, siis miks peaks üks laps (või ükskõik kes) taluma purjus mehe haisu enda kõrval? „Teine kord tõdesid püsti ja lähed trammii teise otsa!“ ütlesin tütrele. „Trügid kas või jõuga mööda.“

KÜSIMUSED PAISU TAGANT

Mul on reegel: meie üks on laste sõpradele lahti. Võib–olla seepärast, et mu enda vanaema juures – kus ma alailma viibisin – oli nagu meie sõprade läbikäiguhoo. Aga võib–olla ka seepärast, et ma tahan näha oma silmaga, kellega mu lapsed sõbrustavad. Ja võib–olla ka seepärast, et mulle meeldib nende seltsis olla. No mitte nii, et neid korraga massiliselt külas oleks, aga paar–kolm last on päris tore seltskond. Seepärast mõtlen vahel, et äkki ma olen infantiilne. Aga lapsed küsivad küsimusi, nendega on lõbus ja huvitav lobiseda. Nad ei vaeva end justkui häbiga. Või kui isegi vaevavad, siis küsimise soov on suurem.

Tegelikult on kõige parem koht vestlusteks autosõit. Siis tuleb kõik nagu paisu tagant. „Mul on üks küsimus.“ teatas hiljuti üks laste sõbrannagi, nii aastake neist vanem, kui kõik koos kuhugi teel olime. „Mida tähendab „homofob“?“ Seletasin. „Aga miks inimesed alkoholi joovad? Ma ükskord proovisin salaja õlut – see oli nii kibel!“ Seletasin. „Kas sulle narkootikume on pakutud? Kui vana sa oled?“ sekkus keegi minu omadest. Jah, kui ma olin 12, üks poiss pakkus, aga ma ei võtnud. Ja siis: „Mida see Jeffrey Epstein tegi?“ Tuli välja, et samal õöl olid lapsed pidäzamaõhtul Netflixist saadet vaadanud. Seletasin jälle, otsisin sobilikke sõnu. „Ma võtaks selle ahistaja, seoks kinni ja peksaks läbi!“ kuulutas üks tüdrukutest seepeale reipalt.

Issand, järjekordne fantastiline plaan! Meenus, kuidas vanem poegja tema sõber pidasid umbes seitsmeaas–taselt plaani, et mis nad teevad, kui murdvaras tuleb

ja meid parajasti kodus pole: „Me ronime väliskuse peale ja siis hüppame talle rünnates selga ja paneme käeraud.“ Tampisin plaani tookord mudasse, ja tegin sama seegi kord: „Ei, sa jooksed äral Karjud ja jooksed, ja helistad politseisse!“ Ja lisasin pojale: „Ja pea sina ka meele, et ahistamine ei ole ainult tüdrukute asi! Millal iganes keegi katsub teid ja teil on ebamugav tunne, tulge ja rääkige. Väga tihti on neil lastel, kellega mõni täiskasvanu valesti käitub, endal häbi. Aga tegelikult peaks see täiskasvanu häbi tundma.“ Ja rääkisime veel pikalt. Küsimustel ei olnud otsa ega äärt. Minu vastustel muidugi ka mitte.

ÜHISKONNA MIKROMUDEL

„Meil oli mõne nädala eest koolis intsident,“ rääkis mö–dunud nädalal sõbranna oma sama vanast tütrest. „Oli mingi rüselus ja siis üks poiss katsus teda jalgevahelt.“* „Püha taevast!“ ahhetasin. „Kas ta õpetajale ütles?“ „Ei, tal oli ebamugav.“

Sõbranna kirjutas kooli. Ja sai vastuse. Üldjoontes mõistliku, aga siis seletati talle, et poiss lihtsalt tahtnud tüdrukut kiigel peatada ja kogemata riivanud. Aga et tüdruk andis kohe jalaga. Ja et poiss ei jõudnud enda sõnul seletamagi hakata, et juhtus kogemata.

Kuulasin sõbrannat, suu ammulii. Tema aga jätkas: „Kirjutasin vastuse – et on igati oodatav, et inimene, kelle jalgevahet kas või kogemata riivatakse, reageerib äkiliselt. See on elementaarne enesekaitse – ka täis–kasvanud naiste puhul.“ Sest nagu keegi kunagi kusagil ütles, siis meie kehadesse puutuvas ning selles, mida teised vahel arvavad, et nad võõraste kehadega teha tohivad, ei saagi alati viisakaks jääda.

Asjaga lubati tegelda, lastega rääkida. Ja kuulates sõbrannat kahtlustan, et see asjapulk seal koolis ise–gi ei saanud aru, mida vanemale kirjutas. Et mis see suurem sõnum oli. Tähendab, koolis ongi oma suur reegel: me ei löö, ei reageeri kätega ja nii edasi. Ja see n–õ suur reegel käib justkui üle kõigest.

Aga see on ju täiesti vale! Sest niimoodi me kasvatamegi üles tüdrukud, kes ennast kaitsta ei julge ega oska. Kes õpivad selgeks, et nende reaktsioon on probleem. Üldsegi, millist käitumist me ootame täiskasvanud naiselt, kellega midagi sarnast juhtub (ning, *believe me*, õige tihti kostab hiljem avaldus, et „ma kogemata“)? Sõbranna pakkus muidugi varmalt vastuse: „Kui keegi kuski peol mulle tulevikus jälle rindade vahele nägupidi koperdab, siis kõigepealt loen mõttes 15ni. Ja ootan vabandust ja analüüsi, kas see juhtus kogemata või ei.“

Ühesõnaga, kool on ühiskonna mikromudel, kus on esindatud kõik tüpaäzid, kellega edasisseki elus kokku puutume, oivkutesst *bully* deni, karismaatilistest liidri–test müürililledeni. Ja on mingid olukorrad, kus reegel „kättega asju ei lahendata“ lihtsalt ei toimi.

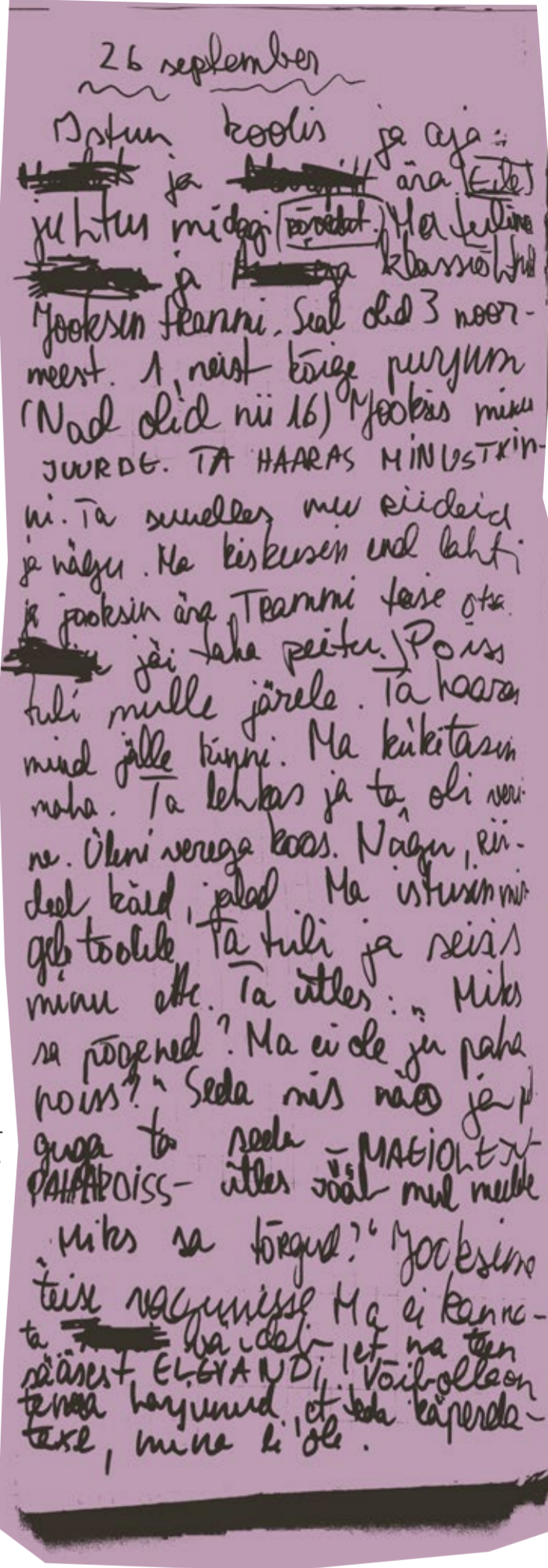
KARJU, VIRUTA, TEE KÕVA HÄÄL!

Aga võib–olla oli see lugu ka kohutav tagasivise mu enda lapsepõlve. Jah, just lapsepõlve. Värskelt 11–aas–taseks saanud tüdruk on ju laps? Ometi kirjeldan ma oma päevikus üht trammisõitu ja minust tunduvalt vanemat noorukit, kes minuga vägisi juttu teeb ning justkui muu hulgas rindadest krabada püüab. Sõbrannad naeravad kõrväl. „Ta lihtsalt kaotas tasakaalu,“ ütleb üks. Selliseid sissekandeid on hulgi. Näiteks aasta hiljem, kui olen just saanud kaksteist:

„*Eile juhtus midagi rõvedat. Ma tulin Kristi ja Triinuga klassiõhtult. Jooksin trammii. Seal olid 3 noormeest. 1*

neist kõige purjum. Nad olid nii 16. Jook–sis minu JUURDE. TA HAARAS MINUST kinni. Ta suudles mu riideid ja nägu. Ma kiskusin end lahti ja jooksin ära. Trammi tei–se otsa. Kristi jäi taha peitu. Poiss tuli mulle järele. Ta haaras mind jälle kinni. Ma kukitasin maha. Ta lehkas ja ta oli verine. Üleni verrega koos. Nägu, riided, käed, jalad. Ma istusin mingi–le toolile. Ta tuli ja seisis minu ette. Ta ütles: „Miks sa põgenes? Ma ei ole ju paha poiss? Miks sa tõrgud?“ Jook–sin teise vagunisse. Ma ei kannata. Kristi väidab, et ma teen sääsest ELEVDII!“ Kohutav dežä–vu. Üheljuhul klassiõed, teisel juhul peda–googiline tööta–ja, kes mõlemad seletavad: ära reageeri üle, ära tee draamat. Okei, klassiõdedest saan ma aru. Aeg oli teine, me olime lapsed (jätkuvalt), feminismist pol–nud me kuulnudki ning keskkond kasvatas meid vaimus, et poiste tähelepanu on ülilm, mille poole pööuelda. Ainult et nende juhtumite vahel on 31 aastat!!! Tegelikult pani sõbranna lugu mind tõsiselt muret–sema, kui hästi suudavad ametlikud institutsioonid, kus noored igapäevaselt viibivad, meie tüdrukuid kaitsta. Kui tegelikult valitseb ühiskonnas ikka veel sõnum „ole viisakas!“. Isegi kui keegi su jalgevahet krabab. Sest vaadates–kuulates eri koolikogemu–si ei tundu need hoiakud, mis tüdrukuid kaitsetuks kasvatavad, isoleeritud. Ja mida ütles sõbranna oma tütrele? „Õigesti tegid, et löid. Järgmine kord lööd ka. Või karjud. Ja räägid kohe ära.“ Jumalast õigesti ütles. Sest see ongi parim, mida vanematena teha saame – õpetada oma tütreid end ise kaitsema. Karjuma, virutama, tegema kõva hääl. Olema ebamugavad. Isegi kui neil on seejuures endal ebamugav. Sest viimane asi, mis ma tahan, on kasvatada üles iseenda hinnaga viisakas tüdruk. Nii et parem otsida abij ja olla ebamugav tüdruk kui et hiljem traumeeritud naine.

*Küsisin sõbrannalt konkreetse loo anonüümselt jagamiseks luba ja lasin tal selle ka üle vaadata.

▲ Väljavõte autori lapse–põlvepäevikust. Foto: Brigitta Davidjants, töötlus: Mirjam Relii

Brigitta Davidjants on muusika–teadlane, kes on lahanud oma kirjutistes mh peavoolu suhteid marginaalitega. Kuigi ise kesk–ealine, on tema ilukirjanduslikes jutustustes sageli väga tähtsal kohal just tüdrukü plik, kelle häält ta meelest praeguigi veel üh–konnas liiga vähe kostab.

Aga ta on ju sind sünnitand ja üles kasvatand!

Päästikuhoiatus: tekstis esineb viiteid vägivalle ja suitsiidile.

Vestlesin kümne lapsega, et kaardistada põhjuseid, miks nad on otsustanud oma vanematega suhtlemise lõpetada. Toon välja neli valusat kogemust.

Kirjutas **Helena Aadli**, illustreeris **Mette Mari Kaljas**

Mia* otsustas isa oma elust välja lõigata pärast seda, kui ta lapse sai. „Kui vaatan oma poega, siis näen lõputut süütust ja siirust. See väike inimene toetub mulle ja ootab, et ma kaitseks teda kõige eest. On rets, kui seda usaldust murtakse.” Mia oli pisike, kui isa hakkas mänguliste tegevuste käigus teda seksuaalselt kuritarvitama. Alles kahekümnendate algul, olles asunud üksi elama ja sunnitud oma tervisemuredega tegelema, suutis ta toimunut teadvustada.

Seejärel juhtus kõik kiiresti: ta läks poliitseisse isa vastu ütlusi andma ja õige pea kutsuti isa ülekuulamisele, kuid viimane eitas kõike ning sellele ei järgnenud midagi. Pärast uurimise lõppu rõhutas mees, et tema süü ei ole tõendatud. Mia toob välja, et traumeeritud lastel võivad mälestused meenuda ja elu tõsiselt häirima hakata alles aastakümneid hiljem, seega ei kaitse lapsi ka praegune seadusandlus, mille kohaselt aeguvad lastevastased seksuaalkuriteod kümme aastat pärast täisealiseks saamist.¹

Aastaid hiljem, esimest korda vanaisaks saades, hakkas isa rohkem kontakti otsima. Tihedamaks läinud külastäigud ja teesklus, nagu elevanti ruumis ei oleks, muutusid aga Mia jaoks koormavaks – ebakõla reaalsete tunnete ja sõbraliku näo tegemise vahel rebenes liiga suureks. Eranditult iga kord pärast isaga kohtumist ta nuttis, tarvitas alkoholi või leidis tuge narkootikumidest, jäi aina kauemaks pidutsema ega tulnud lubatud ajaks tagasi koju. Ta teadis, et põgeneb kõige eest, mida temaga lapsena tehti, ent ainuüksi teadmine ei taganud muutust. Alles isaga suhtlemise täielik katkestamine lõi pildi selgeks.

„Ma kirjutasin aasta alguses isale pika meili, kirjeldasin, mida ta minuga tegi, ja seda, kui vale see on.” Mia andis mõista, et soovib suhtlemise täielikult lõpetada. Isa näitas küll üles kurbust, kuid eitas jätkuvalt kõike ning avaldas lootust, et asjad saavad korda ja nad suudavad teema unustada. Mia meelest oli kiri konst-rueeritud nii, et õhku ei jääks kahetümõistetavust ega kübetki süüd. Ja isal on, mida kaotada – ta on Eestis sotsiaalselt kõrgel kohal, mõjuvõimas inimene. Isa tahtis kohtuda, et asja arutada, aga Mia keeldus. „Kui ta ütleks mulle, et jah, see juhtub, ja võtaks vastutuse oma tegude eest, paluks vabandust, siis võib-olla meil oleks võimalik edasi suhelda,” seletab ta, lisades, et sisimas ta teab, et seda ei juhtu mitte kunagi.

Suhtlemise lõpetamist nimetab ta kannapõrdeks oma elus – pärast seda ei otsinud ta enam droogidest võimalust põgeneda, leidis mingit sorti meelerahu ja kinnituse, et tema valu on päris, ta ei mõelnud juhtunut välja. Mia rõhutas, et isegi sellise teo järel oli otsus isa oma elust täielikult välja lõigata väga keeruline, ilmselt on see iga lapse jaoks üks paras heitlus.

Panen tähele, et ükskõik kui vägivaldne ja düsfunktsionaalne suhe vanematega ka seniajani poleks, on selle täielik katkestamine raske otsus, mis ei sünni üleõõ. Tihtilugu on vanematele antud mitmeid võimalusi, ent tulutult. Enamiku laste suust kostab, et neid ei kuulata, ei mõisteta, vanemad ei näe oma probleeme selge pilguga.

Vabandus on lastele kauge unistus. Vanematest rääkides kerkivad pinnale sõnad „infantiline”, „lapsik”, „ebaküps” – ei olda oma tunnetega kontaktis. Mõnikord tülitsetakse keevaliselt, teinekord on kogu pere harjunud valukohti sedavõrd vältima, et mudane vesi läheb küll seistes selgemaks, kuid seda puudutades võivad konfliktid taas üles kerkida.

VAADETE ERINEVUS SASSIS SUHETE VAHEL

Kaks aastat tagasi küsis **Eeva*** õde jõulude eel, kas ta ikka tuleb koju. Eitava vastuse saanud, algas süütunde sigitamine: õde saatis pilte, millel ta on kunagi vanemate kõrval rõõmus olnud, ning pani ette, et kui vanemaid enam ühel päeval ei ole, kahetseb ta suhtlemise lõpetamist. Aasta hiljem, järgmistel pühadel oli õde mõistvam, andis märku, et teab, et nad on erinevad, ent soovis siiski ühist keelt leida. Nad hakkasid taas vähesel määral suhtlema, kuid Eeva ei olnud veel valmis jõuludeks koju minema.

Eeva oli juba aastaid mõelnud, et lõpetab perega suhtlemise. Pere leidis, et ta võib küll ära minna, aga eeldas, et küll viha ühel hetkel lahtub ja elu läheb vanaviisi edasi. Eeva tundis end selle võrra kehvemini.

„Ma olen väärt austust ja kui ma ei saa seda oma perelt, ei tähenda see, et peaksin ennast kuidagi muutma. See on okei, kui nad ei ole mu elus.”

Tal oli tunne, nagu ta läheks iga kord, saba jalge vahel, tagasi, kuid vanad probleemid ja dünaamikad kerkivad taas üles. Ta otsustas, et ei lähe koju enne, kui ei olda valmis omavahelistele probleemidele otsa vaatama.

Kuigi Eeva on lapsest saati mõistnud, et tema iseloom ja vaated ei ühti ülejäänud pere omadega, on erinevused täiskasvanueas veelgi suuremaks, tema silmis lausa ületamatuteks kärisenud. „Minu väärtused on peres mureallikaks. Olen see *super leftist*, vegan, kuradi keskkonnakaitsjast must lammas.” Talle ei mahu pähe, et kui sõbrad, keda ta teab pea kolmkümmend aastat, austavad ja hindavad teda sellisena, nagu ta on, siis kuidas pere teda ja tema vaated tõsiselt ei võta. Otsese näitena toob ta toitumise – teda naeruvääristati endiselt ka siis, kui ta ei olnud juba aastaid liha söönud. Sellesse suhtuti üleolevalt, nagu ta ei oleks oma valikuid läbi mõelnud. „Olen kõige noorem ja mind koheldakse endiselt kui teismelist. Sõpradest on saanud mu pere. Ma olen väärt austust ja kui ma ei saa seda oma perelt, ei tähenda see, et peaksin ennast kuidagi muutma. See on okei, kui nad ei ole mu elus.”

Kuigi peres on olnud ka palju armastust ja Eeva usub, et kui ta sooviks, võetaks ta avasüli vastu, ei ole see piisav. Tema kardinaalselt erinevad vaated ja lahendamata tülid koos rikkis peredünaamikaga on tema jaoks talumatud. Ta ei näe enam vajadust üksteise eludes olla ega tegele aktiivselt suhete parandamisega. Kaks aastat tagasi lõpetas Eeva isaga suhtlemise täielikult. Enne seda ta veel proovis ühiseid tegevusi leida ja käis temaga looduses, ent isa suurenenud alkoholiilumus ning poliitilised ja maailmavaatellised erimeelsused hulpisid ikkagi pinnale. „Ühel hetkel võimise rääkida luikedest, aga teisel suutis ta ikkagi pagulased jutu sisse tuua. Ta on rassist, homofob ja islamofob, on valinud EKREt. Ma ei toeta sellist maailmavaadet, ma ei taha sellist asja oma ellu,” seletab Eeva keevaliselt.

Poliitilised ja maailmavaatellised erimeelsused on kusjuures järjest enam põhjuseks, miks laste ja vanemate vahele on kiil lõõdud. Kasvanud ekraanialeg ning

raskused TI-lõugas ja valeinformatsioonis orienteerumisel on lükanud vanema põlvkonna järjest enam paremäärmuslike vaadete rüppe. Nende lapsed on aga digitaalselt n-õ rohkem kodus, oskavad valeinfot paremini ära tunda; samuti võib juhtuda, et järeltuljev põlv on vasakpoolsem, vanemad aga konservatiivsemad.

Sotsiaalmeedias ja Redditiis propageeritakse järjest enam vanematega kontakti täieliku katkestamise strateegiat, mida soovitatakse enese hoidmiseks. Lähemalt on teemat vähe uuritud, kuid USAs tehtud küsitlustest on välja tulnud, et enam kui kolmandik täiskasvanutest on tülis oma vanema, lapse, õe-venna, vanavanema või lapselapsega. Pooled USA täiskasvanutest on tülis lähedase sugulasega, kusjuures 18% on nimetanud põhjuseks poliitilisi erimeelsusi.²

DISTANTS TEEB PILDI SELGEMAKS

Vahel ei ole aga vanemaga suhtlemise lõpetamine võimalik. **Johanna*** on suhtlust mõlema vanemaga vähendanud ja püüdnud läbikäimist ka katkestada, ent ema puhul on see eriti keeruline. Ta oli neljane, kui ema ähvardas, Johanna kaenlas, aknast alla hüpata. Ema sai abi ning ka diagnoosi – skisofreeniline psühhoos –, mis on aidanud Johannal suuremaks kasvades mõista, et see, mis toimus, ei olnud kuidagi tema süü. Lapsepõlve ja ema halvemaid episooide kirjeldab ta siiski sõnadega „hirmus” ja „arusaamatu”. Selle kõrval on sirgumist varjutanud isa kõrged ootused ja rahulolematuus. Isa ähvardus, et Johanna lõpetab nagu ema, on sügavale naha alla pugunud, enesekindlust ja hakkamasaamist häirinud.

Pärast ema teist suuremat episoodi, kui Johanna oli 11-aastane, ei pidanud isa enam vastu, vanemad lahutasid ja Johanna jäi emajuurde. See aga tähendas koolikohustuste kõrval ema eest hoolitsemist. „Mu ema ütles, et vajab mind. Ja ma andsin endast parima: ajasin teda hommikuti üles, et ta tööle läheks, ja püüdsin kuidagi motiveerida, et ta seal püsiks.” Isa teda endja juurde võtta ei saanud, sest elukoht, mida jagati uue abikaasa ja Johanna noorema vennaga, oli tihtlue. Põhikooli lõpetas ta üle noatera – keskmiselt hinne 2,8. Ema vaimse tervise halvenemise tõttu õnnestus gümnaasiumiajaks vanavanemate juurde kolida. „Mu emaema tegi mulle süüa, koristas tuba, pesi pesu – tegi kõike, mida mina olin sinamaani teinud ema jaoks. Lõpuks keegi hoolitses mu eest. See võib-olla päästis mu elu.”

Tartusse ülikooli minnes sai ta emast esimest korda päriselt eemale ja nägi olukorda pisut selgemalt. Kohates seal oma tulevast abikaasat ja nähes tema läbikäimist oma vanematega, sai ta kinnitust, et tehislikud peresuhted on võimalikud. Kehvade otsuste tagajärjel vajas ema aga raha, mida niigi õhukeste taskutega tudengil oli vähe, kuid toetamisest oli raske keelduda.

Mõned aastad tagasi sündis Johannal laps. Peres oli parasjagu käimas pärandijama, mistõttu ema teatas

Foto: Merit Kikas

Helena Aadli toimetab Värskes Rõhus proosat ja on tänulik kõikidele inimestele, kes olid loot tarbeks valmis võhivõõrale oma südant puistama.

Foto: erakõne

Mette Mari Kaljas on graafiline disainer.

ühel hetkel, et peab kogu pere tapma, et vara endale saada ja lõpuks väärikat elu elada. Jahmunud, mõistis Johanna, et peab ennast ja oma last kaitsma. Tal ei olnud enam ka aega, et ema rahamurede ja probleemidega tegeleda: „Kui ta helistab mulle ja ma ei võta vastu, siis ta helistab, helistab, helistab, teeb nii palju vastamata kõnesid, kui ta viitsib või jaksab. Ja siis võtab näiteks ühendust poliitseiga ja ütleb, et ta tütar on surnud.”

Kui ema kirjadele või kõnedele ei reageerita, hakkab ta peas kerima detailne sündmustik, mis tundub talle reaalsusena. Vahel on see lugu sellest, kuidas tulnukad on Johanna ära rõovinud või keegi on varastanud ta identiteedi ja treenin teda Venemaal snaiprints. „Olen ta numbri ära blokeerinud, aga meiliaadressi mitte ja pean talle vastama, midagigi. Ütlen tavaliselt, et sain ta kirja kätte, sest vastasel juhul ta kas võtab ühendust mu tööandjaga või võib isegi mu kohtusse kaevata. Ja siis ma pean hakkama selle jamaga tegelema.”

Ema haigus on küll tõsine, aga teisalt kasutab ta seda Johanna sõnul relvana. „Ta püüab manipuleerida sellega, et tal on nii raske. Kõik need diagnoosid, haigused ja tema ei saa mitte midagi teha! Aga ravimeid ei ole ta ka nõus võtma,” on tütar nõutu. „Alles nüüd,

kui mul on endal laps, olen hakanud aru saama, kuivõrd vale ja haige see kõik on, mida mu ema on teinud ja kuidas ma olen üles kasvanud. Lapsena pidasin seda normaalseks, arvasin, et kõigil on selline elu.” Vaatamata kõigele tajub Johanna siiski, et vanematega suhtlemise lõpetamine on tabu, inimesed vaatavad sellele viltu. Seetõttu ei maini ta seda kergekäeliselt, kuna ta ei jõua loo tagamaid jutustama hakata.

„KUI MU EMA ON KAINE, ON TA PARIM EMA MAAILMAS”

Inimesed, kellega vestlen, on tajunud, et kui nad teistele oma otsusest räägivad, siis just emaga suhtlemise katkestamist peetakse julmaks, ebaloomulikuks – kiiresti pannakse lauale asjaolu, et ta on ju sind üheksa kuud kandnud, sünnitanud, kasvatanud.

Näib aga, et isaga suhtluse lõpetamine on tava-pärasem, ehk isegi normaliseeritum (see ei tähenda muidugi, et see oleks kerge) tihtilugu ka seetõttu, mis-sugune ühiskondlik roll on isadel ja mis rolli isad end ise panevad. Jään mõtlema, kui paljudel on vedanud isaga, kes on olnud igas mõttes kohal, tundnud huvi lapse toimetuste vastu? Isaga, kes ei oleks vägivaldne või vältiv?

**Nimi on allika palvel muudetud.*

Vaatamata sellele, et suhete lõpetamine võib olla raske või ebaloomulik, toovad pea kõik täiskasvanud lapsed välja, et suhtlemise katkestamine on nende vaimsele tervisele hästi mõjunud. Üksikemaga üles kasvanud **Liisa*** pidi 11-aastaselt tööle minema, et kommunaale maksta. Teismelisena hakkas ta ohtlike olukordi otsima, et mõtted keerulistelt kodustelt oludelt eemale viia. Nii mõnedki juhtumised on ta ajusoppi väikesesse kirstukesse pakkinud ja silma alt ära pannud. Viimasel ajal iga nädal terapeudikabinetti külastades on ta jõudnud tõdemuseni, et suur osa tema probleemide juurpõhjustest peitubki lapsepõlves, kui labane see ka poleks. Nii avastaski Liisa, et kuigi ta on emale lapsepõlves toimunu andestanud ja viha temas eileidu, on ta sügavalt pettunud, et ema oli see, kes lasi tal end ebatavalistes oludesse panna.

See mõistmine tegi suhte veelgi vaevalisemaks. Aina raskem oli taluda ema emotsionaalsel ebaküpsust, tema soovi piirata Liisa suhtlust isaga ja südapäeva nihkunud purjus peaga tehtud kõnesid. Ta mõistis, et ema küll ütleb, et tegeleb oma probleemidega, aga tegelikult ta lihtsalt eeldab, et probleem läheb ära, kui ta on piisavalt õnnelik. Ühel reisiril olles võttis Liisa mere ääres arvuti lahti ja kirjutas emale kirja, selgitades oma vaatenurka ja paludes mitte ühendust võtta. Ta esitas ultimaatumi: kui ema tahab temaga suhelda, peab ta oma probleemidega päriselt tegelema. „Mu vaimne tervis on läinud pärast suhtlemise lõpetamist kordades paremaks. Tunnen, et pean ennast praegu kaitsma.”

Kliiniline psühholoog ja sel teemal mitu raamatut kirjutanud **Joshua Coleman**³ toob samuti välja, et suhete katkestamine on katse vähendada vanema jätkuvat mõju täiskasvanud lapsele. Ka tema kogemuse kohaselt on suhtlemise lõpetamine laste jaoks valus, ent seda peetakse sageli ainsaks võimaluseks, kuidas elu enda kätteesse võtta. Selleks aga, et uuesti suhtlema hakata, peab laps olema tema sõnul kindel, et kui vanemaga leppimine on halb mõte, siis on võimalik taas suhe katkestada.

Coleman aitab oma töös vanemaid, kelle laps on nendega suhtlemise lõpetanud, ent tegeleb ka vanemate ja laste lepitamisega. Tema väitel on lepitamisprotsess mõlema poole jaoks äärmiselt raske. Täiskasvanud lapsel on keeruline riskida ja avada oma tundeid inimesele, kes on talle kannatusi põhjustanud. Vanemal on aga keeruline tunnista, et ta on oma last sügavalt haavanud, reetnud või alt vedanud. Coleman nendib, et see on seda väärt, kui mõlemad suudavad end teineteise kingadesse panna. Lepitust peaks aga algama vanemast. Vanemal tuleks anda lapsele ruumi ja aega, et rääkida, miks oli tarvis suhted katkestada; vanem peab taluma valu, kurbust ja süütunnet, peab lapsele kaasa tundma, peegeldama. Coleman kohaselt on tema ülesanne suunata vanem eemale kaitsesse minemisest, ratsionaliseerimisest, lapse või kellegi teise süüdistamisest.

KUIDAS TÜHMIKKU TÄITA?

Tõenäoliselt püüavad paljud vanemad luua teadlikult oma lastele paremat lapsepõlve, kui oli neil endil. Kuuldud lugudest ilmneb, et vanemad, kellel on olnud äärmiselt keeruline lapsepõlv, ei pruugi oma järglaste muresid tõsiselt võtta. Seda seetõttu, et võrreldes kohutavat millegi veel kohutavamaga, muutub kohutav täitsa okeiks, talutavaks. Nii võivad vanemad oma laste kannatuste suhtes pimedad olla.

Ka toksilise vanema oma aldat eemaldamine võib tekitada ellu tühimiku, mida on raske täita. Kui uurisin lastelt, mida nad teevad, et end hoida, end n-õ ise kasvatada (ingl *self-parenting*), tüid pea kõik esimese asjana välja teraapia. Tihti on vanemaga distantsi loomine, olukorra aktsepteerimine ja suhtlemisse pausi tegemise otsus saanud alguse just sellest. Individuaalteraapia kõrval rõhutatakse ka tugigruppe, tugeva kogukonna ja sõprade olulisust, enesega hellalt suhtlemist ja enda toetamist. Need, kes on ise lapse saanud, leiavad oma lapse kasvatamisest ja uute kasvatusteadmist rakendamisest tervendavat.

Otsus suhted katkestada teeb enamasti elu keerulisemaks, esile võivad kerkida ootamatud tunded, tõenäoliselt peab midagi lappima hakkama. See võib aga olla ühele poolele äärmiselt vajalik, isegi ainuõige samm. Kui laps on oma vanemaga suhtlemise lõpetanud, on sellel tõenäoliselt vägagi mõjuv põhjus.

¹ Mia rõhutab hiljutil oloodud rahvaalgatuse „kaotada laste vastu toime pandud seksuaalkuritegude aegumise ajaline piir ja määrata ohvritele hüvitus” olulisust.
² Osborne, S. 2026. ¹ I feel like I'm losing her": the families torn apart by older relatives going far right. – The Guardian, 18.04.
³ Coleman, J. 2024. Rules of estrangement: Why adult children cut ties & how to heal the conflict. Random House.

Elust Eestis neil aegadel

2026. aasta „Eesti lugudest” joonistub eriliselt välja kogukondlikkus, kuid ühtse joonena jooksevad filmidest läbi ka kaasaegne mehelikkus, (alternatiiv)kultuurielu, sport ja lõimumine.

Piia Õunpuu

Nii saab lühifilmide vahendusel tutvuda Tartu mälu-mänguritega, uue pungipõlvkonnaga, noorte korvpalluritega Tallinnas, avastada Narva kunstiresidentuuri ja näha, kuidas suheldakse maaväliste olenditega. Kaheksast lühifilmist kaks on portreefilmid: „Päeva-piltnik” fotograaf **Erlend Štaubist** ja „Igvavene võitlus” missiooniveteran **Aleksandrist**.

INIMESEL PEAB HOBI OLEMA

Jaak Kilmi ja **Andres Keil** keskenduvad oma filmis „Ära sega, ma mõtlen!” rahvusspordi mõõtmeid võtvale mälumänguplahvatusesele, vaadeldes Tartu kilvareid, kes käivad pea iga päev mõnel seltskondlikul mälumängul.

Film kulgebki ühelt publi- ja mänguõhult teisele, ja-lutab peategelastega läbi Tartu õhtupimeduse. Üksikud katked küsimustest ja vastuste arutlusest jäävad tagaplaanile ning isegi osalejate rõõm järjekordses karikavõidust filmi lõpus tundub üürlike. Pigem on mälu-mäng lihtsalt hea ettekäänd, et sõpradega regulaarselt kokku saada ja ölut juua, ikkagi kultuurne tegevus!

Teisalt on meeste (ja eriti just eakate) üksildus palju-räägitud probleem. Kui mälumäng on see, mis ajab inimesed kodust välja ja hoiab lisaks hallidele ajurakudele ka sotsiaalseid vestluskatkega, mis sedastab, kui „äge see on, et see ufoteema on tulnud praegu”.

Kokku tullakse ka **Sten Haljaku** ja **Johan Huimerina** filmis „Maarjamaa salatoimikud”, kuid siin on kata-lüsaatoriks hoopis vahendatud kohtumine maaväliste olenditega. Ühegi kohtumisõhult osalejaga otse siiski juttu ei tehta, seega peab kommentaarina pirduma vaid pealtkuuldud vestluskatkega, mis sedastab, kui „äge see on, et see ufoteema on tulnud praegu”.

Kui seltskondlikud mälumängud eeldatavasti rikastavad osalejate maailmapilti kasvõi mõne kasutu faktiteadmise, siis ufokogukonnaga liitumine võib tekitada ühtsustunde varjus hoopis kõlakambri efekti. Filmis on pikitud organiseeritud ürituse vahele teisi tulnukalugusid. Liiatigi ei ole need vaid üksikute eraklike huviliste lood, kelle võiks lihtsalt uhuhuullukesteks tembeldata, vaid oma kohtumist maaväliste olenditega Raadiomaja katusel jagab näiteks **Ivo Linna**. Vaatajale jääb võimalus (või kohustus?) ise hinnang anda, kui äge see ufoteema siis on.

SPORT TEEB MEHEST INIMESE

Kontrastina vaikeatele olengutele on **Kullar Viimse** portree fotograaf Erlend Štaubist testosteroonirohke rännak mõõda punaseid vaipasid, viies vaataja nii PÖFFile, presidendi vastuvõtule kui ka Cannes'i filmifestivalile. Štaub on julgustavalt karismaatiline partner neile, kes tema kaamera ees poseerivad, nähes samal ajal vaeva kaadrite ülesseadmise, ideaalse teostuse ja kiire järeltõtlusega.

Pooletunnise filmi sisse mahub lisaks glamuurile ka rohkest kaadreid koduses jõusaalis lihased pumpavast piltnikust. Fotograafitöö on füüsiline ja valmisolek selleks oluline, teisalt on intensiivne trenn mehe jaoks viis muu elu pingeid maha laadida. Seejuures jäävad vaimse tervise ja keerulise lapsepõlve teemad vaid õrnalt markerituks. Kui saaks veeta Štaubiga veel paarikümend minutit, siis ehk pääseks ka siiruseni, mis kõvatamise ja glamuurikorra all vast peidus on?

Sport, liikumine ning moel või teisel traumadest tervenemine on olulisel kohal ka Aleksandri elus, millele keskendub **Erik Tikani** film „Igvavene võitlus”. Aleksandr on missiooniveteran, kelle karjäär tegev-vaelasena Afganistanis on lõppenud ning kes treenib nüüd juhtimiskoolitajana Eesti töökollektiive. Nii saab sõjakogemus teise vormi ja annab Aleksandri-le võimaluse uueks karjääriks, sarnaselt Erlendiga on ta *self-made man*. Kaitsevägi on oluline ka Štaubi kujunemisel, mis sedastab, mis sedastab, kui hoopis temast missioonisõdur saanud.

ÜLESKASVAMISE LOOD

Lõimimistemaatika kannavad selleaastases valikus kaks filmi, mille keskmes on noorte neidude lood. **Janek Murd** jälgib oma debüütfilmis „Meie” korvpallimeeskonda, kus saavad kokku eesti ja vene noorsportlased. Tõtt-öelda on eesti ja vene tüdrukute samas meeskonnas mängimine lihtsalt sujuv taustafoon. Siin-seal tõlgendatakse üksteise juttu, aga rahvus ei tundu nende endi jaoks defineeriv teema.

Pigem on oluline enese nägemine korvpallurina ning võimalus võistelda edasi isegi siis, kui treenerid meeskonna juurest lahkuvad. Mõne teise režissööri käe all oleks see isegi võinud olla päevakajaline kom-

mentaar treeneritööle ja selleks valitud meetoditele, kuid Murd toob esiplaanile teismeliste süütava tahte sportida.

Tunduvalt valusam vaatamine on Eestis kahe ukraina tüdruku elu jälgiv „Kadunud tähed”. Režissöör **Katrina Lehismäe** on jäädvustanud lähedalt siin uut elu alustanud **Maša** ja **Saša** hetki sõjatraumast taastudes igapäevaelu rütmide leidmisel. Tabavamad on isegi need momendid, kus emotsioonid niivõrd välja ei paista – peategelased on üksinda kaadris ja kuigi ruumis viibib teisi, jääb keskseks motiiviks üksindus.

PUNK JA KUNST

Alexandra Pärna „Narva Veneetsia” annab lõimimisele väljastpoolt vaataja perspektiivi. Film keskmes on kolm kunstnikku, kes osalevad Narva kunstiresidentuuris eesmärgiga luua teosed, mis tõukuvad kohaliku suvilapiirkonna elust. Sealsete elanikega vesteldes pörkuvad aga võõraste eelarvamused ja pikaaegsete residentide argine tegelikkus.

Näiteks hispaania kunstnik **Javier Mars** loodab avastada veeäärse elu müüdloomet, kuid kohalikke mehi huvitab hoopis rohkem puht tehniliselt see agregaat, millega ta püüab veevaluseid helisid. Lõpuks sünnib kõige kiuste siiski kunstiprojekt, mille (ilmselt) kunstikauged kohalikud vapralt kaasa teevad. Isetekkeline lastelaager ja garaažiesine saunaõhtu on küll selgemad ajaveetmisviisid kui kunstirännak, aga südantsoojendav oli näha, kui varmalt võõrana näiva kunstisündmusega kaasa mindi.

Toredalt avatud suhtumisega on ka Püssi alevi kohalikud nende õuele tekkinud pungifestivali suhtes **Ivar Murdi** ja **Taavi Aruse** filmis „Kõik teevad kõike vaesiti”. Isetegevuskultuur on taastärkava pungskeene edasiviiv jõud ning kogukondlikki niit jookseb sellestki filmist läbi, olgu siis festivali korraldamisel või ülase keskuse tegevuses.

On see programmi kuraatorite töö või hoopis režissööride huvide peegeldus neil aegadel, aga 2026. aasta „Eesti lood” rõhutavad selgelt, et end midu suurteks individualistideks pidavad eestlased vajavad enda ümber selts- ja kogukonda.

▲ 2026. aasta „Eesti lood” näitavad, et end individualistideks pidavad eestlased vajavad selts- ja kogukonda. Kaadrid filmidest / ERRI pressimaterjalid.

Piia Õunpuu on emaduspuhkusel ja kavatses selle aja jooksul väga palju telekat vaadata.

Tuha all on tunda hõõgumist. Kas küpseb seal kartul?

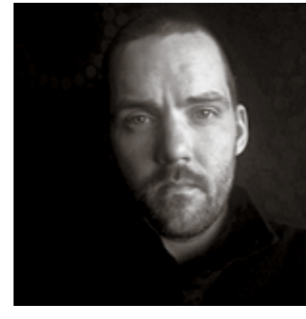
Ei! Hõõgumas on viis eripalgelist Eestis valminud lühifilmi.

Vaatas **Joosep Ehasalu** „Numbrituba” intrigeeris mind juba varem, sest 2025. aasta PÖFFi ajal eemaldas režissöör **Silvia Lorenzi** oma filmi võistlusprogrammist. Lühifilmide kasseti „Tuli tuha all” esimeses loos kiigatakse ühe õhtu jook-sul hotellitubadesse, kus avaneb inimeste galerii. Igal külalisel on vaka all mingi saladus või mure, millest hargnevad vaataja jaoks mikronarratiivid, mõni huvitavam kui teine. Itaaliast pärit Lorenzi on öelnud, et idee tekkiski hotellis, püüdes toonase silmarõõmuga ette kujutada, kes võiks elada nende kõrvaltubades. Tegevuspaik on geograafiliselt ebamäärane, kuigi hotelli multikultuurne seltskond võiks esindada vabalt ka tänapäeva Tallinna üha kihilisemat linnapilti, kus on segunenud eestlased ja välismaalased. Tõlgendamisruumi on küllaga: koridoride spetsiifiline oranž toonaalus tekitab õnnsa tunde ning hotellitubades, eriti tühjades, on tajutav elu mõõdumise ja unustusese vajumise paratamatus, võib-olla koputab uksele isegi maailmalõpp? Tegevuspaika võiks tõlgendada vabalt teadvusele tärpanud entiteedina, kes külastajaid neelab, seedib ja väljutab – ühele liiga pikaks jäänud kliendile antakse isegi konkreetne vihje, et on aeg koju minna.

Suitsuhägu romantiseeriv õhkkond meenutab stiililt **Wong-Kar Wai** filme, vist seetõttu, et ta on meister poeesia ja laheduse sidumises. „Numbritoas” selle punutiseni (veel) ei küündita. On stseen, mille esitus mõjub tehniliku ja ebakindlana, tõmmates hoolikalt loodud atmosfäärit välja. Üks selline koht on kohe filmi alguses, mille oleks võinud vabalt välja mängida sõnadeta, kuna filmikeele kaudu on kõik niigi selge.

Päris tuleleegiks seda kassetti nimetada ei saa, aga kolle on mitmekesine ja väärt väetis meie filmi tulevikule.

▲ Anna Hints ja Tushar Prakash „Sannapäivas” luuakse aegruum, kus on aega mõelda ja tunda, mis võib tekitada vaatajas tugeva sisemise liikumise. Kaader filmist / Stellar Film

Joosep Ehasalu uurib post-puritaanlike küpsiseretsepti neosiira diskursuse raamistikus.

On olukordi, mis mõjuvad ebausutava ja istutatuna, kus tempo huvides on mindud kõige otsemat teed, näiteks paelte sidumise stseen ülimalt kahtlase kamba kõrval. Eriti veel kui varem on sama jõuk kehtestatud ohtliku ja ebameeldivana, rõhuasetuseks jõuguliikme mahlane tatilärakas. See paneb kahtlema, kas tegelased on ikka lihast ja luust inimesed või pelgalt etturid, keda filmitegija jumalik käsi taevast juhib. Katartiline lõpplahendus pole õnneks üleapakuut ega too suurejoonelist muutust, vaid pigem pisikese mõistmuse, teekond selleni on aga liiga kiirustatud, pisarad ei jõua õieti maandudagi, kui jooksma hakkavad lõputiitrid. Aeg pressib peale.

SISEMINE LIIKUMINE

Pärast „Stiinat” ootavad saun ja hingetõmbepaus – **Anna Hints** ja **Tushar Prakash** „Sannapäiv”. Rohelus, loodus, töö, kaks meest suitsusaunas – Eesti kvintessents, kuigi väikese lisamaasikaga. Suurt lugu siin pole, on jällegi atmosfäär ja vihast väljavaljutud intiimsus. Tekitatakse aegruum, kus on aega mõelda ja tunda, mõnel võib suitsuigavgi hakata, sest mida on ikka üllatavat suitsusaunas käimises?

Ometi käivitas film minus sisemise liikumise. Stimulatsioon puudusdest uitama asunud aju hakkas mõtlema piiridele ja konstruktsioonidele, mis on läbi aegade meesvevahelisi sõprussuhteid kammitsevad, äratades lõpuks ühe isikliku mälestuse. Kunagi ammu, kui olin kuski kümneaastane, läks üks kaallis saanud sõber välismaale elama, mis muidugi kurvastas mind. Ühel hetkel jõudis minuni tema foto, mis seisis mõnda aega mälestusena süütult mu kirjutuslaual. Kui minust mõni aasta vanem sugulane seda nägi, ei hoidnud ta ennast tagasi ja pani mulle külge rasvase P-tähega sildi. Hõikas seda isegi üle Viru tänava.

See tekitas segaseid tundeid, mõistagi peitsin pil-di ära. Aegamisi tegin ennast mõnevõrra kalgimaks, tõenäoliselt halvustasin ise samamoodi mõnd klassikaaslast ja mõtteliselt oli see foto saanud tuhaks. Sarnane õrnuse piiridega kompamine käib „Sannapäivas”. Mida sellest välja lugeda, see jääb vaataja otsustada. Lõpuks on loodusel, saunal ja tiigil hinnangu-gust ja siltidest ükskõik. Oleme kuulnud, et õrnus ei muuda meest automaatselt nõrgaks, nüüd vähemalt ka aimame, miks.

VÄESTAV KAAMERA

Tuha all on veel India prügimägi. „Pimeala” skaalad muutuvad, inimesest saab sipelgas ning sellega ka-haneb justkui ka tema väärtus. Prügimäelt leiame Surya-nimelise noore tüdruku, põhimõtteliselt lapse, keda isa üritab mehele panna. Filmis on tugevalt ja teadlikult välja joonistunud mitu telge. Loos on selge filosoofil-ne/eetiline külg, mis keskendub vaatamisega seotud võimusuhetele, ning narratiivne pool, isikutasandil hargnev emotsionaalne lugu Surya võimetusest enda elukäiku juhtida ja tema isa kahetsusväärsest otsu-sest, millega peret üal pidada. Need teljed on osavalt omavahel põimunud.

Lugu paneb proovile nii publiku, filmitegijate kui ka filmis olevate inimeste vastutustunde seoses sel-lega, mida nad näevad. Prügimäed on ju visuaalselt muljetavaldavad, teisalt kerib üles süütunne enda privileegirühma ja meie elukeskkonna puhtuse pärast. **Werner Herzogi** kritiseeriti, kui ta tuli lagedale filmiga

„Pimeduse õppetunni” – enda tõlgendusega Iraagi sõja laastatud naftaväljadest ja postapokalüptilisest põlevast maastikust. Tema kaitses seda kui oma ekstaatilist tõde, „hävingu sümfooniat”.

Muidugi polnud Herzogi filmis ühtki äratuntavat ini-mest, olid ainult inimtegevuse tagajärjed, mis teeb „Pimealast” palju ohtlikuma eetilise miinivälja. Eriti veel, kuna tegemist on hübridifilmiga, probleem on päris ning filmis osalevad näitlejad on pärit kõnealusest keskkonnast. Ilmselgelt on Hints ja Prakash sellest õhust ning oma vastutusest teadlikud, nad ei tee „vae-suse sümfooniat”.

Surya leiab prügimäelt fotoaparaadi, mis teda väes-tab. Näeme, et ekspluateerimise kõrval võib kaame-rast ka kasu olla, sellega saab teha nähtavaks oma saatusekaaslaste kannatusi. Filmi lõpuks saab apa-raadist lausa Surya enesekaitsevahend, kaamera pöö-ratakse ümber, ekspluateerija vastu, selle sähviv lamp pimestab – filmi narratiiv ja filosoofia jooksevad kokku sidusaks tervikuks. Kunstilises mõttes tekitab lõpu-stseen toonaalset dissonantsi, eriti kuna kogu ülejäänud film on sedavõrd tõsine ja immerssiivne. Lõpunaod mõ-juvad karikatuursetena, muutes filmi justkui iseene-se paroodiaks, kuigi on selge, mida filmitegijad taotlevad. Paratamatult tekib küsimus, mis saab Suryast pärast tema vastupanusuhvatust.

Kaameral ja keskkonnal on õnneks ka päriseluline seos. Kuuldavasti tehakse koostööd kohalike vaba-ühendustega, et pakkuda Surya-ga sarnases olukorras olevatele tüdrukutele võimalust teostada end kunsti ja filmi kaudu. Just sellise koostööga leiti ka „Pimeala” näitleja. Nii et kaamera ei piirdu ainult filmimaailmaga, tal on oma funktsioon ja vägi ka sellest väljaspool.

TÕESEM REAALSUS

Kasseti viimane lugu, **Katarina Aule** „Leivalaul” ei võta ennast liiga tõsiselt ning lõpuks saab ka nalja, kuigi üpris tumedat. 19. sajandisse kanalub raadio-jaam, mida kitsikuses elav perekond kuuleb halli-tanud leiba süües. Stsenaarium on kontseptuaalselt ja rütmilt tugev, kohe hargneb intriigi, tegelastes paljastatud uudishimu ja ahnus ning see kõik kul-mineerub intellektuaalselt kõditava lõpunaodiga. Žanriliselt segunevad vahel, ajaloofilm, absurdihuu-mor, õudus.

Kahe reaalsuse vahel paiknev ebakonventsionaal-ne lugu võimaldab tegijatel teadlikult vormida liial-dada. Heliga on antud edasi leiva hallutsinogeenset mõjusfääri, lainuruga kaamera moonutab tegelas-te nägusid ja ruumi, pilt nõretab digitaalsusest. Vi-deoefektid, tegevuspaigad, kostüümid, valgus, kõik elemendid osutavad maailma tehnilikkusele, mis on ka ajatasandi kokkupõrkes küll õigustatud, aga nõrgestab filmi üleloomulikke elemente – kui kõik on nihkes, pole seda õieti miski.

Kui nende lühifilmide põhjal Eesti kinokunsti lähi-tuleviku suundi ennustada, võib oodata Žanrimän-ges, sotsiaalselt tunnlikke ja silmi avada linatõeseid, samuti Eesti elu tõesemalt representeerivad lugu-sid („Stiina” autorilt Elisabeth Kužovnikult on oodata täispikka filmi, mille keskmes on üks eestivene pere). Üha enam trügib sisse välisilm, kuid kuhugi pole siiski kadunud ka poeesia. Päris tuleleegiks seda kassetti nimetada ei saa, aga kolle on mitmekesine ja väärt väetis meie filmi tulevikule.

3 LAVA

2 PÄEVA

Paavli Festival 2026

ANS.ANDUR ★ GØK2 ★ LOKA (FI)

METROPOL ★ MIHKEL KUUSK ★ NO1R

NOORED JA NÄLJASED ★ TOWN FLESH

VALGE TÜDRUK ★ WINNY PUHH

ZEBRA ISLAND (COMEBACK)

CELESTICA B2B WHITE GLOSS ★ IUNSU B2B FAKE VERSACE

MIA B2B KLAUS JANCIS ★ LAUREL 2 B2B LUUREL VARAS

MHKL X JOJO X ELEKTRÖÖNIKA X WILL X LÖUKII

CT VENOM B2B ALEXANDRA ★ TANEL B2B JAAN

+

JAURU- JA TANTSUPIDU

NING PALJU MUUD

PAAVLI KULTUURIVABRIK
5. - 6. JUUNI

Viktor's Joy – Cold River Souvenirs

(Grainy Records, 2026)

Sume sametine kitarr ja merekohin maalivad murtud südamelele pühendatud helikogumi – rambivalgusesse on ennast sättinud Berliinis tegutsev ja igati lummas Viktor's Joy, kodanikunimega Kaarel Malken. Märtsi lõpus ilmunud kauamängiv „Cold River Souvenirs“, mis on sentimentaalne ja mälestustes uitav, mõjub kui ununenud tunnetes alasti suplemine. Haavatav, kuid läbinisti asjas sees. Akustiline kidra embab õrnalt maheda sügava tämbriiga esitatud luulet, mis vestab meile argimuredest ja –rõõmudest, siiralt. Siin–seal laiendavad helipaletti sordiiniga vaskpuhkpillid ja unenäolised klaverimotiivid.

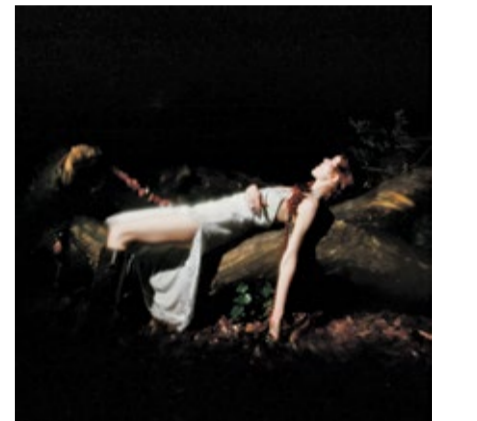
●●●●○
Kuulas Uku Õunapuu

Oma lihtsuses mõjub album parimas mõttes koduse ja ajatuna, tunne, mis iga kuulamisega ka kasvab. Meenub Coheni „Songs of Love and Hate“. Oma lugudes kasutab Malken pintslitena argielus kohatud karaktereid, maalides läbi nende olustikku. Kui oled end juba tundeisse unustanud, kõlavad muu hulgas sõnad: „My mother was German, my dad is South Korean so no, I'm not Chinese.“ Avaldub artisti kelmikus ning kõik on ühtäkki selge ja loogiline. Vaatamata sellele mõjuvad tekstid hetkiti sedavõrd isiklikult, et tunnen, nagu need polekski mõeldud kellegi kõrvadele, vaid läbi juhu sahtlipõhjust avastatud ning avallikuse ette sattunud. Õrn, põhjatult ilus, haavatav.

Midagi uuenduslikku ja eripärast tehnilise poole pealt välja noppida ei oskaski. Otsene vajadus selleks ka puudub, sest muusika on ilus juba oma lihtsuses. Viktor's Joy loodud maailm on ainulaadne ja oluline. Muusika lõppedes jään seda igatsema ning ootan juba järgmist kohtumist, nagu vana armsa sõbraga. Kuigi albumi sisuline ajaline on parajalt sassis, on „Cold River Souvenirs“ aus, rahustav ning oma parimas mõttes kohati kummuline – saadan selle südamevalus ja unevõlgades vaevlevatele sõpradele.

Ramilda – Cracked

(Scrawl World, 2026)

●●●●○
Kuulas Valner Valme

Aa, okei, ma siin tantsin arhitektuurijäälle. Samas, skulptuurid ei pruugi ju olla asjad, mida saad katsuda. Tšellotõmbed London Townist.

Kui muusika on dramaatiline, loob atmosfääri ja joonistab meeleolusid, siis öeldakse selle kohta tavaliselt „filmilik“ – jättes vahel küsimata, mida see muusika ilma filmita teeb või mis filmižanrisse kõnealune lugu või album heliribaks sobida võiks. Eesti päritolu Londonis elava eksperimentaaltsellisti Kirke Grossi debüüt–EP puhul lülitan filmifantaasiad välja ja püüan aru saada, mida teos ise ütleb.

Varem avaldatud pala „Broken“ on petteomanööver – hoogsad tõmbed, unistav vokalis ja klassikaline meloodia ei esinda küll tšempiontsellistide Gautier Capuçon'i või Yo–Yo Ma akadeemilisust, aga erineb ülejäänud plaadi hämaratest radadest tublisti. Nimiloost avapala toob meelde pigem Sunn O))) manava drone'i ja „Reverie“ kutsus välja „Shadows of

the Suni“ aegse Ulveri. Ambient meta!iga suhestub Ramilda esteetika poolest, produktiooni rõhkude ja värvide kaudu – autor näitab siiski eksperimentaalse tšellokunsti võimalusi. Tähtsaks elemendiks õhku värelema, tõmbab need siis tume–da, jämeda joonega alla. Mängib kajade ja ruumiga, töötleb helisid elektrooniliselt ja lisab põhja prõmisevaid basse. Kohati löikab Gross poognaga õhku nähtavaid trajektore – raskeid, minimalistlikke meloodiaid, mille puhul kujunevad tähtsaimateks saund ning helide paigutus.

Kui kuulaja peab tõekesti hakkab seda plaati kuulates jooksma mõni film, siis midugi ei tasu silmi lahti teha, ent minu jaoks on need kuus lugu pigem 3D–heliskulptuurid. Vaatad ühe nurga alt ja teise nurga alt ning silmanurgast tundub, et kurat, see kuju liigutab. Vaatad uuesti, vist oli silmapete. Põõrad selja, ikka liigutab.

Florian Wahl – Rongisõit

(Kurvad Uudised, 2026)

Kõrgema järgu ääreaadlik Florian andis välja uue plaadi, mis on kõike muud kui plaat. Just selles seisnebki teose kunstiline väärtus. Rahvas ütleb:

Esimene lugu, pealkirjaga „N.A.T.S.“, on labane sõnamäng, mis ei maandu erinevalt tõelisest kassist käppadele. Nagu vaataks mõnd JREGI videot, mille huumor on ajas tagasi rännanud ja leidnud oma koha aastas 2015. Edgy! 8. klassi poiste riie–tusruumi tasemel poliitkommentaari ja holokaustinaljad. Oeh.

Aga see, mis järgneb, on hoopis teine cooper. 19 minuti pikune raadioteatrilavastus, mille käigus sõidavad tuntud saate–juhjad, poliitikud, filosoofid, kultuuritegelased ja suunamudijad rongiga liinil Tallinn–Tapa–Tartu–Moskva–Siber–Nürnberg–Berghain–põrgu. Me teame hästi, kelle hogrammid teoses kõnelevad, süvavõltsingud on vägagi oskuslikult tehtud (isegi Sauroni oma). Äratundmisrõõmu ja ootamatusi jagub küll ja veel. Tegemine on tõenäoliselt kõige suurema meediumite ja pa–

radigmade murdmisega Eesti muusika lähiajaloo. „Album“, „EP“, „singel“ on maha põletatud ning asemele on ehitatud uus hübriidne hüpertsatiiriline helifaaliformaat, mis ühendab endas klassikalise rongisõidulaulu, kuuldemängu, meemid ja postmuusika. Black Mirror Rokki.

See pole muusika, see on meelelahutus. Sisu ja metatasa–sand on kõrgema pilootaži teemad. Või siis madalama, raske öelda. Aga meelit ta lahutab ja uudne ta on. Kõige raskemaks teebki olukorra see, et Florian on netikultuuris üles kasvanud millennial, mina aga Gen Z esindaja. Albumi kuulamine on enam–vähem nagu vaatataks aastal 2026 Filthy Franki videoid. Päril halb. Aga nagu ilmestub rongijuhit Jürksi anekdootidest või Potsataja ja Gena vahelisest noorteslängis dialoogist, mis tekitasid küll sellise tunde, et tahaks pead vastu seinu peksta, mõjub Floriani teos postirooniliselt tasandil geniaalse kommentaarina. Ligma balls. Väärt kuulamine.

Hypnosis Negative – viu/vviu

(2026)

●●●●○
Kuulas Mihkel Braun

Tantsuks mängitud pärimusmuusika plaadistamine on riskantne ettevõtmine. Kodus kuulates ei pruugi ta anda edasi magneetilist efekti, mis tekib kergesti Viljandi folgi hiilsõntuse tantsumaja melus. Vilunud moosekantidena on Katarina Tirmaste ja Alan Mackie sest tasahilju varitsevast madalikust õnneks teadlikud ning hoiavad läbi kahe rööbiti ilmunud EP kulgevat „tantsulaeva“ kindlal kursil.

Duo nõksuks musitseerimisel on tantsuviiside põimimine uueaegsete võimalustega. See pole midugi revolutsiooniline, siinne folktroonikaskeene õitseb jõudsalt. HNI nišiks saab aga pidada alalhoidlikkust; vana viis saab värske ylekuue, ent jääb selle all äratuntavaks. Väga hea, pärimus ei vajagi alati radikaalset uutmist.

„viu“ algab ettevaatlikult noodil. Lausa liiga ettevaatlikul, kuivõrd kaks esilugu mõjuvad kangesti šabloonselt (kujutlege keskmist folgpala suvekontserdil). Õnneks muutub helipilt

peatselt ning „230“ kulminatsioon koostame osavalt paigutat folkroklikku kytet. Ka traditsioonilist laadi lõppupalad „Night owl“ ja „Suislepa poika“ on huvitavad, pannes tahes–tahtmata käte–jalgedega rytmi taguma ja näidates selgelt, et ansambel ei vaja õnnestumiseks moodsaid tuleid–vilesid. „vviu“ on juba yhtlasema minekuga, hoogsam ja mõjub enesekindlamalt. Hanna–Reet Ruuliga kenasti yhte lauldud–mängitud „Musumaiaas“ on lustakas (nigu säändse pealkirjaga laul olema peaks) ja tekitab tantsupõrandal keerlemise tunde isegi kontoritooli istudes. „Lost girl“ jällegi võngub sekluslikult HNI debyytplaadilt tuttavatel angloameerikaliku rahvamusatraditsiooni radadel, pakudes eesti lugude juurde hyva kirevust. Kui „Tori kõrtsi tondilugu“ hõljub kurjakuuluta–vast tiitlist hoolimata hoopiski kergelt ja muretu, siis rokiileel nootidele lõpetav „Peoleo“ paneb plaadile jõulise punkti – igati kohane, kuna samanimelise tsirgu kutsehyye ongi kaunis kare.

●●●●○
suurepärase

●●●●○
väga hea

●●●○○
hea

●●○○○
mittemidagiütev

●○○○○
halb

Eestlaste loodustunnetusest popmuusikas. Ökokriitiline vaade eurolauludele

Eesti Eurovisiooni repertuaar, kus korduvad nii mere- kui ka metsamotiivid, peegeldab rahvuse kollektiivset kujutlusruumi.

Eiko Ojala

Müürilehe ja keskkonnanäjaloo keskuse KAJAK koostöös sündinud rubriik toob kokku kaks sageli eraldi eksisteerivat teemat: ajaloo ja keskkonna. Igas loos meenutavad keskkonnanäjaloo autorid mõnda minevikuseika, millel on tulevikule palju õelda.

Pole liialdus väita, et Eesti identiteet on kujunenud kihlise kooslusena, milles põimuvad loodus, ajalugu ja kultuur. **Marek Tamm** on osutanud, et meie rahvusmuüti ei ole loonud niivõrd teadlased, kui võrd loovisikud, sealhulgas kirjanikud ja muusikud.¹ See seletab, miks meie arusaam endast avaldub kõige kõnekamalt just kultuuri poeetilistes ja muusikalistes vormides, kus keel ja loodus on lahutamatu põimunud.

Usun, et looduslähedus on mingil kujul oluline meist igapäevase enesemääratluses. Kas näiteks soome-ugri tunnetusele omane küti ja korilase arhailine elulaad, mida iseloomustab hooajaline liikumine, ei avaldu praegu mitte eestlase pendeldamises linnakorterite ja maakodu vahel, nagu leiab **Valdur Mikita**? Selle põhjusi ei tasu otsida üksnes kaugest ajaloost, vaid ka kaasaegsete väärtushinnangute kujunemisest. Nagu näitavad **Atko Remmel** ja **Tõnno Jonuks**, ei ole „metsarahva“ narratiiv ajatu ega iseenesestmõistetav, vaid pigem hiline ja laenatud.²

Rahvusliku müüdi kujunemisel on keskne roll kahel looduslikul kujundil: metsal ja merel. Kui varasemas talupojakultuuris oli loodus eelkõige praktiline elukeskkond, siis baltisaksa estofiilide vahendusel lisandus sellele romantiline looduskäsitlus. 1920. aastatel hakati metsaga seostama kestvust ning vaimset ja füüsilist tervist, merega aga avarust ja euroopalikku progressi. Muutus ka rahvuslik enesekuvand. Kui 19. sajandi lõpus püüeldi Euroopa kõrgkultuuri poole, siis 1920. aastatel tõusis esile noorele riigile omane vaprast sõdalase ideaal, mis saksa rahvusromantismi mõjul sidus rahvust looduse ja maaga. Kuid seda, et loodusrahva idee ei olnud rahvusluse varases faasis kesk-

soomeugriilikult poeetilisele kihile, mis on nüüdseks eestlaste seas ka settinud. See viitab, et loodusrahva narratiiv ei ole olnud pidev ja katkematu, vaid elavneb eeskätt hetkedel, mil ühiskond vajab uusi viise enda määratlemiseks.

LOODUS KUI TUNNE

Kõigest eelnevast ei ole jäänud puutumata ka popmuusika, mida esindab siin oma piiratuses Eurovisiooni lauluvõistlus, tuues esile küll pigem kultuurihoovuste pindmised kihid, kuid peegeldades samas rahvuse kollektiivset kujutlusruumi. Lennart Meri kirjutab „Hõbevalges“: „Meri kuuleb, mets mõistab.“³ **Ott Lepandi** laul „Kuula“ kordab **Aapo Ilvese** sõnadega aastakümneid hiljem üsnagi sarnast motiivi: „Kuula, mis räägib silmapiiri, [...] hingab sinu maa.“ Mõlemas näites saab loodusest keel ja keelest identiteedi peegel.

Loodus on neis lugudes ennekõike metafoor, mis väljendab maastike ja üldiste loodusnähtuste kaudu inimese tundeid. Need ei osuta konkreetsetele kohtadele kaardil, vaid millelegi, mille kaudu väljendatakse oma sisemaailma. **Janika Sillamaa** laulus „Muretut meelt ja südametuld“, kus „rajud ja tuuled, merel ja maal maailma muuta võivad“, on loodust kujutatud kui elu enda muutlikkust, mille keskel hoiab inimest püsti sisemine „südametuli“. **Maarja-Liis Ilusa** ja **Ivo Linna** laulus „Kaelakee hääl“ on kaelakee pigem hingeside kui füüsiline ese: „Kee merekarpidest sul teen, / oma hääle panen / sinna laulma [...]“ Samuti on fraas „hing mässab tormivahus, / kui on lahus veel suudlust ootav suu“, mis seob armastuse ja igatsuse merelise pildiga, näide sellest, kuidas looduselementidest saab kujundlik suhtlus armastajate vahel.

Samuti leidub lauludes kujundeid, kus maastik tähistab tsüklilist teekonda ja inimese olemuslikke otsinguid. Urban Symphony laulus „Rändajad“ moodustavad kõrb, õõ ja tuul korduva sümbolise rännaku. „See on tee, / nad rändavad nii päevast päeva, / [...] nad rändavad siis ajast aega“ osutab inimese eksistentsiaalsele otsingule ja julgusele see ette võtta. **Tanja** lugu „Amazing“ viib inimese sisemise ja välise maailma omavahel kriisi „täiusliku tormi“ ja „lõputu mere“ kujul: „beat the perfect storm in the endless sea“. Loodus on pinge, mis testib sideme elujõudu. Tormi läbimine on justkui enesekindluse kasvamine. **Victor Crone'i** laul „Storm“ on ühtpidi inimese sisemise kriisi sümbol ja samas ka vastupidavuse proovikivi. Laulu võib siduda korraga kahe pärimuskihiga: soome-ugri arhailise ettekujutusega merest kui elavate ja surnute maailma vahendajast ning indoeuroopa traditsioonilise motiiviga merest kui katsumusest, mille kaudu inimene tõestab oma jõudu ja väärkust. **Koit Toome** laul „Mere lapsed“ rõhub aga mere metafoori rahvuslikku poolt. Mere avarusest saab lapsepõlvkodu lahkumise ja uue teekonna sümbol: „Näe, ahtris silmapiiri sisse lä'eb / ka viimne kodutorni tipp.“ See on kasvamine noorukist

täiskasvanuks, mis rõhub ühelt poolt ka riigi enda küpsust ja sümbolset rännakut laia maailma.

METSA VARJATUD KOHALOLO

Metsa esineb Eurovisiooni lauludes tagasihoidlikumalt ja väljendub enamasti sõna „maa“ kaudu. Näiteks Maarja „Keelatud maa“ kujutab maad piirina, mis korraga eraldab ja seob. See on paik, kus oma ja võõras, ligipääsetav ja keelatu teineteisega põimuvad. Lugu „Kuula“ on üks selgimaid kohti Eesti Eurovisiooni repertuaaris, kus loodusest saab rahvusliku ja isikliku identiteedi poeetiline kandja: „Kuula, kuis hingab sinu maa.“ Maa hingamine on samastatud inimese hingamisega, mis loob kujutluse elavast ja vastastikusest suhtest. Otsesemalt ilmub mets Neioškõsõ laulus „Tii“, kus refräänis kordub „orovir mõtsatii üü jöö üü mäa“ loob poeetilise kaardi, kus tee kulgeb mööda metsa ja maastikke, kus vaimne rännak ja rahvuslik mälu põimuvad.

Metsa varjatud kohalolo Eesti Eurovisiooni lauludes peegeldab seega „metsamüüdi“ enda kultuurilugu. Kui rahvusromantika ja nõukogudeaegne vastupanu tegid metsast rahvusliku poeetilise tuuma, siis taasiseseisvunud Eestis laienes see kujund „maaks“, mille kaudu kõneldakse kodust, identiteedist ja kestmisest. Meri seevastu on pigem euroopaliku avatuse märk, sidudes meid teiste kultuuridega ja asetades Eesti laiemasse kontinentaalsesse narratiivi.

Siiski ei saa soome-ugri ja euroopalikku identiteeti selgelt kaheks lüüa, sest kas või **Silvi Vraid** laulu „Nagu merelaine“ avasõnad „[m]a saabun salaja, kui laine, mis randa merevaiku viib“ viitavad müütilisele eelajaloolle ja mere kui algupärase maailma sünnipaigale, mis on omane just soome-ugri kosmoloogiale, kus vesi eelneb kõigele muule. Vastukaalulks võib tuua **Stefani** loo „Hope“, kus refräänis kõlav „I'm happy to be working my own ground“ on oma maal töötamise ja väärkuse metafoor peegeldamas meie protestantlikku vaimu.

Kumba Eesti Eurovisioonil rohkem esindab? Mere- või looduse motiivid annavad tunnistust meie euroopalikust kuuluvusest. Metsamotiivid osutavad aga soome-ugri pärandile. Samal ajal tuleb mees pidada, et meri võib olla ühtaegu ka mineviku sümbol, mets aga rahvusromantiliselt laenuka Kesk-Euroopa kultuurimudeli osa. Järeldada võib vaid seda, et loodustunnetus ei ole meie jaoks eraldatud „metsik“ või idealiseeritud „pastoraalne“, vaid pidevalt inimtegevuse ja kultuuri kaudu vormitud, ent siiski oma mitmekesisuses püsiv.

¹ Tamm, M. 2008. History as Cultural Memory: Mnemohistory and the Construction of the Estonian Nation. – Journal of Baltic Studies, nr 39 (4), lk 499–516.

² Remmel, A.; Jonuks, T. 2021. From Nature Romanticism to Eco-Nationalism: The Development of the Concept of Estonians as a Forest Nation. – Folklore: Electronic Journal of Folklore, nr 81, lk 48.

³ Meri, L. 2008. Hõbevalges, lk 16. Lennart Meri Euroopa Sihtasutus.

„Metsarahva“ narratiiv pole ajatu ega iseenesestmõistetav, vaid pigem hiline ja laenatud.

Foto: Renee Altrov

Eiko Ojala on hariduselt keskkonnanäjaloo autor ja elukutselt illustraator, kes püüab visa järjekindlusega tõestada, et neil kahel on midagi ühist.

EKA linnak

Tase'26

28.05.–19.06.

Eesti Kunstiakadeemia lõputööde festival

Graduation Show of the Estonian Academy of Arts

Avamine: K 27.05. kell 17–23
tase.artun.ee

EKA Eesti Kunstiakadeemia

VASTUVÕTT AVATUD

Avalduste tähtjad:

4.06

Disain Vabad kunstid

25.06

Arhitektuur Kunstikultuur

Normaalsuse simulatsioon
Jaan Repnikov
Sisearhitektuur

artun.ee/sisseastumine

TERE-TSAU!!! UUDISKIRI

„Heal lapsel mitu nime”

Mille poolest erineb tark inimene rumalast? **Dostojevski** pakub, et kui rumal inimene peab kättemaksu õiglaselt, siis tark teab, et õiglus pole sellel midagi pistmist, mis loomulikult ei vähenda tema kättemaksu – vaat et muudab selle veel suuremaks ja keerulisemaks. Sama on lapsele nime panekuga: rumal inimene teab, et lihtsaid, normaalseid nimesid on palju, ent tark inimene ei lepi labase lihtsuse ja normaalsusega, mis muudab tema nimepaneku protsessi hoopis tülikamaks. Liigne tarkus saab ta kogu aeg kätte, temast isegi ette jõudes, kuid Müürileht ei jäta sind häta. Siin on kolm ideed, kuidas vältida saatustlikku ülemõtlemit.

Esiteks tuleb teadustada, et laps ei ole OÜ, millele panna ilus nimi kerge kiiksuga. See on korduma kippuv viga, mida teevad paljud loomeinimesed. Põhiliselt seetõttu, et lapse nimest mõeldakse kui enese imidži pikendusest, kuna kunstniku lapsel ei saa ju olla lihtlabane nimi, nagu Tiina või Margus. Pigem ikka Päike või Kuu, mis kannab poeetilist vaimu ja ajatut ilu nagu kunst, kuigi väikesest Päikesest ei pruugi üldse kunstnik tulla.

Temast võib saada ka korstnapühkija, või milliste ametitega tänapäeva lapsi hirmutatakse? Temast võib saada Narva linnapea või rahandusminister! Ja siis pole oma ägedat nime enam kuhugi peita. Sama kehtib ka luuleliste liitvormide, nagu Lumi–Mari ja Öie–Liis, kohta, kuna statistiliselt jõuavad oma ala tippu ikka lihtsate nimedega lapsed, nagu Ott, Erki, Marju, Arvo, Kersti jne. Ainsa erandina ehk Tom–Olaf ja Tim Daniel, keda me tunneme siiski **Reketi** ja **SipElga** nime järgi.

Teiseks, mis sest, et sa väga kibeled, palun ära guugelda selliseid kategooriaid nagu vanakreeka jumalad, Rooma keisrid, prantsuse filosoofid ja hindu pühakud. Ära lähene asjale nii, nagu **Linnar Priimägi** läheneb uuele teatrilavastusele, pigem nii, nagu Priimägi läheneb kuivkäimlale: rahulikult, kerge muigega näol, plaaniga see lihtne asi talupoja kombel korda ajada ja seejärel naasta suurte mõtete juurde. See strateegia töötab! Alati, kui mõte hakkab keeruliselt muutuma, kujuta ette, kuidas Linnar Priimägi kõnnib vana käimla suunas.

Kolmandaks juba loogiline, ent tihti peale meelde tuletamist vajav nõuanne: leia oma partneriga kompromiss, mis jätab õnnelikuks kõik KOLM – palun ärge unustage oma last – osapoolt. Ma toonitan lapse meelestpidamist, kuna see on kõige sagedasem viga vanemate kompromisside juures. Nad unustavad ära, et nende jaoks saab nimevaliku töö sünnidokumentidega läbi, aga lapse jaoks siis alles töö algab. See tunduvalt keerulisem Pärtel–Peetri nimega elamise töö. Nagu näitest aru saite, on sagedane eksimus kahe nime julmalt kokkuliitmise kompromissiks pidamine.

Võikaid näiteid Taavi–Peetritest ja Helir–Valdoritest teame me kõik. Tuletame meelde, et kompromiss ei ole olemuselt liitmis-, vaid lahutamistehe, kus kuldse keskteeni jõutakse loovutamiskunsti kaudu. Siinkohal tuleb aga puigelda teise tärkava probleemi eest, kus keskteena saavutatud nimi pole ei liha ega kala. Näiteks kui üks tahab panna Jaan, aga teine Marko ning sünnitunnistusel loome õudusega JARKO. Laps ei ole söögikoht, kus sa võid pakkuda kebabi, *sushit* ja pitsat ühelt taldrikut – ei, laps on armastuse vill, elu õis, aga ennekõike ikkagi inimene.

Kokkuvõtteks: 2024. aastal muutis 552 inimest oma eesnime. Kõige rohkem võeti uueks eesnimeks Sten, kuigi on ju teada, et Sten pole hea valik, hakatakse narrima.

(Allikas: statistika vihasele inimesele)

Vihase kultuurinimese külje autor on **Andreas Kübar**.

S O R R Y , 1 K Ü S I M U S :

Mis on see üks tarkuse- tera, mida lapsena vanema- telt kuulsid ja millele siiani aeg-ajalt mõtled?

Vastab näitleja **Nils Mattias Steinberg**

Juhtus nii, et sain külapoistelt peksa, nagu elus ikka aeg-ajalt on. Luukasin koju ja rääkisin ema kaisus nutuse häälega, millised õudused järgmised päeval peksjatele minu käe läbi osaks langevad. Ema ütles mulle: „Mattias, sinul käib ju jõuluvana, eks?” Nõustusin, et käib tõepoolest. „Aga nendel ei käi, sest nemad elavad mahajäetud majas, kus pole elektrit ja kus aetakse samakat.”

Arusaam, et on lapsi, kellel jõuluvana ei käi, raputas mind ja tõtt-õelda raputab veel praegu. Kui ma kellegi peale vihastan või lihtsast ennast haletsen, tulevad meelde ema sõnad, kuidas kõigil ei käi jõuluvana.

MÕÕDULINT

Selgusid parimad valed, mida mehed on kasutanud, et oma planeerimata lapse kasvatamisest kavalalt kõrvale hiilida. Palju õnne kõikidele võitjatele ja sügav kaastunne emadele, kes nende meestega saatuslikult kokku puutusid.

1. „On üks asi” – klassikaline häma, mida mees kasutab siis, kui on täiesti nurka surutud. Ta ei ütle, mis asi see on, aga jätab väga tähtsa mulje. Enamasti seotakse „see asi” oma perekonna või põhimõtete, lahkudes üllal eesmärgil oma „asja” ajama.

2. „Käin korra ära” – ootamatu vale hetkel, mil usaldus kahe partneri vahel on jätkuvalt tugev ja mitte miski ei reeda, et mees tagasi ei tule. Loomulikult on mees juba otsustanud, et korrast saab igavik, ning öeldes, et „käin korra ära”, on tal juba ostetud lennupiletid Austraaliasse.

3. „See pole minu laps” – järjekindel eituse viib alati sihini ja lõpuks polegi muud kui kohtusse minna. Selle jaoks aga üksikemal aega ja raha pole ning kui mees väga enesekindlalt oma eitust raiub, jääb ka ema lõpuks valet uskuma ega teagi, kelle laps see siis on.

4. „Ma ei mõista, kuidas see juhtus...” – segadus, ärevus, lollimängimine, need on nipid, mida putket panna sooviv mees hakkab igapäevaselt kasutama. Soiguma, kuidas „see pole võimalik”, kuigi ta teab küll, et on, „see on eksitus”, kuigi ei ole. Lõpuks tüütab see ema sedavõrd, et mees saab südame-rahus leebet lasta.

5. „Mina sul haiglasse sünnitama minna ei luba” – klassikaline lamemaalisus, mis muudab iga naise nõutuks. Reeglina lisatakse veel näiteid **Cassia Shakti** sugustest *influencer*’itest põmpeadest ja õpitakse pähe sellised laused nagu „valuva sünnitus on ainuõige”, „haiglas hakatakse last mürgitama” jne. Mida veenvam eeltöö, seda kindlam tulemus, et naine tahab sinust juba enne sünnitust lahti saada.

!!!Tähelepanu, tegemist on naljaga, neid valesid kasutades kasvab sulle hästi pikk ja kärnas nina, mis muutub päev-päevalt hullemaks, viies sind läbi kannatamatu valu varajase laostumise ja enneaegse surmani!!!!

LEIUNURK Otsis ja leidis

KÄRT KOPPEL:

① Pered on veidrad.

② KÕIK pered on veidrad.

③ Väiksena tundusid teiste pered veidrad.

④ Mida suuremaks saan, seda enam mõistan, kui veider on minu pere.

⑤ Kõige veidramad on autosõidud, mille käigus jagad jälle isiklikku ruumi nendega, kellega enam koos ei ela.

Kaardifilmist / Mubi

Kultuurisoovituse:
Jim Jarmusch'i film „Isa ema õde vend”.

Beeta Teadetetahvel

Kuulutamine on igaühe õigus

Rohkem infot:
muurileht.ee/teadetetahvel

Üritused,
singlid,
esikad,
tutvused,
ostan-müün,
õnnitlused

...
kuuluta,
mida vaja
ja hing
ihaldab

Roomet, nüüd on küll aeg jalad kõhu alt välja võtta. Saada Kaiete palun vastus ja tule esikale või mõnele muule etendusele. Me oleme lõpule nii lähedal ja ma arvan, et nii sina kui mina väärime asjale adekvaatse punkti panemist. Ära allu Suure Mono-gaamia manipulatsioonidele. Sanna

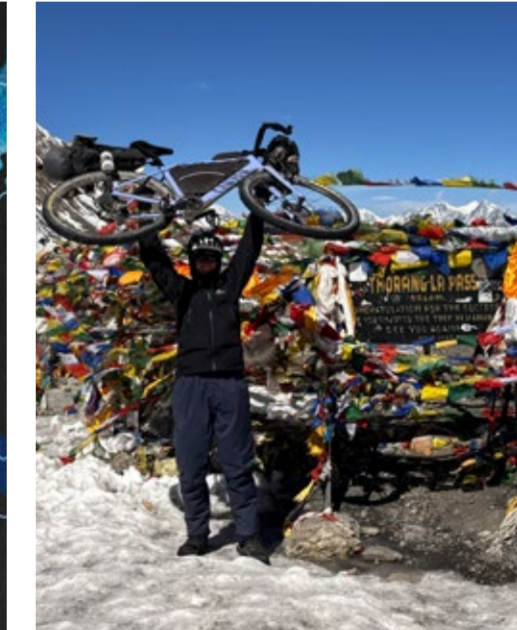
Müürileht ootab kaastöid – kirjuta, joonista, saada fotosid, anna meie tegemistele tagasisidet. Kirjuta toimetus@muurileht.ee

Ma ootan sind laagrisse. Suvi = suve-laagrid. Nii lihtne ongi. Tallinna Feministliku Foorumi suvelaager toimub 20.–23. augustil Vaskjala loomeresidentuuris. Enne teeni jäätise- ja üüriraha tasustatud *open call*’iga (tähtaeg 21. mai). Panusta laagri programmi millega iganes, nt töötoa, vestlusringid, jalutuskäigu või *performance*’ga. Ei pea olema valdkonna suurim ekspert. Rohkem infot: tallf.feministeerium.ee

JEREMY UNDERGROUND (FRA) I Öömaja Selectors. 29. mail maandub Öömaja pidu Paavli Kultuurivabrikus. Peaesineja on Jeremy Underground Prantsusmaalt. Pariisist pärit Jeremy Underground on üks *house*-muusika hinnatuimaid selektoreid ning oodatud külaline maailma suurimatel festivalidel. Soojendavad Öömaja Selektorid Andres Alev | Üllar Siir | Renno Paat | Indrek Alev.

Ints teeb süüa ja näitab Nepaali vilmi Uues Laines. Asukoht: Uus Laine Kuupäev: 9. mai 3 kuud bikepackingist Aasias tehtud. Viimaseks oli Nepaal ning sellest bikepacking-video kokku pandud. 11:00–16:00 foods, 17:00–19:00 Nepaali bikepacking-video ja juttu (12 € tix). Järgmiseks plaaniks ultra cycling võistlus Põhja-Kreekas ehk siis Hellenic Mountain Race. Tuled sööma või filmile – toetad osavõttu.

Karl Tippist ja Kristjan Kannukesest koosnev duo Vakkka! esineb 17. mail kell 19 Peeteli kirikus. Vakkka! kontserdi „Aegade hääl” käigus salvestatakse nende uus *live*-album, andes nii publikule võimaluse olla vahetult kohal loomingulise hetke sünni juures. Kiriku akustika loob ideaalse keskkonna ajastuteülele kõlapildi esiletoomiseks. Kavas on keskaja mitmehäälese muusika (Perotinus, Leoninus) tõlgendused, ent ka improvisatsioon; muusikas põimitakse omavahel saksofon, vioola ja *live*-elektronika.

Astu Müürilehega püsi-suhtesse! 2.20€ kuus ja olen sinu täiuslik konnakkott. Rohkem infot: tellimine.ee/muurileht

dance
punk'd
presents:

(de)

SPECKMAN

★ ○ 🎵 + DANCEPUNK'd DJs ★ ○ 🎵

* 15.05.2026
23:00

📍 **MOD**
Paavli 9

€ **Tickets**
Early bird 12€
Late bird / Door 15€

Handwritten signatures and text in the bottom right corner, including 'JMC' and other illegible scribbles.